NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXVII. ÉVFOLYAM. 1906. SZEPT.—OKTÓBER. VII—VIII. FÜZET.

RÁKÓCZI.

Zúgnak a harangok országszerte. Ünnep van. Gyászünnep, melyen minden magyar szív örömtől dobog.

Kétszázados számüzetés után hazatérnek Rákóczi Ferenc, Zrinyi Ilona és a bujdosó hősök szentelt hamvai, s a hazai földben nyugvásuk talán nemzeti nagy létünk feltámadása leszen.

Zúgnak a harangok, s a harangzúgásban egy nemzet bánata, öröme és reménye zokog.

Szent ereklyékkel és egy királyi nagy cselekedet szent emlékével lett gazdagabb a magyar nemzet, s a harangzúgásban üdvözletünk száll hazatérő nagyjaink és hálaadásunk felkent királyunk felé.

Zúgnak a harangok. S míg fejünket mély tisztelettel hajtjuk le a szent hamvak előtt: nemzetünk jövőjeért áhítatos szívvel imádkozunk!

Benczur Gyula festménye után.

GRÓF BATTHYÁNY LAJOSNÉ
SZÜLETETT GRÓF ANDRÁSSY ILONA.

GRÓF BATTHYÁNY LAJOSNÉ, ANDRÁSSY ILONA GRÓFNŐ.

Teljes odaadással gyönyörködöm a virágok szépségében, színpompájában, illatában és igazán fáj, ha látom, mint hullatják le némelyek fényes szirmaikat a rideg botanikusok boncoló kése alatt. Úgy tetszik nekem: szentségtörés az ilyen boncolgatás.

Ugyanilyen érzés riaszt vissza a reám váró feladattól most, midőn egy finom női lélek rajzát akarom megírni. Mert kétségtelenül érdekes bár, beletekinteni olyan valakinek a lelkébe, aki a legnemesebb társadalmi feladatok gondozásán fárad és soha ki nem fáradva buzdít másokat is a nemzetmentő társadalmi munkára; s végtelenül érdekes bár, megismerni azokat a motivumokat, melyek valakit arra serkentenek, hogy kényelmét és kedvteléseit, anyagi és erkölcsi javait áldozatul hozza a szenvedő emberiségnek: előttem ép olyan szentségtörés ez a mélyreható lelki analizis, mint a virágok boncolgatása; s nem merem az érzés és gondolatvilág mélységeit megközelíteni, mert úgy érzem, hogy «szent hely az, a melyen állok».

Kevesebbel kell tehát beérnem, midőn gróf Batthyány Lajosnénak, a «Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége» elnökének arcképét olvasóimnak bemutatom. Csak azt írhatom le, amilyennek őt látom, s látjuk mindannyian, kiknek őt az élet különféle viszonyaiban, s főként közéleti szereplése közben megfigyelni alkalmunk van. Szerencsére azt a szellemet, mely Batthyányné arczvonásait besugározza, híven visszatükrözi az a

kitünő arckép, mellyel, mint Benczur Gyula festőművészünk festménye után készült másolattal, mai füzetünket felékesítettük.

Tőketerebesen, egy lassan csörgedező patak által körülfolyt kis szigeten százados fák által beárnyékolva áll egy kicsiny kis templom. Arányait és építési módját tekintve valóságos műremek: *gr. Andrássy Gyula mauzoleuma.* A templom közepén alussza örök álmát a dicső emlékű államférfi és költői lelkű hitvese Kendeffy Katinka. Ebben a mauzoleumban láttam először a kettős szarkofág előtt térdelő Batthyány Lajosnét — kőből kifaragva. Az a sajátságos varázs okozta-e — amelyet a mauzoleum mélabus környezete keltett bennem, vagy az az áhítatos érzés, mellyel a kis templom lépcsőjén felhaladtam, — káprázat fogott el s azt hittem élő alak térdel előttem: a szeretet és fájdalom geniusa. S mikor megértettem, hogy a művész, midőn életet lehelt a kőbe, nem költői fantaziával teremtette meg a legigazabb fájdalmat kifejező alakot, hanem az atyját gyászoló Batthyánynét mintázta: akkor megismertem Batthyánynét, mint a legszeretőbb szívű gyermeket. Azóta tudom, s e tudásomat számtalan tapasztalás igazolta, hogy Batthyányné jellemének alaptónusa a szeretet, s cselekedetei a családja, hazája és a szenvedő emberiség iránt érzett mélységes szeretetének szent hármasságából fakadnak.

Ez az ideális szeretőképesség Batthyánynéban az akaratnak nőknél szinte szokatlan erejével kapcsolódik. Egy hirtelen kitört pánik alkalmával, az önfegyelmezés, önlegyőzés ritka esetében figyeltem meg egyszer ezt az akaratot. A fiumei felsőbb leányiskolának egyik jótékonycélú színi előadásán, hol az akkori kormányzó is megjelent a fiumei magyarság által tisztelettel és szeretettel körülrajongott szép feleségével, a görögtűztől lobbot vetett egy papirkárpit. A zsúfolt terem közönsége «tűz van», «tűz van» kiáltásokkal óriási kavarodásban rohant az egyetlen kijárás felé s egymást tiporva, tört-zúzott mindent, ami útjába akadt. Batthyányné gyors itélettel átlátva, hogy tűzveszély nem fenyeget, csupán a pánik nyomán támadt kétségbeesett dulakodás okozhat szerencsétlenséget: a legnagyobb nyugalmat mu-

tatva, törekedett a megrémült tömeg lecsillapításában az iskola vezetőségének segítségére lenni. S hogy a komoly veszedelem nagyobb bajokat nem okozott, azt az iskola első sorban neki köszönhette, kinek szava és példája a fejét vesztett közönségre varázshatással birt.

Azt az értelmi erőt, azt a szellemet, mely Batthyányné érzéseit és akaratát kormányozza, gyakran van alkalmunk gyűléseinken is megfigyelni. Nem szól hozzá kellő tájékozottság nélkül egy kérdéshez sem; de amely dologban itéletét megalkotta, világosan és határozottan juttatja azt kifejezésre és szívós kitartással küzd mellette. A mások ellenkező véleményére csak abban az esetben hajlik, ha szíve és esze ellent nem mond annak.

Különösen látjuk ezt a nézeteihez való komoly ragaszkodást a modern feminista mozgalmakkal szemben. Batthyányné jól tudja, hogy a férfibüszkeség minden szépet és nagyot lefoglalt magának a multban abból a munkából, melyet az emberiség javára férfinak és asszonynak együtt kellene végeznie; látja hogy az asszonyok lekicsinylése annak a munkának a kisebbítésére vezetett, melyet az asszonyoknak hivatásszerűen végezniök kell, s hogy az asszonyaink kicsinységük és tudatlanságuk érzetében elmaradtak; látja, hogy mennyi elégedetlenség, mennyi könny, mennyi elhibázott tönkretett élet származik abból, ha az asszony dolgozni nem tud, vagy munkája értékét nem ismeri; jól tudja mindezt: de egyelőre nem a szavazatjog megadásával, hanem a női műveltség emelésével, a női munkaképesség fejlesztésével és a női munka megbecsülésével kíván e bajokon segíteni.

Ő maga megbecsüli a dolgozó asszonyokat s örömmel segíti őket új pályák megnyitásában s új munkaképesség megszerzésében: de minden reformot csak lépésről-lépésre, a természetes és fokozatos fejlődés elve szerint kíván keresztülvinni; mert attól tart, hogy a külföldet utánzó rohamos, ugrásokban történő újítás, míg egyrészt az egyének alkalmazkodó képességében lelve akadályait, sok szenvedésnek válik okává, másrészt

kivetkőztetve a magyar asszonyt nemzeti jellegéből a nemzetnek történeti alapon való biztos fejlődését is veszélyezteti.

Ezért van, hogy a M. N. Sz. elnökségét is csak azzal a feltétellel fogadta el, hogy a szövetség tartózkodik külföldről beáramló feminista eszmék túlzásba menő követésétől. Hogy a M. N. Sz. mennyire méltányolja szeretett elnökének józan mérsékletét, annak fényes bizonyságát szolgáltatta a nyári temesvári közgyűlés, melyen sem a koedukációra, sem a női szavazatjogot sürgető szakosztály felállítására vonatkozó indítvány nem tudott többségre vergődni.

Batthyányné maga azonban igaz érdeklődéssel kiséri az új eszmék fejlődését. A külföldi feminista apostolok rendszerint élvezik szives vendégszeretetét, s el vannak ragadtatva nemcsak szeretetreméltóságától, hanem attól a komoly tájékozottságtól is, melyet a felmerülő kérdésekre nézve beszélgetésközben tanúsít. Tudják, hogy nem tart mindenben velük; de tisztelik meggyőződését, mert belátják, hogy az a nők társadalmi feladatainak helyes átértésén és erős nemzeti érzésén alapszik.

Batthyánynét azonban a dolgozó asszonynál jobban érdekli a szenvedő asszony és a szenvedő gyermek, általában a szenvedő ember. Ezért a szenvedőket felkeresni, s a szenvedésüket enyhíteni: lelkét mindenkor leginkább kielégítő foglalkozása volt. Ezért támogatta a «Gondviselés» betegápolónőket képző egyesületet keletkezése idejében s ezért állt utóbb — mint elnöke — annak élére. Úgy gondolja, hogy míg egyrészt a betegápolás, az arra utalt úri nőknek hivatásukhoz, emberszerető szívükhöz illő önfentartási módot nyujt, addig az intelligens női betegápoló leginkább tud a szenvedő emberen az orvos utasításai és tanácsai értelmében segíteni. S itt nemcsak a jobbmódú betegek szenvedésére gondol, kikre nézve szintén nagy áldás a képzett, gondos betegápoló, — hanem azokra a szegény szerencsétlenekre is, kik sokszor orvos és betegápolás hijján pusztulnak el. «Ha intézményünket kifejlesztenünk sikerül» — így nyilatkozott előttem egy ízben — «nem lesz semmi akadálya annak, hogy a legkisebb faluban is be ne rendezzünk egy-két

szobából álló kis kórházat, melyet egy-egy ilyen képzett betegápolónő vezetésére bizunk; itt a betegágyas asszonyok s ragadós betegségben szenvedő gyermekek kellő gondozásban részesülnének, s a falukban körútjokat tevő orvosok a betegeket együtt találhatnák és gyógykezelhetnék. A falusi kuruzslás veszedelme megszünnék ezzel s a nagy gyermekhalandóság csökkenne.

A szenvedő gyermek iránt való igaz részvéte az oka annak, hogy Batthyánynét a gyermekvédelem kérdése kiválóan érdekli. Ha maga nem vállalt is vezető szerepet a *Gyermekvédő Egyesületben* — hisz annyi egyesület követeli őt már eddig is magáénak — baráti és rokoni körét megnyerte a gyermekvédelem ügyének, s főuraink közül épen azok az urak és hölgyek foglalkoznak ma leginkább az elhagyatott szegény gyermekek védelmével, kik az ő suggestiv erejétől nyernek irányítást.

Messze vezetne, ha mindazon egyesületeket fel akarnám sorolni, melyekben Batthyányné személyes tevékenységet fejt ki, s a melyeket adományaival és érdeklődésével támogat. De nem hagyhatom említés nélkül a «Műbarátok körét», melynek ő az elnöke, s mely az ő munkásságának oly sokat köszön. Művészeti és irodalmi kérdések iránt érdeklődni örökletes az Andrássy-családban, melynek csaknem minden tagja maga is sikerrel műveli a művészet vagy irodalom valamely ágát. Batthyányné egyik fivére, Tivadar gróf művészileg kezelte az ecsetet, Gyula fivére elsőrangú iró és Batthyányné fia a még gyermek ifjú B. Gyula gróf sokat igérő művészi talentum. Művészeket kiképezni, művészeket foglalkoztatni, segélyezni, művészi célokat előmozditani olyan önkényt vállalt kötelességük az Andrássyaknak, melynek teljesitésében mindenik örömét találja. Ezért van, hogy művészeti célok elősegitésére és a művészet pártolására alakult «Műbarátok körében» nemcsak szivesen időzik Batthyányné, hanem azt tanácscsal és tettel támogatni mindenkor hajlandó.

Családja és társadalmi állása által szorosan le nem kötött idejének legnagyobb részét jelenleg mégis leginkább a «Tulipánkert szövetség» ügyvitelére fordítja a grófnő. Nem elnöke, sem alelnöke a Szövetségnek, de nem titok a nagy közönség előtt

sem, hogy a szövetségnek eszméje tőle származik, s a Szövetség 20 tagú igazgatóságában működvén, munkásságának igen-igen nagy súlya van.

A «Tulipánkert-szövetséget» az a hazafias aggodalom hozta létre, hogy elvész a nemzet, mely nemzeti öntudatát elveszti, külföldi ipartermékeu és divaton kapkod. Anyagi és erkölcsi nyomor jár ezek nyomában. S épen a közelmúltban, abban az időben, midőn a nemzet nyelveért és alkotmányáért küzdelmet folytatott, látta be Batthyányné és az ő baráti köre, hogy erre a küzdelemre gyenge magában a magyar *férfi*, a magyar *asszonynak* is ki kell fejtenie erejét és segítenie kell a magyarság megerősítésében, hogy ne jöhessen a világtörténetnek olyan vihara, mely a nemzetet készületlenül találja.

Hogy milyen nagy jelentősége van annak, hogy ezt az eszmét éppen főuraink körében hangsúlyozzák s hogy a nemzetmentő munkába mágnásasszonyainkat is belevonják, azt tekintettel az ember nagy utánzó hajlandóságára, nem kell bővebben fejtegetni. Mert annak a tudatnak ébrentartása, hogy minden magyar embernek, férfinak és nőnek egyaránt szoros kötelessége a magyar érzést, a magyar műveltséget, magyar ipart, magyar művészetet, szóval — mindenben, ami anyagi és erkölcsi életünkkel összefügg — a szintiszta magyarságot fejleszteni és erősíteni: az a magyar nemzet jövendő nagyságára elhatározó fontosságú. Ép olyan fontos az a törekvés, mely munkára, háziipari és gyári munkára akarja nevelni és tanítani a népet, hogy a külföldi gyáripari termékek helyett a maga munkájának termékeivel elégítse ki — mint hajdan — házi szükségleteit s a nép asszonya fejlettebb ízlésű, de magyaros háziipari munkája után nyert filléreivel könnyíthesse meg családjának a megélhetést.

E nemzeti célok elérésére munkatársakat kell a «Tulipánkert-szövetség»-nek szereznie és pénzt kell teremtenie, hogy segíthessen egyeseket, társulatokat, községeket a magyar ipar, művészet és kultura fejlesztésében: azért szervezkedett a Szövetség gyüjtő, ünneprendező, iparfejlesztő, művészeti, közművelődési és egyéb *szakosztályokká*. A szakosztályok tevékenységét

mint szakosztályi elnökök az igazgatóság tagjai irányítják. Batthyányiné minden szakosztály munkássága iránt érdeklődik; az ipari szakosztály vezetését pedig teljesen magára vállalta; ennek a szakosztálynak munkásságában tehát az oroszlánrész az övé.

Hogy ennyiféle társadalmi munkában tud Batthyányné cselekvőleg résztvenni, az magyarázatát abban leli, hogy rendkívül élénk szellemének a munka nem teher, hanem gyönyörűség. A pihenés óráit is munkával, komoly irodalmi művek olvasásával tölti, s nem csak a szépirodalom érdekli, történeti, művészeti, filozofiai és politikai természetű műveket is gonddal tanulmányoz. A külföldi nemzetek irodalma közül az angolt kedveli leginkább, s olvasó asztalán a legújabb magyar tudományos és szépirodalmi művek között mindig láthatunk egy-két jó angol könyvet.

Családja intim körében érzi ugyan magát igazán jól, de szívesen érintkezik idegenekkel is, kivált ha ezt azon ügy java is megkívánja, melynek szolgálatát önzetlen szívvel elvállalta. Ebben az érintkezésben ment minden mesterkéltségtől; s bár mindenkor méltóan reprezentálja azt a társadalmi kört, melyhez születésénél fogva tartozik: sem előkelőségét, sem szellemi felsőbbségét bántóan soha sem érezteti. Sőt szíveket hódít lekötelező szíves bánásmódjával s ezzel is a közjónak tesz szolgálatot, mert varázslatos egyéniségének hatására örömmel vállal mindenki részt a Batthyányné érdeklődése által kitüntetett társadalmi munkában.

Egyéniségének igazi kiválósága okozza, hogy Batthyányné azon egyesületekben is vezérszerepet játszik, melyekben csak mint közkatona, névtelenül kíván szolgálni. Épen, mert előtérbe soha sem helyezkedik s mert kicsinyes hiúság soha sem gátolja valamely jó cselekedet végrehajtásában: tiszteletet és hódolatot arat minden téren s akarata parancs ott is, a hol — az ügy érdekében — csak óhajtását fejezi ki.

A magán körben gyakorolt jótékonyságát, mellyel pedig sok könnyet letöröl, sok sebet begyógyít, sem maga számon nem tartja, sem mások által számon tartani nem engedi. Én

sem bánthatom meg azzal, hogy jóságának ezt a titkolt megnyilatkozását emlegessem. Félek így is, hogy átléptem a magam elé tűzött korlátokat s a boncoló késhez nyúltam ott, ahol csak gyönyörködnöm lett volna szabad.

Mentségemre csak egyet hozhatok fel. Nekünk magyar asszonyoknak szükségünk van női ideálokra, melyek a magunk erejébe, a magunk munkaképességébe és a nemzetünk jövőjébe vetett hitet szivünkben megerősítsék. Régi nagy asszonyaink időben távol vannak tőlünk, s eszmekörük különbözőségénél fogva idegenebbek ránk nézve a mai nemzedék asszonyainál. Felemelő érzés ránk nézve és üdvös a közjóra, ha köztünk élő, a mi eszméinkért lelkesülő, velünk közös célokért dolgozó asszonyra mutatva szólhatunk így: «kövessétek».

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

A M. D. E. ÉS A MAGYAR TANÍTÓNŐK.

A Mária Dorothea-egyesület eddig majdnem egész erejét, buzgóságát és lelkesedését jótékony intézményeinek létesítésére és fejlesztésére fordította. Ez egyesület megalapítóinak, tisztikarunknak és összes tagjainknak törhetetlen akaratával és kitartó munkásságával sikerült 1889-ben felépíteni s tíz év mulva már meg is nagyobbítani a Tanítónők Otthonát. Ez intézménynyel kapcsolatosan jött létre a cemetei üdülőház, az elhelyező iroda, fürdői kedvezmények kieszközlése, a tanítónők segélyalapja, az Otthon bentlakóinak betegsegélyző alapja. Szellemi törekvéseinket óriási lépésekkel vitte előre a budapesti Tanítónői Szakosztály, a vidéki körök megalapítása, a tudományos felolvasások sorozata s végre kis könyvtárunk a Tanítónők Otthonában.

Ezek a meglevő intézmények azonban még mindig nem tették elég bensővé és általánossá azt a köteléket, amellyel az egyesület vidéken szétszórtan élő tagjait magához óhajtaná fűzni. Nagyon sok olyan tagunk, kik jótékony intézményeinknek éppen nem vehetik hasznát, vidéki köreinktől távol esnek, budapesti szellemi törekvéseinknek pedig ritkán hallják hirét, évi jelentésünk egyszer egy esztendőben jut kezökbe s ott nincs elegendő tér eszméinket, gondolatainkat kifejteni. Ezek a száraz adatok éppen nem fejezik ki azt az erdeklődést és erkölcsi védelmet, melyet az egyesület minden egyes tanítónő-tagjával éreztetni óhajtana.

Mindnyájan úgy érezzük, hogy mennyivel jobban szeretnék az egyesületet, mennyivel melegebben ragaszkodnának hozzá,

ha valami közös munkánk volna, ha az egyesület azt az elismerést, pártfogást, védelmet és buzdítást nyujtaná tagjainak, amit a vidéki hatóságok, társadalom és tantestületek kicsinyes (sokszor) okokból tőlük megtagadnak. Mennyire emelné önérzetüket, ha gazdasági, emberbaráti vagy irodalmi téren elért törekvéseikről legalább az egyesület venne tudomást s elismerné igyekezetüket. A legtöbb ember azért nem fárad közhasznú munkásságban, mert buzdításra, irányításra s elismerésre van szüksége, ritka az, kinek elég ereje van önmagától is teremteni s csupán önérzetből dolgozni, még elismerés nélkül, sőt sokszor lebecsmérlés dacára is.

Szólítsuk fel tehát a magyar tanítónőket, különösen tagjainkat, kik legyenek vezérei a mozgalomnak, hogy egyesüljünk közös jótékony és kulturális munkára. Kinek mihez van inkább hajlama vagy kedve, azt hiszem, a kettő éppen nem zárja ki egymást, sőt egyik a másikat vonzza.

Először is igyekezzenek tagjaink városukban vagy falujokban emberbaráti intézményeket létesíteni különösen a nők és gyermekek védelmére. Vegyék pártfogásukba a szegényeket, elhanyagolt gyermekeket, tehetetlen öreg asszonyokat, sorsüldözött nőket s igyekezzenek javítani a közegészségügyi viszonyokon. Eleinte nehezen fog menni, küzdeni kell a mi népünk közönyével és hagyományos szokásaival, de egy pár helybeli úri nő támogatásával akármilyen szerény keretben is meg lehet indítani ezt az áldásos munkát, a többi majd magától jön.

Másodszor dolgozzanak gazdasági téren, itt is óriási a tér, hol dolgozni lehet. Érdeklődjenek a helybeli és környékbeli házi ipar iránt, lehetne-e azt ott télen nagyobb mértékben fejleszteni, többet és izlésesebbet előállítani vagy nem lehetne-e újabb cikkek előállítását kezdeményezni. Rábeszélni a népet gyümölcsfák ültetésére, kertek ápolására, különösen zöldségfélék és virágok tenyésztésére, meggyőzni őket, hogy ez pl. fürdőhelyek, vagy nyaralóhelyek vagy városok közelében milyen haszonnal jár s a gyermekeket is foglalkoztatja. A gyengébb szervezetüeknek is jobban megfelel, mint a nehéz külső gazdasági

munka. Sőt még háztartási dolgokban is jótékony befolyást gyakorolhat egy ügyes, buzgó tanítónő, gyümölcsök es zöldségek eltartására, egyszerű, jóizű ételek elkészítésére is taníthatja nagyobb tanítványait s a fiatalabb asszonyokat. A mi népünk szeret tanulni, mindig szivesen hallgatja azt, ki az ő javát akarja. Ha csak egy pár iparcikk, gyümölcsfa, virág, kert jön létre az ő buzdítása alatt, már is meg van jutalmazva fáradsága.

Harmadszor mindenütt keressenek tagjaink alkalmat a nép mívelésére, érdeklődjenek játékaik, nótáik, verseik, meséik iránt, gyűjtsék azokat össze; hátha akad közöttük eddig még ismeretlen is. Legyenek rajta minden erejökből a népkönyvtárak alapításán, vegyék rá a népet, hogy adakozzanak erre a célra, mert ez legjobban elvonná a családapákat, fiútestvéreket a korcsmázás, kártya és verekedéstől. Vasárnaponként hívja össze délután egy-két órára az asszonyokat s beszéljen nekik arról, amit ők óhajtanának tudni. Erre nem kell, sőt nem is lehet készülni, tehát nem is nagyon fárasztó, a tanítónő mindig tud annyit, hogy érdeklődésüket kisebb-nagyobb mértékben kielégíti. Mindenkit s így a népet is az érdekli legjobban, ami ő hozzá legközelebb áll, e körül forogjon tehát mindig a beszélgetés. A gyermekeket is fel lehetne keresni kint a réten, legelőn s mint Gárdonyi mondja: «Miért ne ülhetne le a tanító egy fa árnyékába, mint hajdan Jézus urunk?»

Az egyesület e hármas munkálkodás elősegítésére és vezetésére a Tanítónői Szakosztály elnökével külön-külön bizottságokat fog alakítani. A bejelentéseket ezek vennék át s ezek lépnének közelebbi érintkezésbe illető tagunkkal, innen nyernének útbaigazítást a további teendőkre. Az egyesület arról is gondoskodnék, hogy közhasznú munkálkodásukról azok a nagyobb jótékony vagy kulturális egyesületek is tudomást vegyenek, amelyeknek ugyanolyan céljaik vannak.*

Felhívjuk tehát a magyar tanítónőket, különösen tag-

* Ilyen egyesületként elsősorban a «Tulipánkert-szövetséget» jelölhetjük meg. *Szerk.*

jainkat, vegyenek részt ebben a nemes, áldásos és gyümölcsöző nagy munkában. Dolgozzanak, küzdjenek édes hazánk javára, ne vesszen el egy szó sem vagy szerény cselekedet, mely ezt a nemes célt szolgálja. A magyarság erősítésére szükségünk van minden tanítónő egész erejére, lelkesedésére. Vegyük ki mi is részünket a munkából, fáradságból és haladjunk törhetetlen akarattal a cél felé. A M. D. E. csak akkor lesz nagy és erős, ha tagjai megsokasodva támogatják áldásos céljaiban.

Kérjük tagjainkat, hogy ezen a téren elért eredményeiket, esetleg terveiket jelentsék be a jövő ősszel az egyesület hivatalos helyiségében, hogy a bizottságok is megkezdhessék működésöket. A következő nyári nagy szünet alatt gondolkodjanak, tegyenek lépéseket mind a három irányban, vagy legalább egy téren. Nyerjenek meg terveiknek minél több egyént és ősszel már kezdjék meg dolgukat, a cselekedet többet ér minden szónál, az elért siker leghamarabb meghódítja az embereket. Forduljanak az egyesülethez bizalommal és szeretettel, örömmel veszünk minden bejelentést, ez lesz a legszebb jutalma törekvéseinknek.

Budapest. *Radnai Jenőné.*

A SZELLEMI MŰKÖDÉSEK FIZIKÁJA.

(Harmadik közlemény.)*

IV.

A tudat mint mennyiség. A tudat megoszlása.

Már az önészlelés is azt mutatja, hogy a tudatosságért versenyző ingerhatások közül egy-egy időpontban csak alig egynehánynak felel meg tudatos elmefolyamat. Nem tudunk egy időpontban figyelmesen olvasni, s egyidejüleg valamely zenei produkciót figyelemmel követni. Láttuk a fentebbiekből azt is, hogy nem minden, az elme szervére beható inger vált ki tudatos folyamatot. Egyidejű behatások, a tudatenergia korlátolt mennyisége folytán, az ingernek csak egy része válik tudatossá. A tudat tehát mint mennyiség viselkedik, melynek észlelhetjük megoszlását és összegeződését is.

Lehmann kisérleteiből, melyeket egyidejű szellemi és testi munkára vonatkozólag láttunk, azt találtuk, hogy 1. ha valamely szellemi munka egyidejüleg folyik testi, legnagyobbfokú izommegfeszitést igénylő munkával, az elmemunka csökkenti az egyidejű testi munkát, még pedig annál inkább, minél nehezebb az elmemunka. 2. Az izommunkának a szellemi munka által okozott abszolut csökkenése és azon testi munka nagysága között, mely egyidejű szellemi munka nélkül jött volna létre, a viszony állandó. A kifáradás bármely szakában végezzük ugyanis

* Az első és második közleményt lásd folyóiratunk májusi és juniusi füzeteiben. *Szerk.*

az egyidejű szellemi munkát, a testi munka csökkenésének nagysága a munka megfelelő szakában várható munkamennyiséghez képest állandó. 3. A viszonylagos munkacsökkenés annál nagyobb, minél inkább kívánja meg az elmemunka a figyelmet. Érzelmi hatásokkal nem járó érzetek (pl. metronom ütemes zaja) alig észrevehető csökkenést okoznak, ellenben társítási munka, pl. összeadás nagyobbat, emlékezeti munka (többjegyű számoknak fejből szorzása stb.) még nagyobbat. Lehmann felteszi, hogy az elmemunka ilyenkor egyrészt a számok emlékképeire, másrészt a végzendő mozgások emlékképeire való összpontosulás között kénytelen megoszlani. A munkagépek törvényeiből levont képletet az egyidejű szellemi és testi munka alkalmával mutatkozó jelenségekre alkalmazva, azt találja, hogy e kettő elég pontosan fedi egymást, vagyis L. szerint: *egyidejű energiaelhasználás az agyban ugyanúgy hat egymásra, mint egyidejű energiaelhasználás bármely munkagépben.*

10-ik bemutatás: A Lehmann által felvett eredeti munkagörbéknek vetítésben való bemutatása, mely görbék a fenti törvények levezetésére szolgálnak.

Lehmann az energia megoszlásának elvéből magyarázza az egyidejű színellentétesség elvét is. Természetszerűleg folyik ez elvből, hogy valamely fényinger csak akkor adja meg az erejének tényleg megfelelő érzetet, ha nincs jelen egyidejű más inger is, mely a látóhártya szabad idegenergiáját ugyanakkor igénybe veszi. Ez az eset pedig csak akkor fog fennállani, ha a világos mező (papiros) teljesen sötét háttéren van. Minél világosabb a háttér, annál többet von ez el a maga részére az idegenergiából s annál sötétebbnek látjuk a fehér, illetve szürke papirost.

Lehmann kisérleteivel kimutatja, hogy a világos mezőnek sötétedése világos háttéren, ha azt alkalmas módszerekkel pontosan megmérjük, szintén megfelel a fentebb ismertetett munkatörvénynek s abból elméleti úton előre is kiszámítható.

Lehmanntól teljesen függetlenül hasonló magyarázatát adja az egyidejű fényellentétnek Heymanns groningeni tanár is.

11-ik bemutatás: Ugyanazon papirból kivágott szürke négyzet fehérnek látszik a teljesen fekete háttéren s annál feketébb, minél világosabb háttérre helyezzük.

Az elmeerő (psychikai energia) többfelé való megoszlását több idejű elmebeli folyamat között vizsgálják a *Vogt*-féle kisérletek is (Vogt krisztianiai elmeorvostanár, Kræpelin tanítványa). Ezen vizsgálatok abban állottak, hogy bizonyos sebességgel egy rés mögött előtűnő ingereket kellett felfogni, egyúttal pedig — bár az előbbi munka már a figyelem teljes megfeszitését kivánta — egy metronomnak ütemes csengéseit egy-egy kopogással jelezni. Avagy idegen nyelvű szövegből bizonyos meghatározott betűket kellett aláhúzni, s közben a metronomnak minden csengésére egy bizonyos, s minden 4-ik ütésére más módon reagálni, avagy szók felfogása közben egy verset kellett felmondani, stb.

Az e kisérletekből biztossággal levonható tapasztalati tételek a következők: 1. Egyidejű észrevevési és felfogási folyamatot (szók s metronom ütések felfogása) kevésbé zavarják egymást mint egyidejű társitási és emlékezeti működésekkel járók. 2. Ütemesen ismétlődő ingerek érzékitését lehetőleg beleillesztjük a főmunka szüneteibe. 3. Az egyik munka nehézségeit lehetőleg olyankorra helyezzük, mikor a másik egyidejű munka legkönnyebb. 4. Olyan két szellemi munka, mely azonos elmebeli segédeszközökre támaszkodik, leginkább zavarja egymást. Az ilyenek egyidejűleg csak úgy végezhetők, ha a munka módját az egyiknél megváltoztatjuk. 5. Két külön-külön teljesen begyakorlott munka, mely különböző elmebeli segédeszközökre támaszkodik, esetleg annyira alkalmazkodik egymáshoz, hogy kölcsönös zavarás nélkül folyhat le.

Tehát nem áll abszolute véve, hogy egyidejüleg csak egyféle elmemivelet folyhat. Csak azt kell szem előtt tartanunk, hogy az egyik a másiktól energiát von el, még pedig annál inkább, mennél kevésbé begyakorlott, s mennél inkább azonosak a segédeszközei, melyekre támaszkodik, a másik munkáéival. Egyidejű munkak pl. a jobb és bal kéz hangjegyeinek

egyidejű olvasása, mely igen nagy gyakorlatot kiván; ezzel többékevésbé egyidejű izommunka maga a zongorázás, pláne két kézzel kétfélekép. Ugyanily valamely operának első hallása s egyidejűleg a szövegnek megértése s a szinpadon történőknek figyelemmel követése. Egyszerűbb gyakorlati példa a nők harisnyakötése, melynél mozgást végeznek, az öltéseket számolják, s egyidejűleg beszélgetnek, másmire gondolnak, stb.

Ez utóbbiaknál a nagy gyakorlat folytán az elmeerőnek csak igen kis hányada fordítódik a második munka felé, ellenkező esetben hol az egyik, hol a másik veszít élességéből, hol pedig mindkettő. Ennek jele a megfelelő munkának meglassúlása, vagy hibák jelentkezése.

Ha tehát a tudat meghatározott, korlátolt mennyiségként viselkedik, az a kérdés, az elmére behatoló tömérdek ingerek közül melyek számíthatnak arra, hogy a tudatban érvényesülni fognak?

Az ismeretes psychologiai kutatások már kideritették, hogy *általánosságban* azok az ingerek, illetve ingerekről fenmaradt nyomok ragadják meg a tudatot (figyelmet), amelyek erősebbek, amelyek az egyénre fontosabbak lévén, élénkebb érzelmi visszahatásokat keltenek, a melyekre nézve a multból gyakorlottság áll fenn. De igen gyakran versengenek a tudatért ingercsoportok (pl. összetett látási benyomások, avagy hangegyvelegek stb.), melyeknek egyes elemei erejükre, érzelmi hatásukra, gyakorlottságukra alig vagy egyáltalán nem különböznek egymástól. Az a kérdés már most, ezen egyenlő létfeltételekkel beható ingerek közül melyek lesznek a győztesek az elmében?

Felvilágositást adtak erre a Ranschburg-féle számsorfelfogási kisérletek.

Ha ugyanis a mnemometeren $^1/_3$" időtartammal hat jegyű számsorokat exponálunk, midőn is a figyelem teljes megfeszítése mellett is többnyire az egyik számjegyet elhibázzuk, vagy nem tudjuk bemondani, úgy azt látjuk, hogy egyrészt a gyakorlatnál fogva a számsor baloldalát, mely felé olvasáskor a figyelem első sorban fordulni szokott, soha el nem hibázzuk, másrészt a jobb-

oldali számjegyek felfogásában elkövetett hibák szigorú törvényszerűséget mutatnak. Hibás vagy hiányos felfogás áll be ugyanis, ha a jobboldali számjegyek közül kettő egymáshoz hasonlít, pl. 3 és 8, vagy 6, 0, 9, vagy 4, 7, 1, de még inkább akkor, ha két számjegy egyforma. Leginkább elhibázzuk tehát az ilyen számsorokat:

929967	helyett	ezt	látjuk	929997
953457	«	«	«	953437
258386	«	«	«	258886, vagy
318482	«	«	«	3184—2
129339	«	«	«	1293—4
241665	«	«	«	241655, stb. stb.

Ellenben minél különbözőbb elemekből áll a számsor, annál nagyobb a valószínűség, hogy hibátlanul fogjuk fel. Tehát hat különböző elemből álló sort azonos fizikai feltételek mellett könnyebben fogunk fel, mint hat részben azonos elemekből álló sort. Ha most ezen elv alapján mesterségesen szerkesztünk csupa különböző elemekből álló (heterogen), s másrészt részben azonos elemekből álló (homogen) sorokat, úgy kiderül, hogy pl. a heterogen sorok összesen 7%, a homogen sorok ellenben ötször annyi hibás, illetve hiányos felfogást eredményeznek.

A tudatért való versenyben tehát az egyidejű, egyformán erős ingerek közül előnyben részesülnek az egymástól különböző ingerek, míg a hasonlók vagy azonos természetűek azonosságuk foka szerint gátolják egymást, s hiányos vagy téves felfogásra vezetnek. *A tudat terjedelme tehát nagyobb egyidejű heterogen, mintsem homogen ingerek iránt.* Az egyidejű homogen ingerek a tudatban egybeolvadni látszanak, a mint egyidejű egyforma hangokat egynek hallunk, a rokonhangok pedig szintén konszonálnak (pl. az oktáva, a duodecim), vagy valamely csokor virágainak illatából is csak az egymástól legeltérőbb illatúakat veszszük észre, ha a csokrot nem látjuk, stb.

Ennyiben tehát minőségileg is sikerült megszabnunk a fizikai ingerek s a tudat között fenforgó viszonyt.

12-ik bemutatás: A Ranschburg-féle tudatfantom. Ezen apró izzolámpák képviselik az érzeteket, egy másik lámpasor a képzeteket. A fantomot a központi áramba csatolva, s az áramot rheostat segélyével beiktatva, ugyanazon jelenségeket demonstrálhatjuk, mint a milyeneket a tudatra nézve leírtunk. Ha az áram több érzet-lámpa között oszlik meg, ezek fénye gyengül; ugyanez áll be, ha egyidejűleg érzet- és képzetlámpa között oszlik meg a figyelemnek megfelelő áram. Ha az árammal egyidejűleg kis munkamotort is mozgásba hozunk, ennek megfelelőleg a lámpák fénye gyengül. Minél több ellentállást kapcsolunk ki valamely lámpából (gyakorlat), annál világosabb ez a többieknél.

Budapest. *Dr. Ranschburg Pál.*

(Folytatjuk.)

A NŐK NEMZETKÖZI SZÖVETSÉGÉNEK TANÁCSÜLÉSE PÁRIZSBAN.

Az I. C. W. Tanácsa, mely az öt évre megválasztott hét tisztviselőből és az I. C. W.-t alkotó Nemzeti Szövetségek elnökeiből áll, folyó ügyeinek elintézése végett az idén nyáron Párizsban ülésezett. A mult nyáron lady Aberdeen, az I. C. W. elnöke, hat tisztviselő társát Londonban látta vendégeiül, az idei párizsi ülés előkészítése céljából, de formális tanácsülésnek a berlini quinquennalis közgyűlés óta, ez volt az első.

Tanácskozásai teljesen zártkörűek; az említett tagjain kívül, még az állandó nemzetközi bizottságok elnökei bírnak tanácskozási joggal, de szavazattal nem. Dacára annak, hogy e gyűlések tárgyából lady Aberdeen egyenes kívánságára, ki nem akarta, hogy hézagos közlések elébe vágjanak a titkár nagy gonddal szerkesztett évi jelentésének, mi sem szivárgott ki, mégis élénken foglalkoztatta a párizsi közvéleményt és a sajtót a négy világrész képviseletében a Boulevard des Capucinesbeli foyer de l'Ouvrière szerény, csendes helyiségében teljes elzárkózottságban tanácskozó nők munkája; összejövetelünket kongresszusnak minősítették, a hirlapok naponta cikkeztek a Congrès internationale des femmes-ról, és demonstrativ módon érdeklődtek iránt unk.

De sőt *hivatalosan* is tudomást vettek a nőknek nemzetközi összejövetelükről: úgy a közoktatásügyi, mint a bel- és kereskedelemügyi miniszter, a préfect de la Seine és Párizs város közönsége ünnepélyesen üdvözölték és vendégül látták nagyszabású fogadáson az I. C. W. Tanácsát és annak szives házigazdáját, a Franciaországi Nőegyesületek Szövetségét, csak úgy,

mint az Opéra, Comédie française és a többi elsőrangú színház, mely páholyokat bocsátott a vendégek rendelkezésére és se szeri, se száma nem volt a lunch, ebéd és teára való meghivásoknak, mikkel a francia szövetség, Me Oddo Deflou, Me Vincent egyesületeik nevében és a nők szociális munkája iránt érdeklő családok kifejezést adtak vendégszeretetüknek és a női szociális munka iránti érdeklődésüknek. Így Me Siegfried, Me Avrel de Ste. Croix, Me Vincent, Me Alphen Salvador, Me Simon, Me Oster, Me George Martin és mások.

Úgy a társadalmi érintkezésnek, mint különösen a francia asszonyok szociális munkájával való közvetlen megismerkedésnek bizonyára mindannyian értékes tapasztalatokat köszönünk, melyek termékenyítőleg fognak hatni saját nemzeti munkánkra. Pl. évek óta nyaranta Versaillesban, a parkban óriás vászonsátor alatt nagyarányú összejövetel alakjában (*Conférance de Versailles*) beszámolnak keresztény és filantropikus és más egyesületek óriás női közönség előtt szociális munkásságukról, hol bárki hozzászólhat az elhangzott jelentésekhez. A külföldieknek rendkívül értékes tájékoztató útbaigazításúl szolgált további tanulmányaikhoz mindaz, amit e gyűlésen reggel 8—1-ig és délután 3—6-ig hallottunk. Én új buzdítást nyertem, új erőt merítettem a munkához, orvosságot a csüggedés óráira abból a nagyszabású nemzeterősítő, gyógyító és javító munkából, a mely a francia nemzet lányai lelkében erős gyökeret vert társadalmi munkakötelezettség tudatából sarjadzott. Versaillesban is, valamint a Francia Nőegyesületek Szövetsége tiszteletünkre rendezett rendkívüli közgyűlésén Melle Sarah Monod elnökölt, a Szövetség agg érdemes elnöke, ki ma is eszményekben hivő, eszmékben gazdag, szellemileg fiatal, a legújabb társadalmi törekvések elől sem elzárkózó, köztiszteletben álló vezére a francia asszonyoknak, ki nyilvános pályáját két emberőltő előtt mint diaconissa kezdette meg angol nurse képző intézetben. Az idősek gárdájában osztályosa a köztiszteletben és szeretetben az Ouvre des délibérées de St-Lazar megalkotója Me Isabelle Rogelot, ki azonban agg korára való tekintettel, bár fürgén járt köztünk és

leghosszabb gyűléseinken is kitartott mindvégig, most tavasszal visszavonult az elnökségtől, bár továbbra is lelke maradt a börtönből kiszabadult rabnők sorsát intéző, lelküket is megtisztítani igyekvő társadalmi mozgalomnak.

A francia N. Sz.-nek közgyűléséről szólva, Mlle Monod szárnysegédjét, a Sz. titkárát, a fáradságot nem ismerő, buzgó, lelkes, kiváló Me Avril de Ste Croixról kell először megemlékeznem, kit egyhangúlag «utólérhetetlen» vagy «felülmúlhatatlan» titkárnak minősítettünk. Társadalmi munkásságát első sorban a fehér rabszolgakereskedés elleni küzdelemre fordítja, melynek Franciaországban Mr. Béranger mellett elismert vezére.

A közgyűlés folyamán megismerkedtünk a Sz. irányzatával, munkásságával. Négy szakosztályában egyesíti a nők szociális munkásságának minden ágazatát: a közjólétiben Me Weil, a nevelésügyiben Me Reogomard, a jogügyiben Me D'Abbadie d'Arrast és a munkásnőügyiben Me Pégard adták elő komoly, céltudatos munkásságukról és már eddig is elért nagy eredményekről tanuskodó jelentéseiket.

Argentina, Dánia és Viktoria kivételével az I. C. W.-t alkotó összes Nemzeti szövetségek képviselve voltak. A tisztikar, t. i. lady Aberdeen elnök, Frau Marie Stritt, von Herta Retzius és Madame Siegfried alelnökök, Mrs. Ogilvie Gordon titkár, Mrs. Martina Kramers jegyző és Mrs. Sanford pénztáros, teljes számban megjelent. Szintúgy jelen voltak az állandó nemzetközi bizottságok elnökei, Mrs May Wright Sewell kivételével, ki maga helyett delegátust küldött.

A megbeszélések főbb tárgyai a közgyűlés elé terjesztendő alapszabály- és ügyrendmódosítás, melyet az I. C. W. óriás arányú térfoglalása elkerülhetetlenné tett. A tervezett módosítások közt leghosszabb vitát idézett elő ama tilalom szigorítása és kiterjesztése, hogy az I. C. W. keretében két vagy több nemzet közt fenforgó politikai vagy vallási ellentétek, összeütközések semminemű formában szóvá ne tétethessenek. Másik módosítás szól arról, hogy adassék meg az állandó nemzetközi bizottságok elnökeinek saját bizottságuk ügykörét képező kérdésekben

a szavazás joga. Az ajánlott módosítások egyike arra vonatkozik, hogy az I. C. W. elnöke a következő ügyviteli időszakra (öt évre) újból megválasztható legyen; más ajánlott módosítás a tisztviselők választásának módozataira; másik, hogy mily körülmények közt tűzhetők újra napirendre már egy izben letárgyalt ügyek stb. A Nemzeti Szövetségek delegátusai röviden beszámoltak szövetségük utolsó évi munkásságukról; szintúgy az állandó bizottságok elnökei. Az utóbbiak közül Me Avril de Ste Croix jelentése az obolicionizmus híveinek gyarapodásáról és némi térfoglalásukról kiválóan nagy fontosságú. Felhasználom ez alkalmat is, hogy a magyar társadalom azon tagjainak figyelmét, kik a fehér rabszolga kereskedés és az erkölcstelenség elleni küzdelem szolgálatába szegődtek, felhívjam az október 22—27. közt Párizsban tartandó nemzetközi kongresszusra.

Belgium és Queensland nőegyesületei Nemzeti Szövetséggé tömörültek és az I. C. W.-be való felvételüket kérték, hol tárt karokkal fogadtuk az új testvéreket. Az előbbi államot dr. jur. Marie Popelin képviselte, ki mindjárt első szereplése alkalmából az I. C. W. legkiválóbb tagjai mellett megállta helyét.

Mrs Sanford Portugaliában, Gripenberg Alexandra bárónő pedig az I. C. W. megbízásából Török és Görögországban mint tiszteletbeli alelnökök dolgoztak, hogy ez országokban az egyesületeket Szövetséggé tömörítsék. Az elért eredmény biztató.

Gripenberg Alexandra bárónő, a még ugyan Szövetséggé nem szervezett, de kiváló eredménnyel s évek óta szociális munkát végző finn nők delegátusa, általános ünnepeltetés és érdeklődés tárgya volt. Az ő kicsi, de szabadelvű, méltányos és művelt hazája az első európai állam, mely megadta a nőknek is a polgárjogot. Alkotmányuk visszaállítása után az általános szavazatjogot iktatták törvénybe, mely minden 24-ik életévet betöltött finn polgárnak, férfinak, nőnek egyaránt megadja a cselekvő és szenvedő politikai választójogot.

Elhatározta továbbá a Tanács, hogy tekintettel arra, hogy az alapszabálymódosítás tárgyalása rendszerint hosszú vitát idéz elő és tehát sok időt vesz igénybe, az 1909. évben Torontóban,

Canadában tartandó quinquennalis közgyűlést megelőző évben, tehát 1908-ban rendkívüli közgyűlést hív össze. Me Choponnière-Chaix, a sveici N. Sz.-nek elnöke, mint olyan, meghívta az I. C. W.-t, hogy tartsa közgyűlését hazájában, mibe a Tanács örömmel beleegyezett. A városra nézve ezután teszik meg előterjesztésüket; a Sveici Nemzeti Szövetség alkalmasint Bernt fogja javaslatba hozni.

Az 1904-iki berlini közgyűlés az északamerikai E. A. Sz.-nek interpellatiójára utasította volt az ausztráliai államokat, melyek az I. C. W.-be való belépésükkor különálló államok voltak, de azóta fœderatióban egyesültek, hogy hasonlóan az északamerikai Egyesült-Államokhoz, Szövetségben egyesüljenek s ezután ne külön-külön, hanem közös szavazattal bírjanak Australiai Államok Szövetsége gyanánt. Mrs Dobson Tasmániából terjedelmes jelentésben számolt be a nehezen kivívott, hosszú és elkeseredett küzdelmektől megelőzött eredményről, mely teljesen megfelel az I. C. W.-nek Berlinben kifejezett óhajtásának.

Lady Aberdeen előterjesztésére elhatározta a Tanács, hogy a közgyűlésnek új nemzetközi állandó bizottság, közegészségügyi bizottságnak szervezését hozza javaslatba és utasította elnökét és titkárát, hogy az egyes Nemzeti Szövetségektől bekérendő jelentések alapján a közegészségügyi bizottság munkatervezetét dolgozzák ki, stb.

Ezúttal is állandóan fokozott munkabírást, fokozott fogékonyságot, sőt intuiciót tapasztaltunk úgy önönmagunkban, mint társainkban. Állandóan tíz órai munka után is, ünnepi hangulatban voltunk, szeretettel eltelve egymás iránt, szivünk nem egyszer csordultig megtelt, mikor az önzetlen munkának nemesítő hatását erősebben tapasztalhattuk az emberek felfogásában, másokról mondott itéletükben. Nekem könny szökött pl. a szemembe, mikor Gripenberg Alexandra a női szavazatjogért küzdő összes államok asszonyainak köszönetet mondott azért, hogy a finn nők megkapták polgári jogaikat: nem saját érdemüknek köszönik azt, hanem köszönik nektek, testvéreinknek, kik ezért annyi küzdelmet vívtatok. Meghatott pl. utolsó társas együtt-

létünkkor, egy reggel nyolc órától délután öt és fél óráig megszakítás nélkül, egyhuzamban tartott ülés után, míg a jegyző a gyűlésteremben a jegyzőkönyvet szerkesztette, hogy azt még akkor este hitelesíthessük, mi pedig a szomszéd teremben megérdemelt ebédünket fogyasztottuk, mikor sok kedves pohárköszöntő után az asszonyok egyike azt indítványozta, hogy utolsó megemlékezésünk szóljon Susan Anthonynak, szenteljünk neki egy percnyi néma emlékezést: az egész társaság felkelt és szó nélkül, hálával hódolt az úttörő érdemeinek. Íme az együttérzés mily közel hozza egy pillanatra négy világrész húsz nemzetének leányait, e pillanatban egyek, teljes köztük az összetartozás érzete. Az emberi élet legfenségesebb pillanatainak egyike. Vajha mindnyájunk élete mentül gazdagabb lenne ehhez hasonló benyomásokban, melyek állandó nyomot hagynak az ember lelkében.

Budapest. *Rosenberg Auguszta.*

AZ «ERZSÉBET NŐISKOLA» ÚJ SZERVEZETE.

Alig rövid három év előtt emlékeztünk meg «Az Erzsébet Nőiskola multja és jelene» című cikkünkben * arról a fokozatos és folytonos fejlődésről, mely a polgári iskolai tanítónőképző intézet életében harminc évi fennállása óta kimutatható. Szinte habozva nyúlunk megint tollhoz, hogy azon intézet emelkedéséről számoljunk be, melyhez folyóiratunkat oly szoros kapcsok kötik. Megnyugtat azonban az, hogy olvasóközönségünk legjobban tudja, miszerint ezen intézetre vonatkozó történeti feljegyzéseink sem alapultak soha személyes motivumokon. Most is történetírói tisztünk teljesítésére törekszünk csupán, midőn a vallás- és közoktatásügyi miniszternek két olyan rendeletéről emlékszünk meg, melyek nem csupán az «Erzsébet Nőiskola» életében korszakalkotók, hanem nőnevelésügyünkre és általában tanító- és tanítónőképzésünkre nézve messze kiható fontossággal bírnak.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ugyanis 1906. évi junius 20-án 51167. szám alatt kiadott rendeletével végleg szabályozta a polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézetekhez kapcsolt: «tanító- és tanítónőképző intézeti tanárjelöltek kollégiumát». Ez az intézmény keletkezését tudvalevőleg még Trefort Ágostonnak köszönheti, ki már 1887-ben elrendelte, hogy a polgári iskolai tanítónőképző kitünőbb növendékeit tartsák még 1—2 éven át az intézetben s gyakorlatilag képezzék tovább «a felsőbb leányiskolák és tanítónőképző intézetek tanítónőivé». «A felsőbb tanítónőképző» intézménye akkori szervezete mellett azon-

* Lásd folyóiratunk 1903. évi I—III. füzeteit.

ban nem bírt felvirágozni, mivel az elméleti továbbképzésről kellő gondoskodás nem történt s a növendékeket a tisztán gyakorlati képzés tartósan lelkesíteni nem tudta. Ez, és a régi intézetben ismeretes helyszűke volt leginkább oka annak, hogy ez a felsőbb tanítónőképző tanfolyam néhány évig (1895—1899.) szünetelni volt kénytelen, s csak akkor kezdte meg újra hivatását, midőn 1899-től kezdve növendékei elméleti továbbképzésüket az egyetemen nyerhették. Az az új szervezet sem lehetett azonban végleges, melyet ez a tanfolyam 1899-ben nyert. A tanfolyam hallgatói ugyanis az egyetem látogatására — mint rendkívüli hallgatók — csak ideiglenesen nyertek engedélyt, s midőn az engedély lejárt a tanfolyam munkásságába ismét két évi (1903—1905.) megszakítás állott be.

Ennek az ideiglenességnek vet véget fentemlített miniszteri rendelet, mely úgy a polgári iskolai tanító-, mint a tanítónőképzőintézettel kapcsolatos «tanítóképző intézeti tanárjelöltek» kollégiumának szervezetét minden részletében megállapítja. Ezen szabályzat szerint a tanfolyam két évre terjed, s a jelöltek az egyetemen nyerik elméleti továbbképzésüket. A kollegium tagjai külsők és belsők lehetnek. A tanárnőjelöltek kollégiumának belső tagjai (évfolyamonként 2—2) az «Erzsébet Nőiskolá»-ban lakást, teljes ellátást és 400—400 korona segélyt élveznek; a külső tagok nem részesülnek állami ösztöndíjban, de a kollégium erkölcsi és szellemi vezetése, melyet a szabályzat pontosan körülír, reájuk ép oly mértékben kiterjed, mint a belső tagokra.

A kollégium összes adminisztrativ és tanulmányi ügyeit polg. isk. tanitó, illetve tanítónőképző intézetek igazgatói vezetik. A «szakvezető tanárok» közreműködésével ellenőrzik és irányítják a tagok egyetemi és magántanulmányait és gondoskodnak arról, hogy a tagok hivatásukhoz mért fejlődését erkölcsi és társadalmi műveltségük gyarapításával is biztosítsák. Az «Erzsébet Nőiskolai» kollégiumi tagok didaktikai vezetésével a miniszter a II. ker. tanítónőképző intézetet bízta meg, hol a tanárnőjelöltek gyakorlati tanításaikat is tartják.

Ha tekintetbe vesszük, hogy eddig a tanítónőképző intéze-

tekhez tanárnőkül rendszerint polgári iskolai tanítói oklevéllel bíró tanítónőket neveztek ki, kik a képzőknél reájuk váró feladatukat csak hosszas és keserves önképzés árán tudták kellőképen teljesíteni: lehetetlen be nem látnunk, hogy a tanítónőképzés színvonalának emelésére, s ezzel a népnevelés javítására a kollégium szervezése milyen elhatározó fontosságú. Igaz köszönettel tartozhatunk a miniszternek és bölcs tanácsosainak azért, hogy a képzőintézeti tanítónők alapos továbbképzésére a kollégium szervezésével a lehetőséget megadták, s különösen, hogy az ösztöndíjas helyek létesítése által a jelölteket az anyagi gondoktól felmentvén, a képzés sikerét eleve biztosították.

Köszönet illeti azonban a minisztert azért is, hogy a fentemlített nagyjelentőségű szervezet kibocsátása alkalmával gondoskodni kivánt azon intézeteknek szabadabb fejlődéséről is, melyekre a kollégiumok gondozását bízta. Az állami polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézeteknek ugyanis 1906 aug. hó 16-án 70,512. sz. a. kelt rendeletével új szervezetet adott s megszüntetvén az intézetek és a miniszterium közötti közvetítő gondnoki hivatalt: ezen intézeteket «közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszter alá» rendelte (81. §.) s meghagyta, hogy «a hivatalos érintkezést a két intézet és a vallás- és közoktatásügyi miniszter között részint személyesen, részint irásbeli úton az igazgatók közvetítsék. (83. §.)

A szervezetnek — mely egyebekben az intézet rendtartását teljes körültekintéssel szabályozza — ez utóbb említett intézkedése betetőzése annak a törekvésnek, mely az intézet színvonalának emelésére már dr. Wlassics Gyula miniszterségének idején megindult. Még Wlassics miniszter emelte ugyanis ki az intézetet a népoktatási intézetek sorából, midőn a népiskolai tanfelügyelő hatásköre alól kivéve, külön gondnokság alá helyezte, a gondnoki tisztségre dr. Pauer Imre, egyetemi tanárt nevezvén ki. Wlassics eszközölte ki király ő Felségénél azt, hogy az intézet az «Erzsébet Nőiskola» címet viselhesse, ő adott annak pompás palotát s új tanterv életbeléptetésével is emelte az intézetnek színvonalát.

Ilyen kedvező feltételek mellett volt lehetséges az intézetnek a fejlődés azon fokára jutnia, melyben gróf Apponyi Albert, vallás- és közoktatásügyi miniszterünk elérkezettnek látta az időt arra, hogy az intézetet még az eddiginél is nagyobb mértékben függetlenítse. Azon rendeletével egyidőben, mellyel az intézet új szervezetét kiadja, megszünteti a gondnoki intézményt s meleghangú levélben köszöni meg dr. Pauer Imrének, hogy annyi éven át oly fáradhatatlanúl dolgozott az intézet fejlesztésén. És amikor «sokat adva a személyes felelősség elvére» kibővíti a polg. iskolai tanító- és tanítónőképző intézetek hatáskörét: gondja van rá, hogy az igazgatók ő benne magában találják meg munkásságuk sikerének biztosítékát. Ő lesz ezentúl ez intézetek legfőbb vezetője, az igazgatók neki teszik jelentéseiket, s tőle kapják az utasításokat, rendeleteket. «Erre az intézetek csaknem akadémiai jellegük miatt» — mint a miniszter ezt előszóval ki is fejezte — teljesen rászolgáltak.

Kétségtelen, hogy a miniszternek ez a rendelkezése hálára érdemes bizalmat fejez ki a polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézetek tanári testületei, de mindenek fölött a két intézet igazgatója, dr. Kiss Áron és Lázárné Kasztner Janka iránt. Így fogta ezt fel az «Erzsébet Nőiskola» tanári testülete is, midőn az iskolaévet megnyitó értekezletén köszönetét fejezte ki a miniszternek az intézet emelésére irányuló rendeletéért és ugyanakkor örömét és szerencsekivánatait az intézet igazgatójának, abból az alkalomból, hogy az intézetet az ő igazgatása alatt érte ez a magasfokú kitüntetés.

Nem is fejezhetjük be mi sem ezen fontos, az «Erzsébet Nőiskolá»-t új korszakba bevezető miniszteri rendeletek ismertetését mással, mint az intézet érdekében álló azon őszinte óhajtással, hogy az intézet igazgatójának újabb nagy feladatai teljesítésére adja meg a Gondviselés továbbra is azt az erőt és azt a kitünő munkabírást, mellyel őt hosszú, érdemes pályáján eddig megáldotta.

A FELSŐBB LEÁNYISKOLAI MAGYAR NYELVI OKTATÁS.

(Különös tekintettel az új tantervre.)

Ha idősebb apák, nagyapák példabeszéddel, valamely örökigazságú mondással akarják állításukat igazolni, még most is a klasszikus latin néptől kérnek kölcsön s latin mondással ejtik kétségbe nem latinul iskolázott fülünket. Mit mutat ez? Hogy még nagyon közel vagyunk ahhoz a korhoz, amikor Horatius zengzetes nyelvén osztogatták a tudományt.

Azonban nemzeti öntudatunk ébredésével a nemzeti irodalom izmosodásával nyelvünk lassankint elfoglalja jogos helyét minden téren. Nyelvében él a nemzet! — hangoztatja a költő s kötelességgé teszi a hazai nyelv ápolását, mert míg az idegent tudni ugyan szép, addig a hazait művelni kötelesség.

S mi volna inkább hivatva erre, mint az iskola? Lassankint kiszorul az idegen innen is, oktatásunk gerince a magyar nemzeti irodalom lesz. Magyar lélek gondolkozásán vezetjük a zsenge elmét, magyar szív érzésén neveljük művelt egyénekké ifjainkat s leányainkat.

Ez az irány tette a leányok felsőbb oktatásában is főtárggyá a magyar irodalmat, mikor a magasabb fokon irodalmunk kiváló műveinek olvasásán és elemzésén alapuló esztetikai és irodalmi műveltséget kíván, az alacsonyabb fokon pedig — s mintegy ennek a szolgálatában — a magyar nyelv tudatos ismeretét s a szóbeli és írásbeli használatban való kellő ügyességet akarja elérni.

Tehát célunk: a magyar nyelv tudatos ismerete. Itt elő-

ször azzal a kérdéssel kell tisztába jönnünk: mit tanítunk tehát, nyelvet-e vagy nyelvtant? azután lássuk, milyen mértékben foglal helyet a nyelvtan nálunk az anyanyelv tanításában.

Azt hiszem, semmi kétség nem forog fenn, ha gondolkozunk e kifejezés «tudatos ismerete» jelentőségén. A fődolog a nyelv ismerete, s e jelzőben «tudatos», a nyelvtan mint eszköz van megjelölve a cél elérésére. A nyelvtan tehát nem cél, hanem eszköz arra nézve, hogy gondolatainkat szóban és irásban helyesen kifejezhessük. Hiszen, hogy nem lehet cél s hogy e nélkül is megtudjuk magunkat másokkal értetni, azt bizonyitja az a 6—7 éves gyermek, vagy nem iskolázott ember, aki a nyelvtannak soha hirét sem hallotta s a maga szűk szókincsével gondolatát is ki tudja fejezni s a másokét is meg tudja érteni.

De hogy tantervünk szerkesztője sem tekinthette a nyelvtant a tanítás céljának, szerintem abból is kitünik, hogy a három alsó osztályban, ahova a nyelvtant sorozta, az oroszlánrész az olvasmánynak jut, a főhelyet ez foglalja el. Olvasmányok tartalmi és nyelvi megbeszélése, elmondása, folyékony és hangsúlyos olvasása, költemények előadása, kéthetenkint dolgozat iratása, ezeknek előkészitése, javitása: az anyanyelv tanitására szánt heti 5—4 órából ugyancsak kiveszik a részüket s magára a nyelvtanra ugyancsak kevés idő marad.

De nem is kell több; ez a kevés éppen elegendő arra, hogy a hazulról hozott anyanyelvet, melyet az olvasmányokból, a tanító előadásából folyton gazdagítunk, három év lefolyása alatt tudatosan használhassuk. Bizonyára egyikünk sem törte a fejét azon, hogy az ige tárgyas alakját használja-e most vagy a tárgyatlant: mig persze, ha németül akarok a szobába menni vagy onnan kijönni, akkor igazán a nyelvtan igazít utra. Ezzel csak azt akartam mondani, hogy az idegen nyelv tanításánál már nagyobb jelentősége lehet a nyelvtannak, mint az anyanyelv tanításában. — Csak ennyit akartam röviden ennél a kérdésnél megjegyezni. Most lássuk: hol s milyen mértékben foglal helyet a nyelvtan.

A nyelvtan az alsó három osztályra van beosztva; még pedig az első két osztályban koncentrikusan, a III-ban pedig az első két osztály anyaga rendszereződik. Az óraszám az első osztályban hetenkint 5, a másodikban, harmadikban 4. A beosztásra nézve az eljárás egyöntetűsége szempontjából nagy hiánynak látom, hogy a felsőbb leányiskolák részére részletes utasítás még eddig nincs. Ha lenne, az időmennyiség beosztása is egyöntetűbbé válnék, míg így egyéni felfogás szerint nagy eltérések lehetnek. Részemről, éppen az elmondottak után, az I., II. osztályban a heti 5—4 órából egyet szánok a nyelvtannak, a többi az olvasásé és az írásos dolgozaté.

Természetes, hogy a tanuló már az elemi iskolából hoz bizonyos nyelvtani ismereteket; első feladat ez iránt tisztába jönni, mert arra építjük az új ismereteket. A tanítás kétféle módszert követhet: vagy mondattani vagy szótani alapon haladhat. Azt hiszem, végeredményében mindegy, de ha mondattani alapon haladunk, akkor a beszédrészeket kell csoportosítani, áttekintést kell szereztetni róluk; ha pedig szótani alapon haladunk, akkor a szavak helyzetét kell feltüntetni, miáltal a beszédrész és mondatrész fogalma tisztázódik, s ugyanazon szó kétféle szerepe világos lesz. Ezzel úgyis sokat harcol a gyermek. Úgy van vele, mint a hernyóval meg a pillangóval, két különböző állatnak nézi őket, pedig egyik csak a másik fejlettebb alakja.

Itt egy igen fontos kérdés tisztázódhatik: adjunk-e könyvet, nyelvtant az alsó két osztályban a tanuló kezébe. Erre nézve a vélemények eltérők: vannak, akik mellőzik a könyvet, vannak, akik használtatják s vannak olyanok is, akik magukkal a gyermekekkel szeretnék iratni a nyelvtant, oly módon, hogy minden óra eredményét összefoglalják egy füzetbe. Ez utóbbi volna a legideálisabb, de nem tartom kivihetőnek; próbáltam már olyanformán, hogy nem adtam nyelvtant a tanuló kezébe, hanem az olvasókönyvből magam kerestem ki a példákat, ezeket diktáltam, magam írtam a táblára, a tanulók a füzetbe. A kérdéses beszéd vagy mondatrészt, ragot vagy képzőt aláhuzattam, címet aztán utólagosan írtunk. Ment is ez szépen,

míg újat tanultunk, de mikor az ismétlésre került a sor, akárhány nem tudta, mit jelent az aláhúzás; aztán ha több órán hiányzott valamelyik, elmaradt, hiányos lett a példatára, a máséról való másolás pedig eredménytelennek mutatkozott.

Rövid, világos, csak a fődologra szorítkozó kézikönyvet mintegy összefoglalásul és az emlékezet támogatására szükségesnek találok. Én használok is. Persze a bőbeszédű nyelvtan, amelyik a tanító dolgát is elvégzi, amelyik valóságos útvesztő lesz emiatt, céltévesztett dolog. A mai modern nyelvtanok legtöbbje olvasmányból indul ki. Hál' Istennek, elmult az innenonnan összeszedett példák kora, mikor az első osztályos tanulónak ezeken a szemelvényeken kellett megismerni pl. a puszta mondat szórendjét: Él magyar, áll Buda még! (Kisf.) Te nap valál, én sugarad (Petőfi). Rendüljön meg a velő agyadban! (Vörösmarty.) Más a lélektelen író? (Kazinczy.) Egy gömböcz legyen a magas ég! (Petőfi). Az újabb nyelvtani kézikönyvekben vannak rövid, a nyelv törvényeinek megismertetésére alkalmas olvasmányok s ezeket fel is vehetjük az olvasásra, elmondásra szánt darabok közé is. A nyelvtan olvasmányait az új szabály megismertetésére, az olvasókönyvéit pedig a begyakorlásra használhatjuk.

A tanulók általában nem nagyon szeretik a nyelvtant mert gondolkozni, töprenkedni kell felette, hátha még a házifeladatokkal is agyongyötörjük őket! Ha minden óra végén felhangzik: írjanak öt példát erre, ötöt arra, ötöt meg amarra! Akkor aztán olyan példaegyveleg kerül elő sok tollrágás után, mint a fenti volt, persze a gyermek eszmekörébe eső fogalmakból: *Bodri ugat. Mama varr.* Ha meg akar győződni a tanító felfogta-e minden gyermek az új szabályt, kerestethet az ismert olvasmányokból példákat; persze megint hiba lenne, ha két-három oldalas olvasmányból kellene pl. birtokos jelzővel bővített mondatokat keresni. Úgy járna a gyermek, mint akit nagy városban neki indítanak, hogy keressen fel valakit, aki ott lakik, de nem tudom, melyik utcában. Keresi a szegény gyermek is a jelzőket, kétszer-háromszor is átment már rajta, eltelt a

tanulásra való idő is, s lehet hogy a jelzők még sem kerültek meg.

De ha megjelöljük, hogy az olvasmány első vagy második szakaszában okvetlenül van példa, akkor kicsi mezőn keres, türelmesebben s eredményesebben. Így a házi feladat is könnyűvé válik, nem kerül sok kínlódásba, sem sok időbe. Különben ilyen feladattal az iskolában is meggyőződhetünk, ki hogy fogta fel az új szabályt.

Első pillanatra nagyon csekélynek látszó dolgok ezek, de ha átélnők annak a példát kereső gyermeknek a lelki kínjait, tudom, fordítanánk a módszerünkön.

Általában sokat irassunk, mert a helyesírás inkább a szemnek, a fülnek s nem a nyelvtani ismeretnek a dolga. A szem megszokja a formákat, mert sokszor látja, a kéz rámegy a szokott formára, mert már gyakran megjárt útja. Tapasztalatból tudjuk, hogy a nyelvtani szabályokat a legpompásabban elfujják a tanulók s az igekötőt mégis külön írják, ahol nem kell; a mult idő és a tárgy ragjával örökös hadilábon állanak, a szórend, szófűzés milyen fogyatékos, s ezt mind a gyakorlat hiánya okozza.

A tanterv szerint a mondatelemzés kapcsán történő tanítás, a pontos kiejtés és helyesírás begyakorlása tehát az I., II. osztály dolga. Már ezen fokon a nyelvtani fogalmakat elsajátítván, az idegen nyelvek tanításában is segédkezet nyújtunk. De mielőtt az idegen nyelvekkel a tanítás folyamán nagyobb érintkezésbe jönne a tanuló, kívánatosnak bizonyult a nyelvi tudatosságot megerősíteni a magyar nyelvtan rendszeres tárgyalásával, s ezt az új tanterv a III. osztályba tűzi ki. Tehát most itt egy új intézkedésről, új feladat megoldásáról van szó, amelylyel szemben, megvallom, ma is csak a kisérletezésnél tartok, pedig már kétszer próbálkoztam meg a megoldás nehézségeivel.

A III. osztályban az új intézkedés következtében a magyar nyelvben torlódás észlelhető. A régi tanterv követelte tananyag ugyanis megmaradt s ehhez még a rendszeres nyelvtan kapcso-

lódott. Most tehát a rendszeres nyelvtan keretének a megjelölése s a ráfordítandó idő megállapítása volna a kérdés. De hogy ezzel, illetve a megoldással mennyire nincsenek egy véleményen maguk a tankönyvírók sem, azt mutatja pl. hogy Révy Ferenc a III. osztálynak írt Magyar nyelv- és irodalmi kézikönyve előszavában azt mondja: Nyelvtant nem adtunk könyvünkben; mert nem lehet irodalomtörténeti olvasókönyv feladata, hogy rendszeres nyelvtant is magába foglaljon. Ez nem lehetne más, mint fogyatékos vázlat, mely azért nem teheti soha fölöslegessé egy külön rendszeres nyelvtan használatát.» Dr. Vajda Gyula pedig ugyancsak ennek az osztálynak írt olvasókönyvében 14 oldalon végez a rendszeres nyelvtannal. Melyiknek van már most igaza?

Ime ismét csak a részletes utasítás hiányát érzem; mert ha az megmondaná, milyen méretekben kívánja a nyelv rendszerezését, akkor a kivitelben ilyen nagy eltérések nem merülnének fel. Ez az utasítás különösen nálunk, a felsőbb leányiskolában, volna óhajtandó, ahol az osztályok nem maradnak meg végig egy kézben.

A nyelvtanra visszatérve, valóban nagy szolgálatot tesznek azok a kollegák, akik már szintén keresztül dolgozták magukat ezen a tárgyon, ha tapasztalataikkal a kérdés tisztázásához hozzájárulnak. Részemről a nyelvtant karácsonyig okvetlenül befejezendőnek tartom; de akkor azt olyan mértékben nem lehet tanítani, mint ahogy a legtöbb kézikönyv tárgyalja. Ezeknek nagy része ugyanis nem egyenesen a felsőbb leányiskolák, hanem a középiskolák III. osztályának íródott. Csakhogy a gimnáziumban a rendszeres nyelvtan egy egész esztendőnek a tananyaga, míg nálunk ezenkívül irálytant, közéleti fogalmazványokat és a verstan elemeit is kell tanítani s a heti óraszám csak annyi mint ott! Aztán hol marad még idő az új tantervkövetelte tollbamondásra! Mert hogy ezt senki dolgozatszámba nem veszi, arról az értesítőkből győződtem meg, ahol az a kétheti iskolai dolgozaton kívül szerepel.

Az új tanterv sok jeles változtatást eszközölt, (persze csak

a magam szakjáról beszélhetek) úgy a földrajz, mint a történelem határozottan nyert, a magyar nyelvből megkívánt anyagot is jól el lehet végezni, a III-at kivéve, minden osztályban.

Ezekben szándékoztam a magyar nyelv tanítására vonatkozó észrevételeimet, tapasztalataimat, aggodalmaimat röviden elmondani. Azt hiszem, ha a III. osztály magyar nyelvi tananyagát beható megbeszélés tárgyává tesszük s a nehézségeket kölcsönös tapasztalatainkkal eltüntetni igyekezünk, s továbbá, ha a felsőbb leányiskoláknak megfelelő nyelvtanra akadunk, nagyban használunk az ügynek.

(Mezőtúr.) *Mártonffy Józsefné.*

TANÍTÓNŐK TOVÁBBKÉPZŐ TANFOLYAMA BUDAPESTEN.

Azon nemes érzelmek hatása alatt, melyeket lelkemben a lefolyt nagy szünidő eseményei ébresztettek, ragadom meg a tollat, hogy e helyen egyet-mást elmondjak.

Mint az előző években, úgy most is, az óriási érdeklődés következtében, szükséges volt a továbbképző tanfolyam megtartása, melyre az ország legkülönbözőbb vidékeinek és jellegű iskoláinak, hivatásukat szerető, kötelességeiket híven teljesítő, tanulni vágyó, értékes egyéniségű, lelkes tanítónői, — számszerint 36-an, — maguktól a jól megérdemelt pihenés perceit megvonva, a legmesszebb menő anyagi áldozatokat sem kímélve, siettek Budapestre a pontos időre megjelenni, hogy az új pedagógiai irány szellemét, vezérelveit lelki sajátjukká téve, sikeresebben s az eddiginél modernebb szellemben végezhessék a tanügy terén kifejtett buzgó, nehéz munkájukat.

Csekély személyemnek alkalma nyilt már több ízben fényes sikerű tanfolyamon részt venni; de örömmel mondhatom el, hogy azt a becses zömét a tanítónőknek, mely itt összegyűlt, s azt a szellemet, mely itt uralkodott, sehol sem találtam. Az idei nagyértékű, egyetemi szinvonalon álló tanfolyamot pedig eddigelé egy sem multa fölül.

Különben ez óriási sikerekhez nagy mértékben hozzájárult a tanfolyam vonzó egyéniségű, nemeslelkű, magas műveltségű vezetőjének dr. Katonáné Thuránszky Irén igazgatónőnek páratlan szervező és kormányzó képessége is, ki az eddigi tapasztalatok alapján a tanfolyamot tökéletesítette. S kinek szivjóságáról már megérkezésünkkor alkalmunk volt meggyőződni. Apróbbcseprőbb bajainkat, utazásainkból kifolyó kellemetlenségeinket aranyos kedélyével oly finoman, észrevétlenül igazította, simította el, hogy lehetetlen, hogy e helyen is az összes hallgatóság őszinte szeretetének, hálájának, tiszteletének és köszönetének kifejezést ne adjak.

A megnyitást jul. 2-án az igazgatónő és a tanfolyamnak

hirtelen elhunyt kiváló tudós felügyelője, dr. Verédy Károly, több tanügyi előkelőség jelenlétében, lelkes beszéddel tartották meg. Szíves szavakkal üdvözölték a jelenlevőket. Megjelölték a tanfolyam célját, irányát, fontosságát, buzdították a magvas előadások teljes odaadással leendő meghallgatására a hallgatókat, felhívták figyelmöket az előadókra, mint szakjokban kiváló tudósokra. Értékes szavaik hatástalanul nem is hangzottak el, mert mindnyájan megértettük, szívünkre vettük s követtük a benne foglaltakat.

Megnyitás után rögtön kezdődtek az előadások, melyek reggel 8—1-ig, délután 3—6-ig esetleg 7-ig is tartattak.

Előadók voltak:

Dr. Alexander Bernát (az új népiskolai tanterv szellemének és elveinek ismertetése).

Nagy László (Pedagógia).

Úrhegyi Alajos (gyakorlati tanítás).

Entz Jolán (Történelem).

Dr. Wildner Ödön (Sociológia).

Bittenbinder Miklós (Fizika).

Wágner János (Biológia).

Bizell Margit (Rajz).

Gyuris Géza (Szlöjd).

Hackl N. Lajos (Énektanítás módszere).

Szente Pál (zenetanár).

Dr. Stein Fülöp (Alkohol elleneselőadás).

Dr. Alexander Bernát bonckés alá vette az új tantervet és utasítást. Fejtegette megjelenésének szükséges voltát. Kimutatta a régihez való viszonyát. Feltárta előnyeit és azokat a főbb szempontokat, melyek alapján épült.

Az erkölcsi, értelmi, esztétikai és gyakorlati nevelés fontosságának tárgyalásánál pedig mély tudásával mintegy leszállott (behatolt) a népiskola legalsóbb rétegeibe is. S az odaillő szellemhez mért, frappáns előadásában feltárt eljárásával irtogatott, nyesegetett, nemesített. Az egyes tantárgyak methodikájánál követendő eljárásnál pedig, kijelölve a tanító teendőit: örök mintákat adott, úgy hogy lelket emelő előadásának hatása alatt láttuk az elemi iskolából az eddigi szellemet kivonulni s helyében egy tökéletesebbet megjelenni.

Nagy László képzőintézeti igazgató, a «Pedagógia» előadója, egy nagyon érdekes, hasznos és fontos tárgyat, «A gyermektanulmányozást és fejlődéstant» ismertette. Azáltal, hogy mélyebb bepillantást nyújtott a gyermek lelki világába, sok olyan dolgot világosított meg, mely előttünk eddig ismeretlen volt. S ha ezek nyilvánulásainál ösztönszerűleg talán helyesen alkalmaztuk is nevelő-tanítói eljárásukat; ezután tudatosabban fogjuk végezni.

A 3-ik, 4-ik és 5-ik előadásnál pedig kisérleti bemutatátokat végzett, amikor is előadónak a gyermek iránti mély szeresetéről s ebből kifolyó páratlan bánásmódjáról volt alkalmunk meggyőződni.

S hogy az előadottak valódi becsét lelkök mélyéből érezték a hallgatók, bizonyítja az a körülmény is, hogy a gyermektanulmányozási mozgalom pártolása céljából többen jelentkeztek «A Magyar Gyermektanulmányi Társaság» tagjai közé való fölvételre.

Úrhegyi Alajos, aradi képzőintézeti tanár, a hatosztályú gyakorló-iskola legtöbb tárgyából új irányú, művészi tökélyre vitt minta-tanításokban: az «örök ideált» mutatta be. Különösen a nyelvtan, számtan és történelem tanításában érte el fényes sikereinek tetőpontját. Finom lelkületét eláruló egyeniségével s kedves bánásmódjával megmutatta, micsoda hatalma van a hangnak, szónak — a gyermek szívébe markolni s benne visszavonhatatlan érzelmeket, rajongást ébreszteni minden szép és nemes iránt. Felejthetetlen szép tanítási óráit különben több előkelő vendég is látogatta, köztük a pozsonyi tanítónőképző hírneves igazgatónője, kik valamennyien a legnagyobb elismerésöket fejezték ki távozásukkor.

A lelkes hallgatók közül pedig többen készséggel és örömmel végeztek utasításai alapján sikeres próba-tanításokat.

Sőt előadó arról sem feledkezett meg, hogy szétoszolva, a hallgatók megvalósíthassák az új irány eszméjét. Több remek tanítási tervezetet adott számukra.

Entz Jolán, a «Történelem» előadója, szívet-lelket nemesítő, évekre szóló nehéz tanulmányok anyagát dolgozta fel. S fáradságot nem ismerő lelkes buzgalommal, kincseket érő orgánumának és nagy műveltségének varázsával sikerült az élet prózai oldalát felejtetni, s hallgatói lelkét fölemelnie a műemlékek, műkincsek és szépművészetek nemes világa felé. Az egyes építészeti stílek elemeinek tárgyalásánál pedig, tárgyába annyira beleélte magát, hogy világos, érthető előadása alapján lehetetlen volt azokat föl nem ismerni. Különben is épen a történelmi ismeretek gyarapítására az előadó vezetése és szellemi irányítása mellett tanulmányi kirándulás tétetett Esztergomba. Majd a nemzeti muzeumot, országgyülést látogatták meg, továbbá a királyi palotát és a székesfőváros nevezetes épületeit tekintették meg a hallgatók.

Magyarázta még az új tantervet is. Előadásával pedig megmutatta, hogyan kell a gyermek lelkébe az érdeklődést, szívébe a szeretetet belelopni a műemlékek, műkincsek és szépművészetek iránt.

Dr. Wildner Ödön a «Sociológia» előadója, e gyorsan fej-

lődő tudomány elemeinek ismertetésénél oly dolgokról adott áttekintést, melyet ma már minden művelt embernek tudni kell, mert csakis ezek alapján lehetséges a népélet tanulmányozása, érthető meg egyes szociális jelenségek keletkezése s mérlegelhetők magasabb szempontból e jelenségek.

Bittenbinder Miklós, a «Fizika» tanára, az új tantervet magyarázta és ennek szellemében élvezetes szép előadásban kisérleti alapon mutatta be mindazt, ami a népiskolában e tárgy tanítását sikeresebbé teszi. Fősúlyt helyezett az ott végezhető kisérletek végrehajtásának módjaira. Továbbá a gyermek által mindennap használt, esetleg csinált játékok készítésénél előforduló hibáknak, a fizika törvényeinek helyes alkalmazása által való kijavítására. Bemutatta az újabb idők vívmányait is. Tételei voltak: emelő, csiga, csigasor, hőmérő, légnemű testek tulajdonságai. Mágneses tünemények. Elektromosság. Villamos csengő. Drótnélküli táviró. Röntgen-fény bemutatása. Dinamó-gépek.

Wágner János, a «Biologia» előadója, egyéniségében a kiváló ember lelki sajátságaival — valósággal «a megtépett gyöngyfüzér drága szemeit szórta szét» hallgatói között. Mély tudással, a természet és tárgya iránti szeretettel és lelkesedéssel ébresztette fel hallgatói érdeklődését a természet szép világa iránt. Érzelmei a hallgatók szivében visszhangra találtak. Előadását a «tulipán» jegyében kezdte, magyarázta ennek értelmét.

Bírálta az új tantervet. Két helyi tantervet (alföldi és vidéki) mutatott be. Fejtegette a természetrajz tanításának fontosságát, célját, módszerét. Beszélt a felszerelésről, gyüjteményekről (fa, növény, lepke, rovar) ezek preparálásáról s a tankönyvekről.

Biológiai tételei voltak: A növényi inger. A növény tapintásérzéke. A növény látás, izlés, szaglás szerve. A növény táplálkozása. Védekezés: eső, szél, hideg, napfény ellen. A növény vándorlása. Fajkeletkezés, változás, alakulás (vonatkozással az emberre és állatra). Életközösség. Növénycsoportok. Növényjárások (megyék). Ember helyzete a természetben. A nő szerepe a természetben. A továbbképzés módjai. Vezetése alatt kirándulást tettünk a «Botanikus kert»-be.

Bizell Margit, rajz- és festőművésznő, bámulatos technikát, óriási készültséget elárulo módszerével, lelket vitt e tárgy tanításába s fényes sikerrel oldotta meg új elvi alapokon nyugvó feladatát. Bájos egyéniségével tanitványaiban szeretetet, érdeklődést, kedvet ébresztett a 6. osztály tananyagának keresztülvitelére. Utasítást adott a továbbképzésre, alkalmas vezérkönyveket ajánlott.

Gyuris Géza, a «szlöjd» tanára, bevezető beszédjében kifejtette a tárgy tanításának célját, fontosságát, melyet olyanok, kik az előző tanfolyamokon már elsajátitották, s iskolájukban

tanították is, beigazolva láttak, s mint egyik eszközt arra, hogy a tanító a gyermek szeretetét megnyerje, igen becsesnek találtak. Sajnos azonban, hogy az idő rövidsége miatt a kitünő módszeres vezetés mellett készült agyag-, papir-, kartonmunkákból egy kis kiállítást nem lehetett rögtönözni.

Hackl N. Lajos, karnagy, az új elvi alapokon álló énektanítás módszerének gyakorlati bemutatójától, az elméleti rész rövid előadása után, különösen a két-szólamú éneklés tanítására s a karvezetés, vezényleti képesség és ütenyezés elsajátítására, s daloskörök alakítására vonatkozó értékes, hasznos eljárásokat tanultuk meg, mely jövőben a munkánkat nagymértékben megkönnyíti. Különben épen a fent említett képességek megszerzése céljából a hallgatók az előadó jelenlétében kisérleteket is végeztek.

Kiegészítette az előbbi gyakorlati irányú előadást Szente Pál «zenetanár» az elméleti és történeti rész bővebb kifejtésével. Lélektani alapon magyarázta mindazt, amit az ének- és zenetanításnál szükséges tudni. Az általános műveltség pótlása céljából pedig ismertette az ének- és zeneművészet fejlődését, történetét a legrégibb időtől a mai korig. A különböző módszereket. A magyar népdal helytelen irányát. Magyarázta az új tantervet.

Közben előadást tartott még dr. Stein Fülöp elmegyógyintézeti orvos is, ki «Alkoholellenes előadásá»-ban megismertette azt a veszélyt, mely a társadalmat az alkohol túlságos élvezete következtében egészségi és nemzetgazdasági szempontból fenyegeti.

Rátért a tulajdonképeni alkoholizmusra, s bemutatta egy meghalt alkoholistának preparált szívét, máját, veséjét, tüdejét. Szemléltette egy normális friss hullának azonos szerveivel, ezeket összehasonlítva kifejtette az alkoholnak az említett szervekre, a véredényekre és az agyra ható romboló munkáját. Szólott az alkoholellenes mozgalmakról is.

Mindezen élvezetes, szép, gyakorlati értékben is nagyjelentőségű előadásokból olyan szellemi kincseket nyerhetett a hallgató, mely csak ritkán jut osztályrészeül, — hála és köszönet érte az előadóknak.

Hála és köszönet a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak, hogy tekintet nélkül az iskola jellegére, Magyarország tanítónőit abban a kegyben részesítette, hogy alkalmat adott nékik ily fényes sikerű tanfolyam meghallgatására. E fölötti öröm és hála érzésétől eltelve, buzdithatom én is az otthon maradt társnőimet, hogy ha alkalom kinálkozik, áldozzák föl szünidejök egy részét és anyagi áldozatoktól sem rettenve siessenek a tanfolyamokon részt venni s az enyémhez hasonló lelki gyönyöröket szerezni.

Berettyó-Újfaluban. *Borsy Ilma.*

AZ ELSŐ SEGÉLYNYUJTÁS, TEKINTETTEL AZ ISKOLÁRA.*

Ha az orvostudományt madártávlatból tekintjük, vagy a legáltalánosabb szempontok szerint tárgyaljuk, úgy két főrészből állónak látjuk: az egyik rész az egészséget megtartani, a betegségtől megóvni tanít, ez a hygiene, az egészségtan, a másik rész a kórt, a betegséget ismerteti meg és gyógyítástannal foglalkozik, ez a pathologia, a kórtan. Amaz az alanyi, az idealis, a lyra, ez a tárgyias, a reális, az epika. Mai előadásom tárgya tulajdonképen mindkettőnek a keretén kivül esik. Nem tisztán gyógyítástan, mert hisz azt csak hosszú évek fáradságos munkája árán sajátíthatja el az orvos, de viszont semmi esetre sem hygiene, mert hiszen a baj már meg van és balesetek ellen sem a hatósági, sem a magánintézkedések nem védik az egyént. Az elemek, a természet művei s az emberi elme alkotásai, tűz, víz, napsugár, villany, gőz mind az életünkre törhet s a veszély pillanatában nem támaszkodhatunk mindig orvosra, csak a véletlenül arra haladó embertársunkra, akit nemcsak jó szíve, hanem a törvény is kötelez, hogy segítségünkre legyen, ha tud.

Azért szükséges, hogy a balesetek esetén való segélynyujtás módjait minden ember ismerje. Megvallom, akadt volna sokkal alkalmasabb tárgyam, pld. a leányok testi nevelésében vagy kedvenc eszmém kifejtésében: a betegápolás tanításának szükségességéről leányiskolákban, de mikor először van szerencsém e helyen felolvashatni, olyan tárgyat kellett választanom, mely ha nem is enged mélyebb betekintést a tudomány csarnokaiba,

* A M. D. E. tanítónői szakosztályában tartott előadás.

mely ha nem is kecsegtet szónoki babérokkal, de a humanizmus szempontjából a leghálásabbak közé tartozik.

Az iskolában előfordulható baleseteket nem lehetett élesen elválasztanom a többitől, a tanítónők nagyrésze azonkívül, hogy tanítónő, anya is, háziasszony is és mindenekfölött ember. Első segélyre gyakran az iskolaépületen kivül is van szükség s azért olyanokra is ki kellett terjeszkednem, melyek szorosan véve nem tartoznak az iskolai balesetek sorába. Már itt megjegyzem, hogy baleset alkalmával első dolog orvosért küldeni, mert csak ő van hivatva a beteget szabályszerűen ellátni, de addig, míg az megjön, minthogy gyakran csak perczekről van szó, tenni kell valamit, még pedig nem mindegy akármit, mert esetleg többet árthatunk, mint használhatunk. Már pedig a latin közmondás azt tartja: melius est ægroti mori sinere, quam occidere! (Inkább meghalni hagyni, mint megölni!)

Tekintsük át a baleseteket. Hányféle lehet? Osszuk fel talán igy: Sérülések, mérgezések, eszméletlenség. Beszéljünk ezekről egyenkint. Mi a sérülés? Ugyebár nem egyéb, mint a sejtek ép viszonyainak erőszakos megbolygatása (de még nem szükségképen folytonossághiány, hiszen a zúzódás is sérülés, pedig ott nem látunk hiányt). Hogyan tudjuk meg, hogy ott sérülés történt. Jajgatást, fájdalmas nyögést hallunk, látjuk, hogy az illető összeesett, végre látjuk magát a sérülést. Igaz, hogy a ficam is sérülés, a csonttörés is sérülés, mégis a legtöbb esetben nem nézéssel, csak tapintással állapithatjuk meg jelenlétét, de épen azért a ficamokat, csonttöréseket nem is fogjuk itt tárgyalni, mert míg egyrészt a legtöbb esetben nem is veszélyeztetik közvetlenül az életet, addig megismerésük nagyobb gyakorlatot igényel. Tehát ugyebár nézzük mindenekelőtt, sérült-e a bőr vagy nem? Ha sérült, úgy az vagy sebesülés vagy égés, fagyás vagy marás, tehát erőművi, hő vagy vegyi behatásra jöttek létre. Nézzük először a sebesülést. Mi a seb? A seb folytonossági (hiány) megszakitása a bőrnek, izmoknak, csontnak. Mik a tünetei: ugyebár fájdalom, vérzés, néha tátongás. Az erőművi úton létrejött sebzések lőtt, szúrt, metszett, vágott, zúzott, té-

pett, harapott sebek lehetnek. Lehetnek felületesek és mélyrehatók. A szúrt és lőtt sebek sokkal veszélyesebbek, mint kicsiny voltukból gyanítani lehetne, mert mélyre hatolók és idegen testet visznek be a sebbe. Ha a sebész gyógyítás céljából ejt sebet az ép bőrön, pld. azon célból, hogy egy daganatot hozzon ki a testből, akkor föltétlenül tiszta kézzel, tiszta eszközzel, tiszta felületen dolgozik, ő neki tehát csak távol kell tartania a sebet a fertőzéstől. De a sérülésnél az esetek túlnyomó többségében fel kell tételeznünk, hogy a seb fertőzött. A fertőzés lényegével nagyon sokáig nem voltak tisztában az emberek s a hosszú évszázadok sötét éjszakájába csak a mult század hatvanas éveiben világított be egy francia tudós nemes alakja. Igen, Pasteur volt az, aki rámutatva arra, hogy a természetben minden bomlást, minden rothadást apró, szabad szemmel nem látható élő növényi szervezetek okoznak, megtalálta kulcsát annak a kapunak, melyen belül a pici bakteriumok óriási birodalma terül el. Ezek a kis bakteriumok mindenütt jelen lehetnek s így a nyitott sebbe is behatolhatnak, ott csak fertőtlenítő eljárással pusztíthatók el. Mi csak arra ügyeljünk, csak arra szorítkozzunk, hogy mi ne fertőzzük a sebet. Ezért két főszabályt tartsunk szem előtt: 1. Lehetőleg mossuk meg kezeinket 2. s aztán ne nyuljunk a sebhez. Abban az esetben, ha a sebhez sár vagy föld tapad, tiszta hideg vizzel, tiszta gyolccsal kimoshatjuk környékét. Most aztán csillapítsuk a vérzést, mert esetleg igen nagy vérvesztés az életet is veszélyezteti. 2—3 kgr. vérnek az elvesztése halálos kimenetellel járhat. Mielőtt a vérzést csillapítanók — minthogy céltudatosan kell eljárnunk — ismernünk kell a vérzés természetét. Ha élénk, piros vért látunk lüktetve, szökellve, fecskendezve távozni a sebből, ez üteres vér lesz, a szív ugyanis összehúzódása alatt mindig élénk piros vért lök az ütőerekbe. Sötétvörös, egyenletesen folyó vér a viszerekből jő, melyekről tudjuk, hogy vissza a szív felé igyekeznek. Mi következik ebből? Ugyebár az, hogy ütőeres vérzésnél nyomást kell gyakorolnunk a seb fölött, vagyis a seb s a szív között csillapítás szempontjából, míg viszeres vérzésnél a seb alatt, vagyis a seb s a peri-

pheria között. Ha sem ütőerek, sem viszerek nincsenek átmetszve, ha nem spriccel és nem folyik a vér, hanem szivárogva lepi el a területet, akkor csak hajszáleres vérzéssel van dolgunk, mely a három között a legkevésbé veszedelmes. A hajszálereknek az ürtere, a nyilása, a lumene a legszűkebb és már enyhe nyomásra vagy hideg víz behatására (megszűkül) összehuzódik.

Tudnunk kell, hogy minden vérzés csak akkor szünik meg, ha nyilását vérdugasz, vérrög, vagyis alvadt vér zárja el. Ezt a dugaszképződést igyekszünk tehát elősegíteni akkor, amikor az érre nyomást gyakorolunk. Előbb azonban nyugalomba helyezzük a beteget, mert minden mozgásnál, izgalomnál a már képződött dugasz ujra kieshetik. Tehát első sorban elhelyezni a beteget még pedig úgy, hogy a vérző hely ne csüngjön, aztán nyomást gyakorolunk a seb fölött vagy alatt a vérzés természete szerint. A nyomást újjal, pólyával, kendővel, szíjjal, övvel lehet eszközölni. Esmarch, a kieli egyetem tudós sebésztanára egyik népszerű samaritanus-előadásán ajánlotta, hogy háború alkalmával minden katona rugalmas övvel legyen ellátva és sokkal kevesebb elvérzésből eredő halál lesz a harctereken. Persze, hosszú ideig tartó nyomás mellett elhalna az illető testrész. Ez csak az orvos megérkezéséig szól. Az ütőeres vérzések a legveszedelmesebbek, de a természet bölcs rendelkezése folytán az üterek a legmélyebben vannak elhelyezve s így ritkább a sérelmük is. Ütőeres vérzésnél tehát a nyomásnak is erősebbnek kell lenni. Ha csak egy kendő áll rendelkezésünkre, körülhurkoljuk a kart, fácskát tolunk bele és felcsavarjuk. Felső végtag vérzésnél a felkar b. közepén, alsó végtag vérzésnél a comb b. közepén gyakoroljuk a nyomást. Ha nyomással sem bírjuk csillapítani a vérzést, a veszély igen nagy, orvosra nincs kilátás, akkor tiszta kézzel a sebbe nyulunk s ott nyomjuk össze a vérző eret. Orrvérzésnél vagy jól összeszorítjuk az orrszárnyakat, vagy ami még jobb, tökéletesen tiszta mullal betömjük. Semmi tapasz, semmi pókháló! Ha a szerencsétlenül járt egyénnek esésközben orrán, fülén megindul a vér, csak

enyhén tömjük be az orrot, mert ha tökéletesen elzárjuk a vér útját — minthogy itt koponyatörésre van gyanu — a vér meggyűlik benn, nyomja az agyat és gutaütést okozhat. A száj vérzéseinél jeges szájvizet adatunk. Vagy ha kihuzott fog helyéből jön a vér, tiszta gyapotot (vattát) teszünk oda, összeharaptatjuk a fogakat, a beszédet eltiltjuk. Ha baleset alkalmával tüdősérülés történt, amit onnan ismerhetünk meg, hogy léghólyagokkal kevert élénkpiros vér folyik a szájon, jeget nyeletni, absolut nyugalmat biztosítani, a sértett, a fájó tüdőrész fölé hideg borogatást tétetni kell.

Azonban lehetnek a sérülések olyanok, melyeknek kivül semmi nyoma, ilyen az agyrázkódás, alsó test rázódása, tüdőrázkódás. Halálos sápadtság, eszméletlenség a fő jellemvonásuk e halálossá válható bajoknak. Itt is, mint minden balesetnél, azonnal orvosért kell küldeni, a szoros ruhákat megoldani, a sérültet lefektetni, ha sápadt, fejét mélyebbre helyezni, meleg borogatással körülvenni.

Végeztünk volna az erőművi úton létrejött sebzésekkel, most a magas és alacsony hő által okozott bőrsérüléseket, az égést és fagyást fogjuk tárgyalni. Az égés legenyhébb foka a bőrpirosság, mely úgy jön létre, hogy a hőbehatásra kitágulnak az ütőerek. Ha a hő tovább hat be, hólyagok is képződnek, végre igen magas hőfoknál a bőr sőt az izom is elhal, elpörkösödik, elszenesedik. Égésnél mindig bevonó szereket, olajokat, zsirokat alkalmazunk fájdalomcsillapítás céljából vagy e fölé még hideg borogatást tétetünk. Hogy vagyunk a fagyással? Fagyásnál a tartós hideg behatására az erek előbb összehuzódnak, de később elernyed, megbénul az izomzatuk s így kitágulnak, de tág érben lassúbb a folyás (hiszen a nagy folyók is lassabban folynak, mint a kis patak) s ahol lassubb a folyás, ott pang a vér. Különösen a központtól távolabb eső helyeken, az orr- és ujjak helyén, tehát ott, hol a visszafolyás különben is lassubb, ott látjuk e vérpangást, mint kékes elszíneződést. Ez a legenyhébb fokú fagyás, mit egyszerűen a vérkeringés helyreállításával, dörzsöléssel gyógyítunk. Magasabb fokú fagyásnál ugyancsak hólyag-

képződéssel, majd szövetelhalással állunk szemben, de a sebkezelés nem a mentő, hanem az orvos feladata s azért ennek bővebb tárgyalásába itt nem bocsájtkozhatunk.

Mérgezések. A méreg fogalmát meghatározni eddig még a tudósoknak sem sikerült. Hiszen elmondhatjuk, hogy minden, ami a szervezetre nézve ártalmas, az méreg. A víz ital, de fölhevült állapotunkban halálthozó baj okozója. A barna rozskenyér jó táplálék, de csecsemő gyomrának méreg. Az arsen közönséges értelemben véve méreg, de bizonyos bajoknál, bizonyos adagolásban hathatós gyógyszer. A keserű mandola még magában nem volna méreg, de a gyomorban édes mandolával találkozva lehasad belőle a kéksav, mely halálos méreg. Mi azonban nem vegytani, nem is törvényszéki orvostani szempontból tárgyaljuk a mérgezéseket, hanem a mentés szempontjából s így azon mérgekről és mérgezésekről fogunk beszélni, melyeket a köztudat olyanoknak ismer.

Tudjuk, hogy az öngyilkossági mérgezések fajai a divat szerint változnak, mint a hogy az öngyilkosság általában divat. Hiszen már Plutarchos írta, hogy Miletben a hajadonok között dühöngött az öngyilkosság, mindaddig, míg a tanács ezt a határozatot nem hozta: amely leány pedig önkezével vet véget életének, annak mezitelen holtteste hurcoltassék meg a városon. Egy csapásra megszünt a járvány. Maguk az öngyilkossági eszközök, módok különben nemcsak időszakonkint változnak, hanem localis jellegük is van. Nálunk mostanában a marólúg dominál, a berlini (szerelmes) szobaleányok tintakövet esznek, mely oxálsavat tartalmaz. Angliában a vitriol — a töménykénkénsav — járja, Franciaországban a széngázé az első hely. A gyilkossági mérgezés ma már ritkább. A Borgia Lucréciák, Tofana asszonyok kora lejárt. A méregkeverés mestersége szerelmes, bosszúálló asszonyoknak nem fegyvere többé. Olvassuk az annalesekből, hogy a Tofana asszony szerétől, mely arsennel etetett kutyák nyála volt, mintegy 600-an pusztultak el.

De ne folytassuk, akár viszás érzelmek vagy gondolatok szülik e viszás cselekedetet, menteni kell az életet. Különben

is a mérgezés a leggyakrabban véletlen szerencsétlenség. Marólugot, maró savat ihatik valaki tévedésből, a patkányméregül használt arsent liszttel, sóval téveszthetik össze, ecetsavas rezet ehetik valaki, ha rosszul cinezett rézedényben savanyú dolgot főznek s azt állani hagyják, mérges gombák élvezése szintén nem tartozik a ritkaságok közé. Nem is beszélve a kolbászmérgezésről.

A mérgek vagy olyanok, melyek a bőrön s a nyálkahártyákon mart, ételett sebeket hoznak létre, ilyenek a marólugok, savak, vagy olyanok, melyek a gyomorbélcsatorna nyálkahártyájáról felszívódnak a vérbe és távolhatásaikat fejtik ki, halálos csapást mérve a légzés központjára, a nyultagyra, a vérkeringés központjára, a szívre, hüdíthetik a központi idegrendszert vagy a környi idegeket. Egy harmadik csoportja a mérgeknek sem a bőrön nem idéz elő változást, sem a gyomorbélcsatorna közvetítésére nem számít, ezeknek a belélegzése lehet halálos, ide a mérges gázok tartoznak. Hogyan járjunk el mérgezés esetén? Mindenek előtt tudni kell, mivel van dolgunk? Annyit mindenesetre megtudunk, hogy valaminek a megivása után hirtelen lett rosszul. Esetleg felmarva találjuk a száj tájékát s akkor tudjuk, hogy vagy savval vagy luggal van dolgunk.

A maradék folyadékból könnyen megitélhetjük, sav vagy lug volt-e a méreg. A sav a kék lakmust megvörösíti, a lug a vörös lakmust megkékíti; ilyen lakmus papir nehány krajcárért megszerezhető, persze nem a baleset idején. Savmérgezésnek gyenge lug az ellenszere (s nem ellenmérge), így hát savmérgezésnél, minő a vitriol vagyis kénsav, választóvíz, oxálsav, ecetesentia stb., gyenge lugot itatunk, igy mészvizet, sodabicarbonát, keserűvizet vagy szappanos vizet, mely utóbbinak még az az előnye is van, hogy bevonja a gyomorfalat. Legtöbb méregnél gyomor-bélpuffadást, hányást látunk, fájdalommal találkozunk. A szívverés a bódító mérgeknél nagyon gyenge, az izgató mérgeknél nagyon erős. Előbbiekhez tartozik az opium, (maszlagos) nadragulya, bürök s a mérges növények legtöbbje, utóbbiakhoz,

t. i. az izgatókhoz az alkohol, arsen, higany (sublimát pastilla). A szembogár szerfölött tág nadragulyamérgezésnél.

A maró savakat és lugokat kivéve minden mérgezésnél első dolog a hánytatás. Izgatjuk a garatot ujjal-tollal vagy sok meleg vizet itatunk, melyhez egy teáskanálnyi sót vagy kevés szappant, mustárlisztet tehetünk. Valamennyi növényi méregnél izgatókat adunk, erős feketét, cognacot, bort, meleg vizet (ha más nincs kéznél) és ha még meleg vizünk sincs, az orvos megérkeztéig járkáltatjuk, hogy el ne aludjék. Arsen, phosphor, higany, rézmérgezésnél hánytatunk az orvos megérkeztéig.

A mérgezés harmadik alakjához a gázmérgezések tartoznak, ilyenek a széngőz, világító gáz, bányalég. Ezen mérgezéseket piros arc, főfájás, szédülés, émelygés, majd görcsök jellemzik. Első dolog a szabad levegőre vinni, ott hideg vizes leöntések, dörzsölések, szóval izgatás szükséges, ha nem légzik, mesterséges légzés alkalmazandó (amiről később lesz szó).

A balesetek utolsó csoportjához érkeztünk most, az *eszméletlenséghez* vagyis az azzal járó esetek tárgyalásához. Iskolában talán ez a leggyakrabban előforduló baleset. Az iskolák hygienikus kályhái, a termek szellőzése a széngázmérgezést csaknem kizárja, az óriási vérzéssel járó balesetek is inkább az utcán érhetik az embert, de az ájulás például nagyon gyakori iskolai baleset. Hiszen csak gondoljuk meg, mi az ájulás oka? A gyermek nagyon sokáig ül egy helyben, a vér visszafolyása az agyba meg van nehezítve, (kimerül) s ha még leckéjével nem készült el, felhívják és megijed, a különben is vérszegény agy apró erecskéi hirtelen összehuzódnak. Elsápad, füle zúg, szeme káprázik, elszédül és eszméletlenül esik össze. Ilyenkor első dolog friss levegőre vinni, hanyatt fektetni, úgy hogy feje kissé mélyebben essék, a ruhákat megoldani, tormát, ecetet szagoltatni, halántékát kölni vízzel, borszesszel, ecettel dörzsölni. Ha már kissé magához tért, bort, pezsgőt vagy fekete kávét itatunk a szívműködés izgatása céljából.

2. A gutaütés oka az agy nagy vérbőségében áll. Iskolá-

ban (sokkal ritkábban) gyermekeknél alig fordul elő, mert leginkább 40 éven túl levő egyéneket lep meg. Nagyon vérmes emberek, alkoholisták agyának apró vérerecskéi megrepedhetnek s a vér elönti az agyat. Mintegy varázsütésre összeesnek. Az ilyen eszméletlen emberek arca piros. Itt is szabad levegő, nyugalom a fődolog, de itt a fejnek magasabban kell lennie, reá hideg borogatást kell tenni.

3. Görcsös rohamokkal járó eszméletlenségnél nem kell lefogni a rángatózó tagokat, csak arra ügyelni, hogy a beteg meg ne üsse magát, a ruhákat megoldjuk, hogy az amúgy is akadályozott légzést, szívverést előmozdítsuk, a szívtáját vizes ruhával veregetjük, a fejre hideg borogatást, arcba vizet fecskendünk.

4. Ha nagyfokú hidegnek volt valaki huzamosabban kitéve s nem védekezhetett ellene, mert pld. elaludt, a megfagyás jelenségeivel állunk szemben. A test meg van merevedve, kék, a légzés, szívverés hiányzanak, az öntudat megszünik. Mi lesz itt a teendő? Ugyebár először a test elvesztett melegét fogjuk visszaadni s csak azután a légzést, az öntudatot. E célból a tetszhalottat a fagyos környezetből hűvösbe visszük, pld. a szabadból fűtetlen szobába, tagjait enyhén dörzsöljük hóval vagy hidegvizes ruhával, durva bánásmóddal a merev tagokat könynyen eltörhetjük. Most melegebb szobába vagy langyos fürdőbe tesszük, ha már nyelni tud, pezsgőt, cognacot öntünk bele. Gyakran még ilyenkor is alig légzik a beteg s akkor mesterséges légzést végzünk, de persze csak fölmelegedett tagok mellett. Tudjuk, hogy a légzés két szakaszból áll, u. m. be- és kilégzésből. A belégzés úgy megy végbe, hogy a mellkas harántirányban meg hosszirányban kitágul és minthogy légüres tér nem állhat fenn, a tüdő követi e tágulást, kitágítja pedig az orrunkon, szájunkon át benyomuló levegő. Azután a mellkas megszűkül, összesajtolja a tüdőt és kinyomja belőle a levegőt, ez a kilégzés. Mesterséges légzésnél ezt kell utánoznunk. E célból a szabály, ruhákat megoldva, hanyatt fektetni, a vállakat felpolcoljuk, úgy, hogy a fej mélyebbre kerüljön s a nyak

meg ne töressék. Ha földön fekszik, a fejhez térdelünk, ha ágyon, asztalon, a fejhez állunk és megkezdjük a kilégeztetést. Előre hajlunk s a beteg behajlított alkarjait megragadva, egész erőnkkel, testünk egész súlyával a mellkashoz szorítjuk, ezzel a testben levő levegő egy részét kinyomtuk. Most a belégzés következik, melynél mi magunkat kissé hátralökve, a még mindig megragadott alkarokat a beteg feje fölött magunk felé húzzuk, szóval tágítjuk a mellkast. Ezután 2—3 mpnyi szüneteléssel ujra ki-belélegeztetünk és folytatjuk mindaddig, míg a beteg nem légzik, vagy amíg meggyőződünk, hogy hiába fáradunk.

Forró nyári napokon megerőltető testi munka — tehát futás, tornázás mellett pld. — nem is oly ritka jelenség a napszúrás. Különösen akkor, ha a levegő páratelt s az izzadás igy meg van akadályozva. De még száraz levegőnél is, még ha volt bő izzadás is, de nincs víz, ami pótolhatná a vesztett vízmennyiséget, besürüsödik a vér, (vagy) kimerülnek a verejtékmirigyek idegei, előáll a hőkór — a Hitzschlag (mert nemcsak a nap sugarai okozhatják). Ez a baj igen nagy hőemelkedéssel, görcsökkel, összeeséssel jár. Itt a hőt kell leszállítani s a nedvveszteséget pótolni. Tehát árnyékos helyre vinni, fejére vizes ruhát tenni, vele vizet, később cognacot, feketét itatunk, ha nem légzik, mesterséges légzés.

Fulladásnál a felső légutakat elzáró tárgyat, behajlított ujjakkal kihúzzuk; ha mérges gázok jutnak a tüdőbe, erről már fennebb volt szó különben, mesterséges légzés itt a mentő eljárás. Ha valaki vízbe, lisztbe fulladt bele s ezek az anyagok gátolták meg a levegő bejutását, úgy előbb ujjainkkal kitisztítjuk a felső légutakat s ha nem légzik, mesterségesen légeztetjük. Ugyancsak utóbbi eljáráshoz folyamodunk minden olyan fulladásnál is, a hol akár a felső légutak nyomattak össze kívülről fulladás, akasztás, akár az egész tüdőt nyomta össze pld. földomlásnál.

Budapest. *Dr. Győri Ilona.*

A TANÍTÓNŐK EGYÉNI ÉLETÉRŐL.

Egy évig tartó párizsi tanulmányutam ideje alatt egyike legelső összeköttetéseimnek, melyhez egész véletlenül jutottam az, amelyről most kívánok beszámolni. A lyceumok látogatása ügyében az akadémián jártam volt, midőn este a szobámban találtam «Académie de Paris» feliratú borítékban egy csomag «L'École Maternelle et Enfantine» című lapot és Mme Girard, Inspectrice des Ecoles Maternelles du Département de la Seine névjegyét. A folyóiratot átnéztem és Mme Girard neve ötlött a szemembe, akinek a cikkéből reméltem megtudni, hogy micsoda is egy olyan Inspectrice. Hisz nekünk Magyarországon ez állásra nincs szükségünk, nő nálunk nem ügyel fel a tanügyben, nem tudom, hogy azért-e, mert a tanítónőknek annyi a belátásuk, hogy nem szorulunk ilynemű tanácsra, vagy nem érheti el nálunk nő azt a magas kulturát, hogy tanácsai megkönnyíthetnék sok kezdő és küzdő tanítónőnek munkáját.

Mme Girard cikkéből magas műveltségű nő lelke beszél. Nem elégszik meg adminisztratív teendőivel, hanem ember akar lenni emberekkel szemben. Ismeri pályájának virágait és tüskéit, van tapasztalata és szakismerete az előbbiek ápolásában, az utóbbiak ártalmatlanná tételében. Találtam a cikkben oly tanácsokat, melyekre nekem is szükségem van, gondolom, van még Magyarországon oly tanítónő, aki szívesen hallgatja azokat. Megkértem Mme Girard-t, ki azzal engedte meg a cikk közlését, hogy szivesen egyezik belé, mert azok számára ir, akiket szeret, a tanítónők számára; érdeklődik minden tanítónő iránt, legyen az francia vagy más nemzetségű.

A «Notes d'Inspection» cím alatt megjelent cikk a következő:

Ime itt a szünidő vége. Külön szakaszt jelent a mindennapi életben mindnyájunk számára a szünidő, ha nem is teljes nyugalmat.

Némelyek, a legboldogabbak, elmehettek a világnak egy rejtett zugába, ahol elfeledve és felejtve kipihentethették elméjüket és felélénkültek a nyugalomban. Mások a városhoz közel való nyaralás által találtak a mindennapi életüktől eltérő életmódot. Még a sorsnak legkevésbé kedveltjei is azok, akik bizonyos napokon folytatták munkájukat szerény pénztáruk gyarapítására, azok is találtak néhány szabad órát, mely idő alatt az élet nem nehezedett rájuk egész súlyával és megszakíthatták a mindennapi foglalkozás unalmas körét, hogy szórakoztassák szellemöket és pihentessék lelküket.

Azonban az iskolaév megkezdődött, újra kell kezdeni azt az életet, melyet az év végén elhagytunk.

Ezen napokról, melyek most újra kezdődnek, kivánok önöknek beszélni. Szeretnék hivatalos hatáskörömön kívül is önökön segíteni, nem tanácsok, hanem néhány észrevétel által. Szeretnék beszélni *az egyéni módról, mely szerint élni kellene,* szeretném sarkalni önöket, hogy önmaguk könnyebbé, boldogabbá tehessék életöket.

Vannak az életben szomorú napok, a gyász napjai, melyek alatt, akármennyire küzdjünk is, a fájdalom az erősebb; akármilyen hősiesen elviseljük, nem tehetjük anélkül, hogy borzasztóan ne szenvednénk. Ezek azon napok, amelyeken a halál ragadja el mellőlünk egyikét szeretteinknek, ez kérlelhetetlen, az előtt meg kell hajolnunk. A gyász és betegség napjain kívül azonban életünknek hány napját keserítjük el mi magunk tökéletlenségünk által, mikor ellenhatást gyakorolni nem tudunk; az által, hogy tétlenülel merülünk egyéniségünkkel az órák kellemetlenségébe, boszúságába és gondjaba. Vannak napok, melyeket gyászkerettel kellene jelölni. Minden ellenünk szegül, hogy ingereljen, megrontsa lelki egyensúlyunkat, hogy nyomorulttá tegyen bennünket. Az ilyen napokon a legpontosabb ember is elkésik, anélkül, hogy meg tudná mondani pontatlanságának okát.

Az egész úton sietett és felmelegedve, lelkendezve ér az iskolába, ahol épen az ő osztályának növendékei voltak a leglármásabbak. Az igazgatónő fel is említi ezt a körülményt és úgy véljük, tévedés, mintha szándékosan emelné ki, hogy megértesse velünk, hogy ha rendes időben érkeztünk volna meg, a dolog nem történt volna így. Osztályában növendékei rosszkedvűek, de a tanítónő az, akinek nincs meg a rendes nyugalma. Idegessége hatott talán tudtán kívül ő rájuk is, stb. Elégületlennek érezte magát önmagával egész nap; atyja, férje, azok valamelyike, akiknek körében él, valami kellemetlen megjegyzést tesz és mert egész nap ideges volt ő is, ahelyett, hogy mértékkel felelne, amint illik, saját mentségére, vagy hogy sajnálatukat fejezzék ki afölött, amit mondtak, ő is hevesen felel. Az eset mindig bonyolultabb lesz, szerencse még, ha saját gyermekei is nem tetszenek e napon különösen kellemetleneknek. Este elégületlenül fekszik le s azt kérdezi önmagától, hogy vajjon minden napja hasonló kellemetlenségekkel fog-e járni és hogy nem nehéz-e vállainak e teher? Könyes szemekkel alszik el és fáradtan, rosszkedvűen ébred fel. Milyen lesz a következő nap?

Csodáttevő gyógyszer áll talán rendelkezésemre, melyet önöknek is felajánlhatok, mely férjöket szeretetreméltóvá, gyermekeiket könnyen kezelhetővé, növendékeiket ragaszkodóvá, igazgatónőjüket mosolygóvá és felebbvalóikat áldott jóságúakká teheti? Sajnos, nincs ilyen gyógyszer. Tiszta boldogság nem található e földön. Mennyi idő óta ismétlik ezt, igaznak kell lennie és belé kell nyugodnunk még akkor is, ha időről-időre életünknek egy-egy szakában édenkertté változott környezetünk.

Mit akarhatok tehát? Egész egyszerűen fel akarom hívni figyelmüket rendes francia életmódunktól eltérő olyan életmódra, mely ellenállóbbá teszi a nőt az élet küzdelmében, mert az életet olyannak veszi, mint amilyen, különösen társadalmunk középosztályában, mert bővebb részt juttat ez a felfogás a nő egyéniségének. Hozzászoktatja a dolgozó nőt az élet ezer gondjai között ezen gondok könnyebb elviselésére és ha lemond kicsinyeskedéseiről, jut énjéből emberi munkája és családi köte-

lességének teljesítésére. Tehát problemát kell megfejtenünk: egyszersmind jó családanyának, tanítónőnek és oly nőnek lenni, aki egyébre is gondol, mint húsos fazekaira vagy a rossz hangulatban lévő előljáró igazságtalan megszólítására; nő, aki érdeklődik a társadalmi kérdések iránt, vagy aki szereti a zenét p. o. és jogosnak tekinti ízlése kielégítését, szóval olyan nő, akinek ideálja családi kötelességekből és szellemi szükségletből áll.

Hogyan fejtsük meg e problémát? Ha megfejtettük, hogyan gyakoroljuk azt? Az első eszköz, amelynek segítségével megtaláljuk a többieket: az akarat.

Akarok jó családanya lenni, akarok önfeláldozó tanítónő lenni, de amellett *én* vagyok és a saját számomra is akarok gondolkozni, bizonyos órákban vissza akarok vonulni, hogy olvashassak, hogy gondolkozhassam, hogy kielégíthessem egyik vagy másik hajlamomat. És azt nem egyszer, szeszélyből, hanem rendszeresen, szinte amint az ember végzi bizonyos órákban a tornagyakorlatokat, hogy hajlékonyabbá tegye izmait.

Vajjon lehetséges lesz-e ezen eljárás mindig? Vajjon nem lesznek-e gyenge pillanataink? Nem hányja-veti-e jó szándékunkat az élet ezer váratlan, bizonytalan körülménye?

Bizonyosan igen, és ez becsületünkre válik.

Az utolsó szülött bölcsőjére hajolva mindent el fogunk felejteni, ami nem rá vonatkozik. Ha kicsinyeink vezetésére vonatkozó új módszer teljesen lefoglal, állandóan azzal fogunk foglalkozni, amíg azt teljesen elsajátítottuk. Ha töprengünk egy ebéden, amelyre rokonainkat, barátainkat kivánjuk összegyüjteni, egy napra elhanyagoljuk kedvenc foglalkozásunkat. Így kell annak lenni, de sem a következő, sem az azt megelőző nap nem lesz hasonló azon napokhoz, amelyeken a lélek veszít egyensúlyából, a zavar napjaihoz. Amint lehetséges, iparkodunk visszaszerezni lelki nyugalmunkat és az önmagunk által választott életmódhoz vissza fogunk térni. Napról-napra igyekezni fogunk ezen életmód ideálját megközelíteni. Akarni kell életmódunk megváltoztatását s azután módozatokon elmélkedni, gondolkozni.

Praktikus eszközöket állítani rendelkezésökre, az már bajosabb. Minden, amit mondhatok, néhány szóba foglalható össze.

1. Keljen fel korán, hogy mindig ura legyen idejének, amint önmaga urának is kellene lennie.

2. Ne lakjék távol az iskolától, hogy több ideje legyen önmaga számára, hogy takarékoskodhassék egészségével és pénzével.

3. Ne merüljön el a tisztogatásban és súrolásban, amely csak gondot és tisztaságot kiván és nem fényesítést.

4. Készítsen legalább két hétre étlapot, hogy ne kelljen naponkint a drága időt erre fordítani, hogy mi is legyen az ebéd. Az étlap előzetes összeállítása alkalmával készítse azt tudományosan, azaz oly módon, hogy az ételek változatossága iránti szükségletnek, valamint az egészségtan kellékeinek megfeleljen.

5. Éljen inkább nagyon szerényen, mint hogy túlhaladja költségvetését, különben oda van a nyugalom és a szellem szabadsága.

6. Ha gyermekei vannak, hét éves korukig ne ebédeltesse őket magukkal egy asztalnál. A gyermek egyék hat órakor s nyolc órakor legyen az ágyban. Ők jól fogják érezni magukat és önök még jobban. Ha férje társaságában asztalhoz ül, nyugodt lesz, valamint ő is, érdekes dolgokról társaloghatnak és ha véletlenül megesik, hogy embertársaikról rosszat mondanak, vagy hogy hevesen disputálnak, gyermekeik nem lesznek jelen.

Ha férje fáradt vagy ingerült volt napközben, jót fognak neki tenni a nyugalom ezen órái és ön élvezheti szellemét vagy ő az önét.

7. Tegye fel magában, hogy sohasem beszél az iskola dolgairól az iskolán kívül.

8. Áldozza fel magát munkájáért, de takarékoskodjék egészségével, ez könnyebb azon tanítónőknek, akiknek nem kell dolgozatokat javítani. Ellenben szerezzen és keressen lelketemelő szórakoztató társaságot, amely felemeli a mindennapi élet közönséges légköréből.

9. Biztosítson időt magának, amely teljesen az öné, hogy gondolkozhassék és olvashasson.

10. Olvasson pedagógiai lapokat, hogy teendői magaslatán maradhasson, olvasson komoly könyveket, ha oly szerencsés szeretni azokat, de olvasson inkább egészséges regényeket, minthogy semmit sem olvasson. Szellemének elég erősnek kell lennie, hogy mindent visszautasítson, ami kártékony és hogy csak azt a szórakozást merítse belőlük, amelyre szüksége van kicsinek, nagynak egyaránt.

11. Öltözködjék gonddal, a mintaszerűség igyekezetével, amellyel önmagának és állásának tartozik, de ne töprengjen ezen vagy amazon, aki elegánsabb mint ön különben elveszítené szelleme nyugalmát.

12. Szóval legyen saját ura, amikor csak lehet és e végett ne vesztegesse se idejét, se egészségét, se pénzét, se szeretetét.

13. Ne tulajdonítson több fontosságot a kis mindennapi incidenseknek, mint azok megérdemlik.

14. Iparkodjék az események felett uralkodni és ne engedje meg azoknak az ön feletti uralkodást.

15. Akármilyen önzőnek tessék ezen felfogás, mely dicsőiteni látszik az egyéniségét a társadalom rovására, tanácsolván, hogy önmagára gondoljon, a szelleme mívelésére, hajlamai kielégítésére mégis veszély nélküli, ha szereti a jóságot, ha akar jónak lenni. A jóság megszerezhető. Szeresse a kicsinyeket, a gyöngéket, a szenvedőket, legyen irgalmas állatok és növények iránt.

16. Minden a szokás és a nevelés dolga. Nevelje önmagát.

17. Végül ne felejtse el sohasem, hogy méltósága önmagában rejlik, hogy semmisem alázhatja meg, mint csak az, amit önmaga cselekszik szelleme megalázására, hogy a lelkiismeretesen teljesített kötelesség nagy erőt ad arra, hogy a magasból letekinthessünk és hogy az élet, akármit mondjanak is, ha rákényszerítjük, meghozza annak idején az erkölcsi és szellemi elégtételt.

Temesvár. *Trauschenfels Lucia.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

I. Tanítónőképző intézetek.

Tanítónőképző intézeteink még ma sem adnak ki évről-évre értesítőket s amennyiben adnak is, nem küldik meg azokat szerkesztőségünknek. Ezért van, hogy az alábbiakban csak néhány értesítő ismertetésére szorítkozunk s az összefoglaló adatokat az országgyűlés elé terjesztett miniszteri jelentés legutóbbi (1904) kötetéből vesszük. Tanítónőképző intézeteink polgári iskolai és elemi iskolai tanítónőképzőkre különülnek el, s a fentartó hatóság szerint főként államiak és felekezetiek.

A) **Állami polgári iskolai tanítónőképző intézetünk** egyetlen egy van az «*Erzsébet Nőiskola*», melynek pompás palotája az Istvánúton van. Az intézet igazgatója: *Lázárné Kasztner Janka*. A *tanárok létszáma* 20, kik közül rendes tanár az igazgatóval 11, óraadó 4, nyelvmesternő 1, a gyakorló iskolai felsőbb leányiskolával közös tanár 4. Névszerint: Berta Ilona, Bognár Etelka, Csemez József, Eberhardt Antalné, Hilbert Stefánia, Hollós Károly, Komáromy Lajos, Lázár Gyula dr., Major J. Gyula, Oberolly János, Rybár István, Pekár Károly dr., Pischl Iduna, Sebestyén Gyuláné, Szarvas Gáborné, Bíróné Szupper Márta, Tocsek Helén, Tolnai Vilmos dr., Tordai Grail Erzsi. A növendékek létszáma a nyelv és történeti *A)* szakcsoporton (30+25+25)=80, a mennyiség és természettudományi *B)* szakcsoporton (22+19+21)=62, összesen 142. Ezek közül bentlakott 86, déli étkezéssel bejáró volt 41, segélynélküli bejáró 15. Tanítóképesítést nyert az *A)* szakcsoportból 26 intézeti növendék és 8 magántanuló; a *B)* szakcsoportból 21 intézeti növendék. Tornából oklevelet nyert 21 intézeti növendék, kézimunkából 2 magántanuló, francia és angol nyelvből 2 növendék. A növendékek év közben *tanulmányi* célból megtekintették az összes muzeumokat, műtárlatokat, néhány nevezetesebb gyárat és középületet. Kirándulásokat tettek a város környékére. *Ünnepélyeket* tartottak nov. 19-én Erzsébet királynő emlékére és decemberben Jókai emlékére; márciusban pedig nyilvános hangversenyt rendeztek Major J. Gyula vezetésével. Az intézetet hazai kitünőségeinken: Lukács Gyula, Molnár Viktor, Neményi Imre, Szabó József s másokon kívül meglátogatta a külföldi nagy városok tanulmányozására alakult angol bizottság Lord Livedon vezetése alatt; kiséretükben voltak Herich Károlyné és dr. Bárczi István. Kimagasló eseménye az intézet ez évi történetének a tanítónőképezdei tanár-

jelöltek kollégiumának felállítása, melynek 51.167. szám alatt kiadott szabályzata értelmében a kollégium első évi tanfolyama az 1906—7. tanév elején 3 belső és 2 külső taggal lép életbe.

Az *Erzsébet Nőiskolán* kívül polgári iskolai tanítónőképzéssel foglalkozik 5 róm. kath. tanítónőképző intézet, nevezetesen a *budapesti* angolkisasszonyok intézete, a *kalocsai*, a *soproni*, a *szatmári* és *temesvári* tanítónőképző intézetek. Ez 5 intézetben összesen 38 tanár tanított és 72 növendék nyert képesítő oklevelet (köztük 30 magántanuló). Az állami képző tehát tizennéggyel (14) kevesebb oklevelet adott ki, mint a felekezetiek.

B) *Elemi iskolai tanítónőképző intézetünk* van összesen 29. Ezek közül állami intézet 7, felekezeti 21, egyesületi 1. Ez intézetek közül az államiakban 83, a többi 23-ban 200 tanár tanított 1316, illetve 3165 növendéket s kiadtak 1904-ben 378, illetve 772 tanítónői oklevelet (tehát összesen 1150-et). Ez intézetek közül értesítőiket ez évben beküldötték a következők.

1. A budapesti II. ker. állami elemi iskolai tanítónőképző intézet. Igazgatója **Katonáné Thuránszky Irén.** A tanári testület a hitoktatókkal és óraadókkal 31 tagból állott, köztük rendes tanárok a következők: Palotainé Békei Józsa, Bittenbinder Miklós, Bizell Margit, Entz Jolán, Fuchsné Eitner Ludmilla, Heger Luiza, Kolumbán Samu, Lépesné Bauer Irén, Lubinszky Emilia, Nagy László, Oherolli János, Palágyi Lajos, Ribiczey Erzsébet, Tordai Grail Erzsébet, Szente Pál, Szöllősiné Szántó Erzsébet, Csiszár Sándor, Hegedüs Paula. A növendékek létszáma volt: 40+49+(34+37)+(42+40), összesen 246. Képesítő oklevelet 103 növendék nyert, 79 intézeti növendék, a többi magántanuló. Külön nevelőnői vizsgálatot csak 3 növendék tett. Az értesítő világos képet ad az intézet összes ügyeiről, a növendékek elhelyezéséről, életmódjáról, munkásságáról s az intézet folytonos fejlődéséről tesz tanúságot. Ez évben a testület két érdemes tanára ment nyugalomba, Molnár Leontin és Nagy Károly. Az értesítő meleg hangon vesz búcsút tőlük.

2. A győri m. kir. állami tanítónőképző intézet. Igazgatója **Karsay Jolán.** A tanári testület a hitoktatókkal együtt 15 tagból állott; rendes tanárok: Berényi Irén, Holczmann Ferenc, Kuszákné Bánóczy Róza, Ruppenthal Lajos, Staab Lénárd, Seitz Paulina, Vlaszaty Ferencné, Watzesch Gizella és Watzesch Janka. A növendékek létszáma 37+32+36+34, összesen 139. Tanítónőképesítő vizsgálatot 35 növendék tett, köztük 1 magántanuló. Kilátásban van az intézet épületének régóta kivánatos kibővítése, melyre a közokt. miniszter az 1906. évi költségvetésbe 150.000 koronát irányzott elő. Az értesítő beszámol a tanszerek gyarapodásáról, a növendékek munkarendjéről, tanulási eredményeiről, a rendezett ünnepélyekről, mindenütt lelkiismeretes, lelkes munkáról adva képet.

3. A debreceni ev. ref. egyház tanítónőképző intézete. Igazgatója **Dóczy Gedeon.** A tanári testület 14 tagból állott, névszerint Gondiné Kóos Ottilia, Konczné Karácson Ottilia, Kovács Ludovika, Tóthné Zalai Emma, Konrád Teréz. Rácz Erzsébet, Mayer Margit, Nagy Gyula, Gondos Sándor, dr. Matolcsy László, Uray Sándor, Hajdu Béla és Tóth Lajos. A növendékek létszáma 30+35+45+45=

155, köztük 15 magántanuló. Oklevelet nyert 49 növendék, köztük 6 magántanuló. A tananyag-kimutatás, önképző-kör munkássága, könyvek jegyzéke stb. tanszerek gyarapodása a többi szokásos kimutatás minden tekintetben világos képet ad az intézet munkásságáról Az intézet az ev. ref. egyház által fentartott felsőbb leányiskolával közös épületben van és azzal közös igazgatás alatt áll.

4. A pozsonyi áll. tanítónőképző intézet. Igazgatója **Wollmann Elma.** Az értesítő két tanévre vonatkozó adatokat tartalmaz, itt az utolsó 1905—6. tanéviekre történik hivatkozás. A tanári testület 17 tagból áll a hitoktatókkal; rendes és segédtanárok: özv. Bartók Béláné, Belányi Tivadar, Bobok Karola, Gerdenich Klaudina, Kolbainé Fiéba Izabella, Marianné Günther Anna, Menich Antal, Tabódy Ida, Urbányi Karolina. A növendékek létszáma 35+41+40+39, összesen 155. Oklevelet nyert összesen 42 jelölt, köztük 3 magántanuló. A szokásos rovatokon az értesítő gondosan beszámol a gyakorlati kiképzés ügyéről, az ifjúsági leányegyesület munkásságáról (erről más helyen is megemlékezünk) és közli az intézet volt igazgatójának Uhrl Józsának arcképét és életrajzát.

5. A sepsi-szentgyörgyi áll. tanítónőképző intézet. Igazgatója **Pálmai Lenke.** A tanári testület a hitoktatókon kívül 9 tagból állott, névszerint: Kardhordó László, Gál Ilona, Hegyesi Jolán, Borszéki Ákosné, Fábián Szilárda, Gál Mária, Révész Györgyi, Sallay Györgyné. A növendékek létszáma 38+43+43+39, összesen 167 és ezeken kívül 17 magántanuló. Oklevelet nyert 43 tanítónőjelölt, köztük 4 magántanuló. Az intézet 42 növendékkel 8 napig tartó nagyobb kirándulást tett az Alduna vidékére. A képzőintézeti ifjúsági önképzőkörön kívül itt is megalkották az «ifjúsági leányegyesületet», melynek alapszabályait is közli — egyéb szokott rovatokon kívül — az értesítő.

6. A dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai tánítónőképző intézete. Igazgatója **dr. Horváth József.** Az intézettel kapcsolatos internátus felügyelőnője Vozáry Erzsébet. A tanári testület tagjai: Bobrovniczky Mária, Csizmadia Lajos, Gáty Zoltán, Göbel Ilona, Kenessey Anna, Kiss József, dr. Körös Endre, Kutassy Mária, Markhot Angela, Máchik Ida, Zadák Etelka, Hlatky Ida. A csonka intézetben ez évben II. és IV. osztály állott fenn 41, illetve 40, összesen 81 növendékkel. Oklevelet nyert 40 jelölt. Az intézet az egyházkerület pápai polgári iskolájával egy épületben van és azzal közös igazgatóság alatt áll.

7. A pauli szt. Vincéről nevezett irgalmas nővérek vezetése alatt álló Ranolder-intézet tanítónőképző intézete. Igazgatója **Magdics Ignác dr.** (Az értesítő meleg szavakkal vesz búcsút az intézet eddigi igazgatójától, dr. Krizsán Mihálytól.) Igazgatófőnöknő (az internátus vezetője) Holczmann Auguszta irg. nővér; a tanári testület tagjai: Bach Flóra, Hiller Vincencia, Schieberna Klarissza, Sebők Vilma. Ékesy Amália, Jellenz Róza, Bangha Klotild, Bécsy Kerubina és Szabó Margit irgalmas nővérek, továbbá Lévai Ede dr., Vas Etelka és Reibner Márton dr. A növendékek létszáma 47+42+39+47, összesen 175. Oklevelet nyert 70 tanítónőjelölt, köztük 28 magántanuló. A képző a Ranolder-intézet elemi és polgári iskolájá-

val közös épületben és azokkal közös igazgatás alatt áll. Az intézet életét teljes egészében feltüntető értesítő két nagyobb kirándulásról számol be, melyet a képzőintézet növendékei Visegrádra és Kiskúnfélegyházára tettek.

*

Az itt említett intézeteken kívül elemi tanítónőképzéssel foglalkoznak: 1. a *budapesti* IV. ker. róm. kath. «Sancta Maria» *angolkisasszonyok* intézete, igazgatója Almásy Mária; 2. a budapesti «*Fröbel*» intézet, igazgatója Peres Sándor; 3. *Debrecen* róm. kath. tanítónőképző, igazgatója dr. Wolafka Nándor; 4. *Eperjes*, áll. tanítónőképző, igazgatója Dúrs Mária; 5. *Kalocsa*, róm. kath. tanítónőképző, igazgatója Petrovácz József; 6. *Kassa*, róm. kath., igazgatója Lesskó István; 7. *Kolozsvár*, m. kir. állami, igazgatója Heinrich Józsa; 8. *Kőszeg*, róm. kath., igazgatója Kincs István; 9. *Nagy-Szeben*, róm. kath., igazgató dr. Bilinszky Lajos; 10. *Nagyszombat*, róm. kath., igazgató Murcis Gyula; 11. *Nagyvárad*, ev. ref., igazgatója Sáfrány Lajos; 12. *Nagyvárad*, róm. kath., igazgató Palotay László; 13. *Pécs*, róm. kath., igazgatója Döbrössy Alajos; 14. *Pozsony*, róm. kath., igazgató Schiffer Ferenc; 15. *Sopron*, róm. kath., igazgatója Desits Ladiszlava; 16. *Szabadka*, m. kir. állami, igazgató Barkáts Mária; 17. *Szatmár*, róm. kath., igazgató Hámon József; 18. *Szatmár-Németi*, ev. ref., igazgató, Demjénné Molnár Ilona; 19. *Szeged*, róm. kath., igazgatója Galler Kristóf; 20. *Temesvár*, róm. kath., igazgató Bauer György; 21. *Veszprém*, róm. kath., igazgató Szántó László; 22. *Zombor*, gör. kel., igazgató Borgyosky Bozsidár. Ezúttal is kérjük ez intézetek tisztelt igazgatóit évi értesítőiknek a jövő tanévtől kezdődő szíves beküldésére. Ugyanezt a kérést intézzük a 7 kisdedóvó képzőintézet igazgatóihoz is.

*II. A felsőbb leányiskolák állapota 1906-ban.**

A lefolyt tanítási év a felsőbb leányiskolák életében jubiláris esztendő volt. Ekkor ünnepelték fennállásuknak harmincadik évfordulóját. E harminc év elegendő volt arra, hogy az intézményt a művelt középosztály megkedvelje annyira, hogy ma már alig van Magyarországnak nagyobb városa, amelyben felsőbb leányiskola ne hintené el az általános műveltség magvait a leánynövendékek lelkébe, s amely városban eddig nem volt, ott sietve tesznek meg minden lehetőt, hogy a város felsőbb leányiskolához jusson.

Az idén is két helyen nyitottak új felsőbb leányiskolát: egyiket Székesfehérvárott, ahol a község a régi polgári leányiskolát alakítja át fokozatosan felsőbb leányiskolává. Az idén már az I., II. és V. osztályban tanítottak a felsőbb leányiskola tanítási terve szerint. A másodikat Szombathelyen a püspök alapította. Így a felsőbb leányiskolák száma a mai napig 30-ra emelkedett. De ez iskolák még így sem képesek a jelentkező növendékeket mindenütt felvenni, miért is — az általános műveltség legnagyobb kárára — az igazgatók kény-

* Az értesítők ezen összefoglalt kitünő ismertetése Keller Imre besztercebányai tanár tollából való. *Szerk.*

telenek voltak a jelentkezőket visszautasítani, pedig legtöbb helyen a törvényesen megállapított létszámon felül is vettek fel tanulókat. Miskolcon például egy-egy osztálynak 50 növendéke volt, amit a taníthatás szempontjából mindenki túlsoknak tarthat.

Mindezek azonban mégis örvendetes jelenségek, mert csak azt igazolják, hogy a felsőbb leányiskolai intézmény a művelt közönség szívéhez tudott férkőzni, annak igényeit teljesen kielégíti, s hogy ma már a gondos szülő nem kénytelen leányát idegenbe küldeni, ha azt akarja, hogy leánya a kor szellemének megfelelő magasabb műveltséghez jusson.

Hogy a külföldi és a felsőbb leányiskolák által nyujtott nemzeti irányú nevelés között a magyarság érdekét tekintve milyen óriási különbség van és hogy a nemzeti irányú nevelésből a magyarságnak mekkora erkölcsi haszna van, azt — azt hiszem — nem kell bővebben fejtegetnem.

Méltó büszkeséggel tekinthetett tehát vissza a felsőbb leányiskolai intézmény harminc éves multjára, melynek emlékére a felsőbb leányiskolák két ünnepet ültek. Az első 1905 december hó 16-án folyt le, amikor az anyaintézet, a budapesti VI. kerületi rendezte az ünnepséget,[1] a másodikat virágvasárnapján rendezték a felsőbb leányiskolák *Berecz Antal* miniszteri biztos tiszteletére, aki ezen intézmény létesítésében vezérszerepet játszott.[2] Ezen jubileum emlékére a felsőbb leányiskolák tanári testületei 4431 koronás alapítványt tettek, amelynek évi kamatjövedelmeiből az adakozó intézetek közül betűrendben sorra kerülő más és más négy felsőbb leányiskola egy-egy növendékét jutalmazzák meg.

A felsőbb leányiskolák (a r. k. kivételével) összes értesítői megemlékeztek e két ünnepélyről, sőt a békéscsabai, trencséni, soproni, máramarosszigeti, mezőtúri, egri, szegedi, Budapest IV. kerületi értesítők külön cikkben is méltatják Berecznek a nemzeti nőnevelés terén kifejtett működését és fényképét is adják.

De nemcsak a fővárosban folytak le ilyen ünnepek, a mezőtúri felsőbb leányiskola még külön rendezett saját növendékei számára egy Berecz-ünnepélyt

Ünnepet ült a besztercebányai tantestület is abból az alkalomból, hogy igazgatója, *Kerner Péter* az idén töltötte be igazgatóságának harmincadik évét. Az értesítő *Váncza Mihály* tanár tollából rövid életrajzát közli. A nyitrai róm. kath. felsőbb leányiskola értesítője *Dudek János* dr.-nak szenteli az első cikket, akit a budapesti kir. magyar tudományegyetem hittudományi kara a nevezett iskola igazgatói állásából egyhangú szavazással hivott meg a dogmatikai tanszékre. A pozsonyi állami felsőbb leányiskola értesítőjében találunk még tanító emberről szóló cikket, melyet *Schwarz Gabriella* írt Ghyczy Józsefről, aki harmincöt esztendei tanároskodás után a folyó évben vonult nyugdíjba.

Érdekes, hogy az értesítőkben megjelent cikkek jó nagy része művészettel, illetve a rajzoktatással foglalkozik. Ez hatása annak az újabb

[1] L. folyóiratunk 1906. évi II. füzetét.
[2] L. folyóiratunk 1906 májusi és juniusi füzeteit.

mozgalomnak, mely az iskolákban nagyobb tért kiván juttatni a művészi nevelésnek, mint az erkölcsi nevelés egyik legkiválóbb eszközének.

Ezt a kérdést fejtegeti *Hang Mária* tanítónő «A művészi oktatás» cím alatt a székesfehérvári értesítőben; erről tárgyal *De Gerando Antonia* igazgató a kolozsvári értesítőben. Értekezésének címe: «A művészi érzék fejlesztésének fontosságáról egyáltalában és kiváltkép a felsőbb leányiskolában». A rajzoktatás fontosságát vitatja az egri állami felsőbb leányiskola értesítőjében *Polgáry Miklós*, a mezőtúri értesítőben pedig *Lányik János* a modern rajzoktatás vezéreszméit ismerteti. Művészeti kérdések tárgyalásához tartozik *Mátrai Rudolf* (Eger r. k.) tanulmánya is, amely a szineknek szerepével foglalkozik a természetben és a decorativ művészetekben s cikkének igen nagy praktikus haszna is van, mert útbaigazítást ád az olvasónak arra nézve, hogy lakásában milyen szineket használjon.

Önálló kutatáson alapuló értekezést egyik értesítőben sem találunk, de azért néhány igen figyelemre méltót közöl. Ilyen *Krammer Nándor* dr.-nak «Az iskola helyzete az egyén és a társadalomnak egymáshoz való viszonyának szempontjából», mely a békéscsabai értesítőben látott napvilágot. Kiválóan érdekes *Andreánszky Olga* máramarosszigeti tanítónőnek «A feminizmus keretében a nőnevelés újabb feladatairól» című tanulmánya, amelyben meggyőző érvekkel igyekszik bebizonyítani a feminizmus létjogosultságát, azt hangoztatva, hogy a férfi és a nő csak akkor fog tudni igaz boldog szövetségre lépni egymással, ha a nőnek módot fogunk nyujtani arra, hogy a férfival teljesen egyenlő műveltségre tehessen szert, s hogy így képes legyen a nő a férfi terveit, munkásságát, élethivatását átérteni, sőt vele együtt dolgozni.

Sok keserű igazságot mond a gyermekeit kényeztető szülő szemébe *Szélt Rózsi* trencséni tanítónő, amikor kimutatja, hogy számos szülő nem azon munkálkodik, hogy az iskolával közösen ápolja gyermekeinek nevelését, hanem egyenesen azon van, hogy ami jót az iskola épít, azt lerombolja, s teszi ezt abban a meggyőződésben, hogy az iskola gyermeke testi fejlődését elnyomja és a sok tanulással gyermekét agyonkinozza. Ezeket a vádakat igyekszik a szerző a maguk megfelelő értékére leszállítani.

Pedagógiai kérdést tárgyal a temesvári r. k. felsőbb leányiskolai értesítő is, amikor azt a kérdést fejtegeti: mi szerepe van a felsőbb leányiskolának a növendékek valláserkölcsi jellemének megalapításában?

Nőnevelés történetéből veszi tárgyát *Berák István Ferenc dr.* (Nyitra r. k.), aki a mostani és hajdani leánynevelésről cikkezik, továbbá *Garzó Miklós* (Budapest, Naschitz-féle), aki a régi római leánynevelést ismerteti.

Saját intézetének huszonötéves történetét mondja el *Szentkirályi Dániel* tanár (Lőcse) és *Marusák Pál* igazgató (Sopron). A budapesti IV. ker. községi felsőbb leányiskola két értekezést közöl, az egyiknek *Kiss Aladár* tanár a szerzője, címe «L. Annæus Seneca ethikája és a stoa», a másodikat *Miklós Elemér dr.* tanár írta «A nő és az irodalom» címen. A Bocskay-ünnepély ötletéből a kőszegi ág. ev. értesítőben találjuk *Stráner Vilmos* vallástanár ünnepi beszédét, amelyben a bécsi békekötésről és Bocskay Istvánról emlékezik meg.

Amíg igen sok olyan értesítő van, amelyben semmiféle bevezető cikket sem találunk, addig alig van olyan értesítő, amely a felsőbb leányiskola célját ne fejtegetné. Bizonyára az a meggyőződés vezette az igazgatókat erre az egyöntetű eljárásra, hogy a közönség legnagyobb része nincs tisztában a felsőbb leányiskola hivatásával, mert a tapasztalat azt igazolja, hogy számos olyan szülő küldi a felsőbb leányiskolába gyermekét, aki később nem képes kiművelt leányának megfelelő életsorsot biztosítani s ezáltal gyermeke boldogságának sírásója lesz.

A felsőbb leányiskolák mellett, részben azokból fejlődött ki a leánygimnázium. Magyarországon ma három gimnázium van, mind a három Budapesten; az egyik az orsz. Nőképző-Egyleté, a másik az államé, a harmadik a IV. kerületi községi. A két utóbbi intézet az idén kapta meg a teljes nyilvánossági és érettségi vizsgálat tartásának jogát. Valószínű, hogy valamikor az összes felsőbb leányiskolák ilyen nyolcosztályú középiskolák lesznek.

Sajnos, van azonban olyan felsőbb leányiskolánk is, a szatmárnémeti ev. ref., amely négy osztályú, holott ilyent a felsőbb leányiskolák tanítási terve nem tűr meg, mert a tárgyak akként oszlanak meg az egyes osztályokban, hogy a növendék az ismeretek összeségéhez csakis a hat osztály teljes elvégzése után juthat. Az iskolát fentartó egyháznak minél előbb ki kell egészítenie hatosztályúvá, mert így a négy osztálylyal teljesen céltévesztett az általa fentartott felsőbb leányiskola.

Örömmel vesszük észre, hogy a lefolyt iskolai évben több iskola jutott megfelelőbb helyiséghez. Így teljesen új épületbe költözött a miskolci ev. ref. felsőbb leányiskola; új épületet kap a trencséni, ahol már javában folynak az építkezések; nagyobbszerű építkezésekről számol be a békéscsabai és a soproni iskola értesítője, az előbbi két teremmel bővült, az utóbbi tornacsarnokot és betegpavillont kapott. De még így is számos igazgató ajakán kél panasz amiatt, hogy az iskolaépület a felsőbb leányiskola céljára teljesen alkalmatlan; a helyiségek alacsonyak, elégtelenek, több szoba sötét, úgyszólván használhatatlan. A pozsonyi igazgató hangoztatja ezt különösen és a székesfehérvári igazgató is erősen kiemeli azt, hogy az iskolaépület régiségénél fogva az egészségi követelményeknek nem felel meg.

Igen érdekes eszmét pendít meg a fiumei értesítő, még pedig egy tanuló-otthon felállítását, amely arra szolgálna, hogy a tanulmányi kirándulást tevő növendékeknek kényelmes hajlékot nyujtson. Különösen Fiumében volna igen nagy haszna ennek az otthonnak, mert alig van hónap, hogy az egyes iskolák kisebb-nagyobb csoportokban ne látogatnának le Fiumébe, már pedig itt rendesen annyi ember tolong, hogy még a szállókban is csak ritka esetben — s ekkor is méregdrágán — sikerül elhelyezni a növendékeket. Igazán jól meg kell szivlelni a felvetett eszmét, mert a szülő sokkal szivesebben és nyugodtabban bocsátja nagyobb útra leányát, ha tudja, hogy fáradt gyermekét kényelmes nyugvóhely várja.

A szülők különben ebben az évben épp oly keveset törődtek leányaikkal, mint eddig. Legalább az igazgatók most sem szüntek

meg a szülők bűnös közönye miatt panaszkodni, akik még leánykájuk vizsgájával sem törődnek *(Budapest, I. ker.)*, holott a vizsgálatokat éppen a szülők kedvéért tartják meg. Erélyesen kel ki a szülők nemérdeklődése ellen a trencséni igazgató, aki szemére veti a szülőknek, hogy azt gondolják, ha gyermeküket beiratták az iskolába, ezzel már minden kötelezettségüknek eleget tettek. A temesvári áll. felsőbb leányiskola érvekkel igyekszik meggyőzni a szülőket arról, hogy a leányuk érdeke követeli, hogy keressék az érintkezést az iskola és a szülői ház között. A miskolci ev. ref. felsőbb leányiskola igazgatója palástolhatatlan boszankodásról szól a szülők erélytelensége és következetlensége miatt, amely arra vezeti őket, hogy a leány panaszának hitelt adjanak, otthon tartsák őt és másnap «bizonyítványt» írjanak a mulasztás igazolására. Az sem utolsó, hogy a szülők kellő ok nélkül felmentetik leányukat egyes tárgyak tanulása alól csak azért, hogy az iskolával ujjat huzzanak. A budapesti áll. felsőbb leányiskola igazgatója megismétli tavalyi megjegyzését: «Minden osztályfőnöknek és minden tanítónő-tanárnak volt hetenkint egy-egy kitűzött órája, amikor a szülőknek felvilágosítást adott. Sok szülő igen jól kihasználta az így nyujtott alkalmat, akadtak azonban, akik csak sürgetésünkre kerestek fel bennünket, sőt voltak olyanok is, akikben még ismételt kérésünk sem volt képes nagyobb érdeklődést kelteni.»

Minden egyes iskola kiváló gondja volt, hogy a növendékeket vallásos és hazafias szellemben nevelje. Természetesen, a felekezeti iskolák saját felekezetük parancsainak megfelelően rendezkedtek be. A katholikus leányiskolákban mindenütt működött a Mária-congregáció, az iskolákban pedig látogatásokat tettek a főpapok. Samassa egri érsek többször is megjelent a felsőbb leányiskolájában, Prohászka Ottokár a székesfehérvári felsőbb leányiskolában a hittan-vizsgákon elnökölt, Batthányi Vilmos gróf dr. coadjutor-püspök a nyitrai r. k. felsőbb leányiskolában hallgatta meg a növendékek feleleteit. De a protestáns felekezetek sem panaszkodhatnak, hogy püspökeik elhanyagolják őket. Gyurácz Ferenc püspök kétszer látogatott el a kőszegi ág. ev. felsőbb leányiskolába, amelynek minden ügye iránt rendkívül érdeklődött.

A hazafias érzés ápolására szolgáltak az iskolai ünnepélyek. Erzsébet királyné emlékét minden felsőbb leányiskola megülte. Az elrendelt április 11-éről csak a budapesti állami nem vett tudomást, márc. 15-ről ellenben számos intézet feledkezett meg. Ezen ünnepélyeken kívül a budapesti állami nagyszabású hangversenyt rendezett fennállásának harminc éves évfordulója alkalmából, melynek tiszta jövedelmét, 1200 koronát, a József főherceg szanatórium-egyesület és a Trefort szobor-alap javára fordították. Kassán ünnepélyt rendeztek a nyugalomba vonult Möszl Gusztáv tanár tiszteletére. Örömünnepet rendeztek ugyancsak Kassán Kolacskovszky Elza igazgatónak dicsőítésére abból az alkalomból, hogy a nemzeti kormány visszahelyezte állásába. Bocskay-emlékünnepély volt Szatmárott és Kőszegen, de ezeken kívül minden iskola rendezett egy vagy több hangversenyt, ha máskor nem, úgy a záróünnepélyen bizonyosan.

A lefolyt iskolai évben a növendékek egészségi állapota általá-

nosságban nem volt kielégítő. A tél folyamán a gyermekbetegségek itt-ott járványszerűen léptek fel. A Budapest, I. ker. községi felsőbb leányiskolában a növendékek 1%-a több hétre eltiltatott az iskola látogatásától. Sápkóros növendékek nagy száma miatt panaszkodik a fiumei igazgató, a kassai pedig egyenest a tanulásra nézve károsnak jelezte a rossz egészségügyi állapotot. Vörheny miatt beszüntette a városi hatóság több hétre az előadásokat Kolozsvárott, kanyaró miatt Kőszegen, Lőcsén, Miskolcon és Trencsénben. A halál angyala is 12 esetben (tavaly 10) szedte áldozatát a kis leányok közül. Egy esetben egy tanítónőt is elvitt: Radvány Annát, a kassai felsőbb leányiskola tantestületének tagját.

Az igazgatók pedig mindenütt kiváló gondot fordítottak a növendékek testi egészségére, az összes egészségügyi parancsokat szigorúan betartották, télen korcsolyázni vitték a növendékeket, nyáron a játékdélutánokra rendelték be őket, s ezeken kívül amikor csak lehetett, kirándulásokat rendeztek számukra. Nagyobb kirándulásokon vettek részt a lőcseiek, akik Csorbatóra mentek, a fiumeiek Abbaziába a Vrutki forráshoz rándultak, a máramarosszigetiek a terebesfejérpataki üveghutát nézték meg, a kolozsváriak a tordai sóbányákba ereszkedtek le, a kőszegiek Léka várának romjaiban gyönyörködtek, a miskolciak az aggteleki barlangot és a csízi fürdőt szemlélték meg stb. Tavasszal és ősszel a növénytani kirándulásokra vitték a szakelőadók növendékeiket. Mindeme kirándulások amilyen élvezetesek és tanulságosak, annyira a test egészségének ápolására is szolgálnak.

A lefolyt iskolai évben is többször adták jelét a növendékek az emberbaráti intézmények iránt való fogékonyságuknak. Az osztályokban kifüggesztett perselyekbe mindig igen szép összeg gyűlt össze, mely összeget a tanári-testület juttatott valamely jótékony egyesületnek. Nem részletezzük az egyes iskolák adományait, melyeket a jótékonyság oltárára helyeztek, de a temesvári állami felsőbb leányiskolában működő segélyegyesület áldásos tevékenységét nem hagyhatjuk megemlítés nélkül. Ez az ifjusági egyesület a lefolyt évben 72 szegény iskolás gyermeket, 14 családot és 20 cselédleányt ruházott fel. Az iskola konyháján 170 gyerek kapott állandóan ebédet, még pedig két tál ételt. A négy téli hónapon keresztül 19.040 adag ebédet osztottak ki, melynek adagját, ha csak 24 fillérbe számítjuk is, úgy az 4569 koronát tesz ki.

A nagy közönség is pártolta a felsőbb leányiskolákat. A kisebb adományok közül kiemelkedik Varságh Béláé, aki a békéscsabai állami felsőbb leányiskolánál 1000 koronás alapítványt tett, melynek kamatai magyar nyelvű jutalomkönyvek beszerzésére lesznek fordítandók és az évzáró vizsgálaton a jelesebb növendékek között valláskülönbség nélkül kiosztandók.

Néhány iskolában önképzőkör is működött. Így Kolozsvárott, Nyitrán, Budapest IV. ker., a Naschitz-félében és orsz. nőképző-egyesület Veres Pálné felsőbb leányiskolájában. Ezek az önképzőkörök igazán bámulatos szorgalomról tanuskodnak, amellyel a leányok önmaguk kimüvelését munkálják. De az értesítők a tanári testületek tagjainak is igen szép irodalmi működéséről számolnak be. A buda-

pestiekről nem is szólva, különösen a békéscsabai, mezőtúri, pozsonyi és trencséni tanári karok tűnnek ki sokoldalú tevékenységükkel.

Az összes felsőbb leányiskolákba a lefolyt tanévben 5633 növendék iratkozott be, tehát 341 tanulóval több, mint az előző évben. Legtöbb növendéke volt a Budapest államainak 406, legkevesebb a Budapest Naschitz-félének: 31.

A növendékeket 568 tanító oktatta (tavaly 453), még pedig 159 férfi (óraadókkal együtt), 294 nő és 115 hitoktató.

A növendékek között volt római katholikus 2095=37·2% (apadás: 10), ev. ref. 806=14·31% (növekedés: 143), ág. ev. 540=9·59% (növekedés: 83), gör. kath. 56 = 0·99% (növekedés: 10), gör. kel. 40=0·71% (apadás: 13), unitárius 19=0·35% (apadás: 2), izraelita 1791=31·8% (növekedés: 86). A legnagyobb esést a róm. kath. vallású növendékek száma mutatja, mert míg tavaly az összes növendékek közül 41·68% volt r. k., az idén csak 37·2%.

A nemzetiségi viszonyokat tekintve, örömmel konstatálhatjuk, hogy magyaron kívül alig tud figyelemre méltó számot felmutatni egyik nemzetiség is. A beiratkozott 5633 növendék közül nem magyarnak vallotta magát 5309, ezek közül német 146 (2·42%), tótnak 56 (0·92%), olasznak 63 (1·04%), románnak 11 (0·18%), szerbnek 13 (0·20%), horvátnak 18 (0·25%), volt egy angol, egy lengyel is nemzetiségű. Legtöbb német a két határszéli felsőbb leányiskolából került ki: a pozsonyiból és sopronból. Az elsőben az odajáró növendékek 17·6%-a, az utóbbiban 15·85%-a. A legtöbb tót Nyitrán (13·9%) és Békéscsabán tanult (11·43%). Az olaszok és horvátok Fiuméból valók, a szerbek és románok leginkább temesvári felsőbb leányiskolákban tanultak.

A növendékek erkölcsi magaviselete mindenütt, lehet mondani kifogástalan volt. Az összes növendékek közül 225 (4·5%) kapott a magaviseletből «kielégítő» osztályzatot és csak 3 «nem szabályszerűt».

A szorgalmuk hasonlóképpen dicsérendő. «Csekély» szorgalmú az összes növendékek közül 70 volt, «semmi» szorgalma pedig 3 növendéknek volt. A leányok nagy szorgalmának tulajdonítható tanulásban elért szép eredményük. Amíg tiszta kitünő 431 (7·65%) tanuló volt, addig egy tárgyból megbukott 71. kettőből 22, többől 36, vagyis összesen 130, százalékokban kifejezve 2·31%.

Ez adatok világos képet nyujtanak a felsőbb leányiskolák mult évi állapotáról, mielőtt azonban sorainkat befejeznők, örömmel emlékezünk meg a felsőbb leányiskolák tanárai között megindult amaz igen hasznos mozgalomról, amelynek az a célja, hogy a felsőbb leányiskolák tanítóit egy egyesületbe gyűjtse össze. Mi egy ilyen egyesületből úgy a nemzeti nőnevelés ügyére, mint magukra a tanítókra kiható előnyökre a *Budapesti Hirlap* hasábjain már rámutattunk, most csak azt kivánjuk, hogy ez a mozgalom ne aludjék el.

*

A leánygimnáziumok és felsőbb leányiskolák értesítőiből a föntebbiek kiegészítésére kiemeljük a következőket:

1. A budapesti állami «Erzsébet Nőiskola» felsőbb leányiskolája, mely az áll. polgári tanítónőképző intézet gyakorló iskolája.

Igazgató: **Lázárné Kasztner Janka.** Tanári testülete 46 tagból áll, kik közül 16 rendes tanár, 11 nevelőnő és nyelvmesternő, 14 zenetanítónő, 5 hitoktató. Rendes tanárok: Berta Ilona, Eberhardné Jausz Jozefin, Holczmánné Pákh Berta, Korcsmárosné Buzogány Mária, Polereczky Jolán, Barkáts Mária (áprilisig), Hilberth Stefánia, Thurauszky Mária, Tavassy Mária, Ulreich Minna, Tocsek Helén, Hollós Károly, Zöllner Erzsébet, Szarvassy Margit, Pischl Iduna, Bock Ida. A növendékek létszáma 19 + 35 + 21 + 27 + 25 + 26, összesen 153; ezek közül bentlakott 86, félköztartáson volt 55, bejáró volt 11. Osztályonként beosztva gyakrabban tettek kirándulást a főváros nevezetességeinek megtekintésére s két nyilvános délelőtti hangversenyt rendeztek.

2. A budapesti m. kir. állami VI. kerületi felsőbb leányiskola és leánygimnázium. Igazgatója: **Révay Ferenc.** Tanári testülete 39 tagból áll a hitoktatókkal és óraadókkal. Rendes tanárok és tanítónők: Bacherné Goldzieher Ilona, Ballenegger Henrik, Bokelbergné Zimmermann Ilka, Décsei Janka, Egan Luiza, Hermann Róza, Hermann Teréz, Hoffmann Frigyes dr., Incze József, Kistenmacher Emilia, Laczkovich Ilona, Mauritz Matild, dr. Molnár Evelin, Odor Emilia, Odor Henrietta, Palmerné Hauzély Irma, Ráczné Buzogány Ágnes, Schlatterné Juhász Krisztina, Sólyomné Rosenberg Izabella, Straub L. Gyula, Szekeres Margit, Szerémi Alajos, dr. Takács György, Torkos László. A testület egyes tagjai mellé beosztva 5 okleveles vagy szakvizsgázott *gyakorló-tanárnő* is foglalkozott. Az összes osztályok párhuzamosak voltak, s az V. osztálytól kezdve az osztályok felsőbb leányiskolai és lánygimnáziumi osztályokra különültek el s az V., VI., VII. és VIII. gimnáziumi osztályával szemben, a felsőbb leányiskolai V. és VI. osztály fölött fennállott két évi továbbképző tanfolyam, melynek növendékei részint a gimnáziumi osztályokkal együtt, részben külön egyes, szabadon választott tárgyakban képezték magukat. A növendékek létszáma osztályonként 37 és 47 között változott, összesen 540-et tett. Az év történetének legkimagaslóbb eseménye, az intézet 30 éves fennállásának örömünnepe volt, melyről annak idején részletesen beszámoltunk. Érettségi vizsgálatot 11 növendék tett. Tanszertár, könyvtár és butorok gyarapodása jelentékeny.

3. Az «Országos Nőképző Egyesület» Veres Pálné leányiskolája. *Entz Jolán* eltávoztával az Elnökség a felsőbb leányiskola igazgatásával *Gombocz Miklóst*, a gimnázium igazgatóját bízta meg. — A «Veres Pálné felsőbb leányiskolában» 141 növendék volt; s tekintve azt, hogy eddig még csak 4 osztály áll fönn ez igen nagy szám. A polgári isk. III., IV. osztályának 74 növendéke volt. Az idén létesítették a II. és VI. osztályt. A tanári testület tagjai voltak: Gombocz Miklós igazgató, Borauke Helén, Entz Jolán (novemberig), Fülöp Piroska, Fröhlich Károly, Genersich Klotild, Káplány Ilona, Kreupl Sarolta, Krug Teréz, Kubacska András, Mokos Gyula, Naberschnig Romeo, Pap Károly dr., Petrányi Géza, Pillock Mária, Rosenberg Auguszta, Seffer Elza, Szabó Gábor, Szerényi Károly, Szotybri Nagy Károly. A Veres Pálné iskolában a következő évben a felsőbb leányiskolát, mely akkorra teljes lesz, továbbképző tanfolyammal, VII., VIII. osztállyal bővítik ki.

A Nőképző egyesület leánygimnáziumában Gombocz Miklós volt az igazgató. A gimnáziummal kapcsolatban gyakorló tanári intézmény állott fenn, s az elnökség 4 gyakorlótanárt nevezett ki erre a tanévre. A gimnázium kurátora Beöthy Zsolt volt. A tanári testület tagjai voltak: Gombocz Miklós igazgató, Krug Teréz, Beöthy Zsolt dr., Dittrich Vilmos, Geréb József dr., Gyulai Ágost, Háncsokné Wolkenberg Ilona, Kreupl Sarolta, Láng Margit dr., Mokos Gyula, Moravcsik Géza, Naberschnig Romeo, Pap Károly, Pályi Sándor, Petrányi Géza, Schmidt Mária, Sebestyén Gyula, Schuschny Henrik dr., Szabó Gábor, Szotyori Nagy Károly, Szijártó Miklós, Tóth Rezső. — A tanulók száma (56 + 58 + 55 + 54 — 47 + 40 + 28 + 43) 381 volt. Érettségi vizsgálatot 44 tanuló tett. Május hó 6-án volt Veres Pálné szobrának leleplezése, ahol testületileg jelent meg a Nőképző Egyesület. — A gimnázium értesítője közli Schusny Henrik cikkét, melynek címe: «a fiatal leány egészsége».

Az Országos Nőképző Egyesület Vlassis-collegiumába, vagyis az «Egyetemi hallgatók Otthoná»-ban az idén 8 tag lakott, s mindnyájan szorgalmasan tanultak és vizsgáztak. — Az igazgató Láng Margit dr. volt. Az értesítő közli Popper Stefánia értekezését a «Magánhangzók»-ról.

4. A budapesti IV. kerületi községi felsőbb leányiskola és a vele kopcsolatos leánygimnáziumi tanfolyam, igazgatója **Hahóthy Sándor.** A felsőbb leányiskolával kapcsolatos gimnáziumi tanfolyama ez évben már nyilvánossági jogot is nyert s így az érettségit az intézet saját tanári testülete s Erődi Béla elnöklése alatt tartották meg. Sajnos, hely kevés van és a polgári iskola alsó osztályait jövő évre a gróf Károlyi-utcai elemi iskolába helyezik át. A tanári testület tagjai: Hahóthy Sándor igazgató, Andreánszky Jenő dr., Balogh Margit dr., Bellovics Imre, Dorogsághy Irén, Elmann Anna, Ember Károly, Fráter Eszter, Gerhardt Alajosné, Hirka Antal, Janecz Erzsébet, Irannovits Dömené, Kaiblinger Fülöp dr., Kiss Aladár, Kiss Margit, Legeza Victor, Miklós Elemér dr., Molnár Etelka, Radnai Jenőné, Spillenberg Mária, Ujházi László, Wolf Ágostor. — A felsőbb leányiskolának (44 + 49 + 43 + 33 + 50 + 35) 254 növendéke volt; a gimnázium V., VI., VII., VIII. osztályának pedig (41 + 37 + 25 + 28) 131.

5. A budapesti székesfővárosi I. kerületi községi felsőbb leányiskola. Igazgatója: **Póra Ferenc.** A tanári testület tagjai voltak: Homoródi Anderkó Aurélné, Krónich Melanie, dr. Bognár Dénes, Korbuly Auguszta, Nemeskay Lajos, özv. Novák Sándorné Tavaszi Margit, Pogáts Aurélné, Staudinger Zsófia, Sajóhelyi Béla, dr. Szöts Elek, Ujházi Irma. — Az intézetnek (42 + 38 + 36 + 29 + 22 + 16) összesen 183 növendéke volt. A tanítást egész évben semmi sem zavarta meg, s így az a legjobb rendben folyt.

6. A besztercebányai m. kir. állami felsőbb leányiskola. Igazgatója: **Kerner Péter.** Az intézet majdnem túlzsúfolt volt; de ezen Radnai Farkas megyés püspök úr segít, aki a kath. elemi iskola mellé polgári iskolát állít fel; ezzel nemcsak a túlzsúfoláson segít a püspök úr, hanem lehetővé teszi, hogy a polgári elem azon része, mely anyagi és egyéb körülményeinél fogva 6 felsőbb leányosztálynál kevesebbel is beéri, megfelelőbb kiképzést nyújthat gyermekeinek. — A ta-

nári testület tagjai voltak: Borhy Gizella, Csiky Paula, Gálfi Anna, Keller Imre, dr. Kostalik Ferenc, dr. Lenke Manó, Litschauer Teréz, Richter Antal, Rissányiné Seftsik Gizella, özv. Schaadtné Láng Irma, dr. Schönfeld Áron, Serédy Ilona, Stauffer Emilia, Svehla Antónia, Svetschine Georgina, Trompler Ernő, Váncza Mihály. Növendékek létszáma (42 + 48 + 35 + 34 + 28 + 21) 208 volt; az internatusban 43 növendék lakott. Az internátusi igazgatónő Litschauer Teréz.

7. A békéscsabai m. kir. állami felsőbb leányiskola. Igazgatója, **Donner Lajos.** A régi polgári iskola osztályai már megszüntek az idén, de a felsőbb leányiskola VI. osztályába kevés növendék iratkozván be, a VI. osztály nem nyílt meg; mégis volt az intézetnek 140 növendéke, sokat, sajnos, vissza kellett utasítani, helyszűke miatt. A tanári testület tagjai: Ányos Ármin, Fluck Jolán, Haán Emma, dr. Krammer Nándor, Sailerné Læhne Mária, Thamássy Ilona, Vidovszkyné Kiss Lujza. — Az értesítő közli Donner Lajos igazgató cikkét: «az iskola helyzete az egyén és a társadalom egymáshoz való viszonyának szempontjából».

8. A debreceni ev. ref. egyház felsőbb leányiskolája. Igazgató: **Dóczy Gedeon.** Az intézet felsőbb leányiskolájának, (elemi iskola és elemi tanítónőképzővel kapcsolatos, 60 + 52 + 56 + 29 + 16 + 9) 222 növendéke volt; az internátusban lakott 50 növendék. A tanári kar tagjai voltak: Kovács Ludovika, Gondi Sándorné, Koós Ottilia, Koncz Aurélné Karácson Ottilia, Jenny Eliza Konrád Teréz, Tóth Arpádné Zalai Emma, Gondi Sándor, dr. Matolcsy László, Rácz Erzsébet, Mayer Margit, Uray Sándor, Hajdú Béla, Tóth Lajos.

9. Az egri m. kir. állami felsőbb leányiskola. Igazgatója; **Gúta József.** Az intézet fennállása óta bérházban van elhelyezve, amelyet a közoktatási miniszterium igyekszik úgy átalakítani, hogy a célnak megfelelhessen. Az értesítő közli az igazgató cikkét, amelyet Berecz Antalról, jubileuma alkalmából írt és az intézet rajztanárának cikkét: «Rajzoktatásunk a felsőbb leányiskolákban» címmel. A tanári testület tagjai: Blasovszky M.-né, Czunya Sándor, dr. Elek Oszkár, Gúta Józsefné, Szerássy Berta, dr. Kassa Endre, Kőporossy Mariska, Kőporossy Szeréna, Küss Gizella, Lányi Kornél, Polereczky Irma, Polgáry Miklós, özv. Végess Sándorné. Az intézetnek (19 + 31 + 22 + 7 + 13 + 7) 99 növendéke volt.

10. A fiumei m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1905—1906-ik iskolai évről. Közli **Babare Adél** igazgató. A tanítás zavartalanul folyt le az iskolai év bezárásáig. Az iskolának volt 159 növendéke. I. = 37, II. = 32, III. = 24, IV. = 30, V. = 24, VI. = 12. A tanári testület tagjai: Babare Adél, dr. Aczél József, Carvin Piroska, Dunayné Vranyecany I., dr. Kallós Zsigmond, Kerecsényi Gizella, özv. Kovács Á.-né, dr. Krausz Ödön, Láng Kornélia, Simonetti Klementina, Szegfi Emilia, Szegfi Ilona.

11. A kassai m. kir. állami felsőbb leányiskola. Igazgatója: **Kolacskovszky Elza.** A tanítás, fültő mirigygyuladás járvány miatt rövid ideig szünetelt. Az alsó osztályok párhuzamosak voltak, mert a 301 felvett rendes tanulót nem tudták másként elhelyezni. A létszám osztályonkint I.=36 — 36, II.=34 — 33, II.=25 — 26, IV.=21 — 18, V. = 34, VI. = 25. — A tanári testületben sok változás történt;

áthelyezés, szabadságolás, haláleset, betegség zavarták meg a testület nyugodalmas működését. A tanári testület tagjai: Kolacskovszky Elza, igazgató, Kováts Stéfania, az internátus igazgatója; Czigler Ignác, Kemeneczky Kálmán, Mősz Gusztáv, Strasser Sándor, Bock Gizella, dr. Halmi Piroska, Koncz Erzsébet, Kubacska Emma, Moldován Anna, Rokszer Ilka, Zagróczky Jolán, Bezsila Margit, Kohn Róza, Körmendy Erzsébet, Máhr Adél, Radvány Anna (máj. 14. meghalt), Kováts István, Herkely Irén, Nagyné Solti Adél, Raisz Alice, Szauer Teréz, Szent-Imrey Ákos dr., Hortly Gizella, Kohn Irén. Az internátusban 40 növendék volt elhelyezve.

12. A kolozsvári állami felsőbb leányiskola. Igazgatója: **De Gerando Antonina.** Az értesítő elején az igazgató, De Gerando Antónina cikke foglal helyet: «A művészi érzék fejlesztésének fontosságáról egyáltalában és kiváltkép a felső leányiskolákban.» Február 8—15-ig szünetelt a tanítás két vörhenyeset miatt. A betegeket a betegpavillonban ápolták (ragályos betegek számára épült); a tornatanítás azonban szünetelt, mert a tornatermen végzendő átalakítások és javítások, majdnem egész évben tartottak; e helyett azonban sokat sétáltak, korcsolyáztak, játszottak és szabadgyakorlatokat végeztek a szabad levegőn. — A tanári karban változás nem fordult elő. A tanári kar tagjai: Békésy Lila, Biela Mária, Binder Laura, Bournáz János, Butyka Vilma, Kiss Sarolta, Lindner Auguszta, Mayer Irén, dr. Cs. Papp József, Péteri Lipótka, Várady Erzsébet, dr. Versényi György. A növendékek száma (46 + 39 + 53 + 33 + 34 + 36 + 28) 269 volt, s különösen a IV. osztályra jelentkeztek annyian, hogy párhuzamos osztályt kellett felállítani, így is 33 + 34 jutott egy-egy osztályba. A latin kurzuson számosan vettek részt s 4 növendék sikeresen tette le az érettségi vizsgálatot a kath. gimnáziumban. Az intézet internátusában lakott 49 növendék.

13. A lőcsei m. kir. állami felsőbb leányiskola. Igazgató: **Klimkó Mihály.** Ezen iskola ez évben ünnepelte fennállásának 25-ik esztendejét; az értesítőben az igazgató elmondja ennek a 25 évnek a történetét. Az intézet ez év junius hó 13-án kirándult a Csorbatóhoz, s ott egy napot töltött. Az intézetnek két gyásza is volt; egy kedves növendéke és 1886 óta ott működő hittanára Dianiska András halt meg évközben. A tanári testület tagjai: Özv. Eördögh Vilmosné Holzinger Anna, Hrdina Hedvig, Kasselik Malvin, Klimkóné Kozmund Vilma, Nagy Pálné Hadik Ida, Nendtvich Paula, Petrik Ilona, Saláry Irma, (az internátus vezetője) Szent-Istványi Dániel. Az intézetnek volt: (34 + 36 + 17 + 25 + 13 + 16) 141 növendéke. Az internátusban 49 növendék lakott.

14. A mármarosszigeti m. kir. állami felsőbb leányiskola. Igazgatója: **Ényi László.** A legnagyobb változás az intézet történetében, hogy a felsőbb leányiskolával eddig kapcsolatos 4 elemi osztályt megfelelő helyiségekbe kitelepítették Erzsébet elemi iskola néven. Ez a felsőbb leányiskolára nézve azért volt nagyon fontos, mert evvel sok helyet használhatott fel saját céljaira. Iskolai A testület tagjai: Szukováthy Otilia, Andreanszky Olga, Boga Imre, Cidicné Kövesdi Albertina, Miller Gyula, Mokcsayné Bónis Vilma, Sándor Irma, Tirczka Klotild, Valkovszky Erzsébet. Az intézetnek (41 + 40 + 42 +

27 + 31 + 22) 203 növendéke volt; ezek közül az internátusban, melynek igazgatónője Szukováthy Otilia volt, 27 növendék lakott.

15. A nyitrai róm. kath. felsőbb leányiskola. Igazgatója: **Bezák István Ferenc dr.** Az intézet volt igazgatója, Dudek János dr., a budapesti egyetemen lett tanár; szomorú szívvel váltak meg tőle tanártársai. Az új igazgatónak cikkét közli az értesítő, melynek címe: «A leánynevelés hajdan és most.» Az intézet az irgalmas nővérek vezetése alatt áll, de óraadó tanárok egészítik ki a testületet. A tanári testület tagjai: Ernetz Gratia, Ersing Hilda, Ferenczi József, Gisser Gyula, Herczeg Mónika, Kaleta Máté, Kopp Tibor dr., Kovács Vilma, Kovács Teréz, Pityinger Eugenia, Roch Gyula, Stengl Blanka, Thuróczy Károly dr., Vágó Julia, Krausz Klarissa, Lukács Lukretia. Az intézetnek (48 + 41 + 36 + 27 + 25 + 17) 194 növendéke volt; ezek közül az internátusban lakott 59 növendék.

16. A pozsonyi m. kir. állami felsőbb leányiskola. Igazgatója **Arató Frigyes.** A tanári testület tagjai: Rauschmann Cecilia, int. igazgatónő; Dach János, dr. Szántó Károly, Zala Miksa, Försterné Kasztner Mária, Mayerné Wiedermann Anna, Chalupáné Olgyay Ilona, Schwarz Gabriella, Minkowitz Matild, Gludovácz Ilona Bognár Erzsébet, Tepli Pala. Ezeken kívül 9 óraadó tanár és tanítónő és 4 hitoktató. Ghiczy Józseftől, a volt igazgatótól, nyugalomba vonulása alkalmából meleg hangon írt cikkben bucsúzik el a testület nevében Schwarz Gabriella. A növendékek létszáma volt 37 + 39 + 37 + 42 + 35 + 19, összesen 209, kik közül 40 lakott az internátusban. A felsőbb leányiskola kereskedelmi iskolával állott kapcsolatban, melynek 36 növendéke volt.

17. A szegedi m. kir. állami felsőbb leányiskola. Igazgatója: dr. **Czimer Károly.** A tanári testület tagjai: Csik Mária, Baranyainé Guinz Emilia, özv. Bauer Simonné Lévy Jenny, Bátor Ármin, Bodnár Ilona, Csizmazia Gizella, Csorjáné Nagy Julia, Derszibné Schwimmer Edith, Gyertyánffy Adrienne, Jacobs Róza, Kerner Marglt, Kende Ferenc, dr. Krausz József, Mayerné Wachtel Adél, Pzendesack Irén, Pillichné Szendrői Ilona, Sidlovits Kálmán, Sucher Anna, dr. Tedeschi Borbála, Travnik Zsigmond, Veszprémi Vilmos dr. A növendékek száma a felsőbb leányiskolában (33 + 22 + 23 + 52 + 36 + 14 + 8) 188 volt. Az előkészítő tanfolyamnak (4 elemi) 64 növendéke volt. A főző tanfolyamot megnyitották ez intézetben is és 9 tanuló jelentkezett; jól felszerelt helyiségekben vezette a főzést a tanfolyam vezetője: Pillichné Szendrői Ilona. — Az intézet internátusában 40 növendék lakott; az internátus vezetője Csik Mária volt.

18. A tiszáninneni ref. egyházkerület miskolci felsőbb leányiskolája. Igazgató: **dr. Mitrovics Gyula.** Az intézet új épületben kezdte meg működését; az új intézet tágas, világos, kényelmes, minden követelménynek megfelel. Idén már teljes, illetve hat osztályú lett a felsőbb leányiskola, és nyilvánossági jogot is nyert. Érdekes kirándulást is tett az intézet, a melyen 24 növendék és 5 tanár vett részt, az aggteleki barlanghoz; előbb a csízi fürdőt tekintették meg, azután Hamvára mentek át, ahol Tompa sírjánál kegyeletüket lerótták. Tornallyán megháltak, és másnap a barlangot tekintették meg. A tanári testület tagjai: Taubler Gunda, Szabó Gizella, Szombathelyi

Kálmán, Fűrész Róza, Csink Elly, Tóth Irén, Péter Pál, dr. Jármy József, dr. Kosztolányi Zoltán, Péter József. Az intézetnek (33 + 47 + 30 + 39 + 22 + 16) 187 növendéke volt. Az internátusban, melynek vezetője Taubler Gunda volt, 44 növendék lakott.

19. A soproni m. kir. állami felsőbb leányiskola. Igazgatója: **Marusák Pál.** Az intézet az idén ünnepelte fennállásának 25 évfordulóját. Az intézet új betegpavillon és tornacsarnokának építése befejeztetett. A testület tagja: Bründl Ödön, Józsa Menyhért, Szlimák Lajos, dr. Lersch Ernő, Wagner Józsa, Bründl Ödönné, Tschürtz Oktávia, Such Camilla, Karlik Mariska, Kontz Gizella, Deáky Emilia, Beller Ilona. — Az intézetnek (39 + 36 + 35 + 29 + 11 + 17) növendéke volt; ezek közül az internátusban 48 növendék lakott; az internátus igazgatónője: Tschürtz Oktávia volt.

20. A székesfehérvári községi felsőbb leányiskola. Igazgató: **Matskássy Róza.** Ebben az évben valósult meg végre az a terv, hogy a polgári iskola helyett Székesfehérvárott felsőbb leányiskola állíttassék fel. A tervet ugyan csak részben vitték keresztül, mert a felsőbb leányiskolának ez évben még csak három (I., II. V.) osztálya volt. A tanári testület tagjai (akik részben polgári iskolában is tanítanak): Alföldi Lipót, Slang Mária, dr. Neiter Mária, Pékné Kransznopolszky Ida, Renaudné B. Berta, Szepesi Géza. A felsőbb leányiskolának (I. = 34, II. = 43, III. = 18) 95 növendéke volt. Az értesítő közli Hang Mária, az intézet rajztanítónőjének cikkét «A művészeti oktatásról».

21. A temesvári m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1905—1906. tanévről. Szerkesztette: **Mársits Rozina** igazgató. A tanévet rendes időben kezdték s minden akadály nélkül folyt le a tanítás, az iskolaév rendes időben történt bezárásáig. A tantestület tagjai: Mársits Rozina igazgatónő, Trauschenfels Lucia, özv, dr. Benedek Albertné Indali Etelka, Czöndör Ilona, Bárdossy Eugénia, Grätz Lujza, dr. Halász Sándor, Indali Ilona, dr. Keresztély Olga, Kestler Lajosné Zuna Mauricette, Már Oszkár, Novák Lenke, dr. Novák Róza, Urbányi Emilia. Az intézetnek (50 + 52 + 43 + 47 + 41 + 27) 260 növendéke volt. Az internátus vezetője, az intézet igazgatónője volt. Az internátusban 64 növendék lakott.

22. A trencséni m. kir. állami felsőbb leányiskola. Igazgatója: **dr. Vajda Gyula.** A tanári testület tagjai: dr. Benedek Ferenc, Csáki Irma, Fail Hilda, Fail Márta (internátusi igazgatónő), Jancsurák Lujza, Kalmár Jolán, Katona Jolán, Katona Lajos, Sándor Stefánia, Somosi Vilmos. Széll Rózsa, Vargha Beátrix. A növendékek létszáma 47 + 49 + 39 + 31 + 14 + 13 összesen 193; rendkívüli és magántanuló, ezeken kívül 11. Az internátusban lakott 25. Az értesítőben a szokott rovatokon kívül két dolgozat van, dr. Vajda Gyulának Berecz Antalról írt tanulmánya és Széll Rózsa értekezése: «A szülői ház és iskola» címmel.

NÖNEVELÉSI SZEMLE.

Rákóczi és Zrínyi Ilona búcsuztatója. A galatai Szent-Benedek templom derék szerzetesei a hamvakat hazahozó küldöttség előtt gyönyörű beszéddel vettek bucsút az általuk szeretettel őrzött szent ereklyéktől. Emlékiratukat átadták a küldöttségnek s e gyönyörű bucsúszózat kisérőjük volt hazatérő útjukban a bujdosó hősöknek. A «Budapesti Hirlap» október 16-iki száma egész terjedelmében közli a nagy ünnepségek e megható emlékét, melyből mi is közöljük a következő szép részletet.

«Féltve őrizted a kincset Szent Benedek temloma, mert annak a hamvait rejtéd magadban, a ki a legnemesebb és legszebb megtestesülése volt a magyar léleknek. Hős volt az őse, hitvese, gyermeke, hős volt maga is, Munkács hősnője, Zrínyi Ilona. Kriptaövénél, mely hervadatlan dicsőségét és nyugvó helyét jelezte, tünődve állt meg a francia lélek, révedezve bámulta Rákóczi fejedelmi anyját. Azoknak a fénylő dicsőségét idézte föl a mi emlékezetünkben, kiket Franciaország hősnőinek nevez, kik hazájukat kereszténnyé és szabaddá tették, eszünkbe juttatja a mi Klotildunkat.

A fiú is ott akart elnyugodni, ahol az anyja. Egy volt a szenvedésük, keservük, mártiromságuk, a számkivetésben, úgy akarták, hogy közös legyen a nyugovóhelyük is. Fiu az anyja mellett francia földben.

Méltán büszke lehettél e kincsre Szent Benedek temploma! Miről beszél e sírkő, miről beszél Zrínyi Ilona fiának, a nagy, nemes II. Rákóczi Ferenc fejedelemnek a sírja? Ki tudott volna jobban őrködni e féltett ereklyék fölött, ki tudott volna nagyobb áhítattal közeledni e számkiűzött hamvakhoz, hogy megcsodálja azt a szivet és azt a lelket, melyet e hamvak egykor magukban hordtak? Senki más, csak a te fiaid ó édes, ó áldott Franciaország!

Rákóczi lelke! Ki írná le a te szépségedet, ki tudna nevet adni annak a hatalmas érzeménynek, melyből te erőt merítél? Ki tudja más, csak te, kit hazának nevez az emberi nyelv! Csak anya ismeri a fia szivét, a fia lelkét! Magyarok hazája ismeri fiait!

Csupa nagylelküség, csupa jóság volt a Rákóczi szive. Hős és szerető fiú, vitézség és nemesség volt a lényege. Tárva a lelke mindarra, a mi szép és nagy, visszautasítá a koronát, mert nem volt benne önzés. Megtépte a szenvedés, a kemény próba, de azért sohasem dobogott a szíve másért, csak a magyar hazáért, méltó volt őseihez, méltó volt anyjához.

Nemes Magyarok . . ., te láttad őket Szent Benedek temploma. Tanúja voltál, amint kezünkben tartottuk a fenséges főt, amelyet kerestünk. Varázsos erő szállt ki a csontokból, átrezgett mindnyájunk lelkén, együtt éreztük mi is, a mit ők éreztek.

S valahányszor csak babérkoszorút hoztak e sírra onnan messziről, mindig éreztük közöttük mi is azt a titokzatos fuvalmat, mely előtört a kriptakő mögül. Senki sem látott, de te voltál jelen. Magyarok hazája! Te adtál ujra életet a széjjelszórt csontokba! Te érintéd lehelleteddel mindazokat, kik leborultak meghatva, némán a nagy Rákóczi sirjára.

Nagy volt a te kincsed, Szent Benedek temploma, büszke lehettél rája! S most, amikor megválsz e drága hamvaktól, melyeken őrködtél és melyekért imádkoztál, úgy érzed, úgy-e, mintha veszítenél önmagadból?

De miért ne hajolnál meg a királyi akarat előtt, mely intézkedik? Hogy állhatnál főképpen ellen annak, amit egy nemzet lelke óhajt? Miképpen tagadhatnád meg a szülőhazától gyermekeit, attól a hazától. mely im' megismeri most fiait, s kitárja előttük örömtől reszkető keblét, mely zárva volt idáig, ámbár nem a haza akarta így!

Hanem a jó és fenkölt szellemek előbb vagy utóbb, önmaguktól is kivívják a magukhoz hasonló lelkek nagyrabecsülését, s emlékük ragyogni fog a tiszta igazság színvonalában. Ez az, amiért ő cs. és ap. kir. Felsége, Első Ferenc József azt mondta: Akarom, hogy Rákóczi és övéi, a kik nem ismertek semmi előbbrevalót a haza szereteténél, mindenkorra magyar földben nyugodjanak! Legyen áldott az ő emlékük!

Győztél ó haza, s mi meghajlunk előtted. Nem zúgolódik ellened Szent Benedek öreg temploma, oly csendesek a bolthajtásai. Hallgat a szentély, mert érzi, hogy a dicsőséges hamvak, melyeket oly féltve őrzött, fölrezdülnek a haza kezének érintése alatt, mert eljön a haza, hogy őket összeszedje.»

*

Tóth János államtitkár. Király Ő Felsége a vallás- és közoktatásügyi miniszterium politikai államtitkárává Tóth János képviselő urat, a képviselőház volt háznagyát, nevezte ki. Az államtitkár úr hivatalát szeptember hóban foglalta el s hivatalba lépő beszédével a miniszterium tiszti karának rokonszenvét és tiszteletét azonnal megnyerte. Törhetetlen szorgalmat, a munkatársak megbecsülését és a nemzeti kultúra igaz szeretetét hozta magával s ezekkel az eszközökkel a magyar közoktatásügy fejlesztésében kétségtelenül nagy sikerekre számíthat. Az államtitkár úr igen lekötelező szives szavakkal fogadta az egyes közoktatási intézetek testületeinek üdvözlő küldöttségeit is. Mindenkit meglepett az a tájékozdttság, melyet az államtitkár úr az egyes intézetek viszonyaira nézve tanúsított s mindenkit megnyert az a kinyilatkoztatás, hogy «a királyi kegy által reá ruházott hivatalos hatalmat a nemzeti kultúra fejlesztésére, az egyes intézmények érdekeinek előmozdítására és a közoktatás munkásai sorsának javítására fogja felhasználni.» Abban a biztos tudatban, hogy jóakaratú gondoskodását a nőnevelés ügyére és a nőnevelésügy

munkásaira is ki fogja terjeszteni, üdvözöljük az államtitkár urat a «Nemzeti Nőnevelés» szerkesztősége és munkatársai nevében s ajánljuk folyóiratunkat kegyes figyelmébe és támogatásába.

*

Molnár Viktor kitüntetése. Országszerte nagy örömet keltett az a hír, Hogy Molnár Viktor közoktatásügyi államtitkárt király Ő Felsége a másodosztályú vaskoronarenddel tűntette ki. Maga a kultuszminiszter, gr. Apponyi Albert adta át az államtitkár úrnak a királyi kitűntetés jelvényét, a miniszterium egész tisztviselői karának jelenlétében; ezzel is jelölvén, beszédében is hangsulyozván, hogy nagy és őszinte örömet okozott neki a királyi kitüntetés. A miniszter a következő beszédet intézte ez alkalommal nagyrabecsült államtitkárához.

«Örömmel hozom méltóságodnak a legfelsőbb királyi kegy kitüntető jelvényeit. Különös örömömre szolgál, hogy az első lépést e kitüntetés kieszközlésénél én tehettem meg. Emeli azonban a kitüntetés értékét főleg az a körülmény is, hogy ő felsége, a mikor szerencsés voltam neki ily irányban előterjesztést tenni, a legnagyobb készséggel, sőt örömmel a magáévá tette azt. (Éljenzés.) A kitüntetés által az egész miniszterium is megtisztelve érezheti magát és némi elégtételt láthat abban, hogy a kitűntetés ilyen kiváló és évek során át oszlopos tagját érte. (Éljenzés.) Boldognak érzem magamat, hogy e kitüntetés külső jelvényeit meltóságodnak itt az egész tisztviselőkar jelenlétébeu átadhatom.»

A lelkes éljenzéssel fogadott beszéd után Molnár Viktor államtitkár a következőket mondotta: «Nagyméltóságú miniszter úr! Kegyelmes uram! Alig találok szavakat, hogy Excellenciádnak megtisztelő beszédére méltóan válaszolhassak. A legmélyebb hódolattal és köszönettel fogadom ő császári és királyi apostoli felségének legmagasabb kitűntetését, amelyet nem érdemek jutalmául, hanem kötelességteljesítés elismeréseül kell tekintenem. (Lelkes éljenzés.) Mély hálával és köszönettel vagyok Excellenciád iránt, a ki oly kegyes volt, hogy engemet bizalmával megtisztelt és ebből kifolyólag felséges urunknak a legmagasabb kitüntetésre ajánlani méltóztatott. (Éljenzés.) Ha valami képes e legfelsőbb kitüntetés értékét emelni, úgy bizonyára emeli annak értékét az a körülmény, hogy Excellenciád személyesen adta át nekem a rend jelvényeit és hogy ezt kartársaim, a tisztviselői kar jelenlétében teszi. A jelen pillanatban még inkább érzem, hogy e legfelsőbb kitűntetés nemcsak a multra vonatkozik, hanem a jövőre is kötelez. Különösen érzem, hogy a kitűntetés új teherként nehezedik rám, amely kötelességemmé teszi, hogy fokozottabb erővel és még nagyobb buzgalommal kell magamat érdemesítenem arra, hogy Excellenciád és tisztviselőtársaim megelégedését kiérdemeljem. (Éljenzés.) Ajánlom magamat Excellenciádnak magas kegyeibe és ajánlom magamat tisztviselőtársaimnak eddig tapasztalt barátságába és támogatásába.»

Tisztelgett az államtitkár úrnál a budapesti tanárság küldöttsége dr. Erődi Béla főigazgató vezetésével és tisztelegtek igazgatóik útján az összes fővárosi és vidéki intézetek. Örömmel állunk mi is az üdvözlők sorába. Az államtitkár úr, kinek elévülhetetlen érdemei

vannak nemzeti kultúránk fejlesztése körül, a mi szerény folyóiratunknak is régóta jóakaró támogatója és pártfogója. Jól esik nekünk, hogy ez alkalommal háladatosságunkat, örömünket és szerencsekívánatainkat a nyilvánosság előtt is kifejezhetjük. Adja Isten, hogy azon nemes munka eredményeiben, melyért fáradozva a királyi kitüntetést kiérdemelte, igen-igen soká gyönyörködhessék.

*

A kultuszminiszter elismerése Pauer Imrének. *Apponyi* Albert gróf vallás- és közoktatási miniszter *Pauer* Imre dr. egyetemi tanárhoz abból az alkalomból, hogy az Erzsébet-nőiskola és az I. kerületi polgári tanítóképző-intézet gondnoki állásától megvált, a következő sajátkezüleg írt levelet intézte:

Méltóságos miniszteri tanácsos, egyetemi tanár úr! Midőn méltóságod az Erzsébet-nőiskola és az I. kerületi tanítóképző gondnoki állásától megvált, mely állásnak szervezési okokból történt megszüntetésébe annál könnyebben nyugodtam bele, mert Méltóságod annak terhét egyéb nagymérvü teendői mellett nem volt hajlandó tovább viselni, nem mulaszthatom el, hogy ez intézetek fölvirágoztatása körül nyolc éven át kifejtett önzetlen és sikeres működéseért őszinte elismerésemet és hálámat ki ne fejezzem. Kiváló tisztelettel

Budapest, 1906 augusztus 15. *Apponyi Albert.*

*

Politikai nőgyűlés Kopenhágában. Berlinben 1904-ben a Nemzetközi Nőszövetség közgyűlését megelőzően megalakult a nők választójogának nemzetközi szövetsége. *Susan B. Anthony* élete legszebb napjának mondta a szövetség megalakulásának napját és a résztvevők osztály- és korkülönbség nélkül leírhatatlan lelkesedéssel járultak a szövetség megalakításához.

A hat csatlakozott nemzettel indult szövetség kezdettől fogva óriási befolyást gyakorolt az egész világ nőmozgalmára. Legnagyobb érdeme, hogy megérttette a jogaikért és a népjólétért küzdő nőkkel: milyen meddő minden erőlködésük, amíg politikai jogok gyakorlásával nem biztosíthatják munkájuk eredményét. «Nem magáért a jogért küzdünk, hanem, hogy e jog gyakorlásával fejlettebb, magasabb politikát kezdeményezhessünk, hogy a vérrel írt történelmet az igazi kultura békés munkájával szorítsuk ki», ezt hangsúlyozták, ezt hangsúlyozzák mindig a mozgalom vezérei és munkásai.

Az augusztus 6—13-áig lefolyt kongresszus is a béke civilizációjának és kulturájának erős vágyától volt áthatva, annak jegyében állt. Mély megilletődéssel hallottuk az orosz delegáltak néha zokogó hangon elmondott referátumait, amelyekben mérhetetlen szenvedéseikről, elszánt küzdelmeikről, mindig életet kockáztató harcaikról számoltak be. A középkor véres történetei elevenedtek fel előttünk és minden alkalmat megragadtunk, hogy legmelegebb rokonszenvvel tüntessünk orosz testvéreink mellett.

Benső meggyőződéssel mondta Mrs Carrie Chapmann Catt: «A mi politikai közreműködésünk meg fogja óvni a világot hasonló

rémtettektől. A véres uralkodás alkonyán vagyunk, most, amikor a kulturvilág mindenfelé készül a nők politikai egyenjogúsítására.» A kongresszus tiszteletére a gyönyörü fekvésü Marienlystben rendezett banketten ugyanezen hurokat pengette *Frédérik Bayer*, a békemozgalom nagynevü dán apostola. «Az interparlamentáris békekonferenciának tisztában kell lenni, milyen mérhetetlen horderejü a nők politikai felszabadítása a béke eszméjére. S ha igazán hívei eszméjüknek, fentartás nélkül csatlakozniok kell a nők politikai mozgalmához.»

A skandináv férfiak egyáltalában élénk részt vettek a kongresszuson. Óriási lelkesedést keltett Björnstjerne Björnsonnak megható figyelme. Az előrehaladt küzdő nőket dicsőitő verssel hódolt a kongresszusnak.

A női választójog nemzetközi szövetségének már 12 tagja van: Angolország, Australia, Canada, Dánia, Egyesült-Államok, Hollandia, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Oroszország és Svédország. Mind képviselve volt a kongresszuson, amelyen egyébként sok még nem csatlakozott ország képviselői is megjelentek. Így Finnország, amely már meg is kapta az általános passiv és aktiv női választójogot. A finn delegátusok szerint Aly Trigg-Helenius aszszony, az antialkoholista oktatásnak nálunk is ismert mestere, Grippenberg Alexandra bárónő, a finn nőszövetség elnöke, néhány ismert tanítónő: több mint bizonyos, hogy már az első választásnál bekerülnek a parlamentbe.

Jelen volt továbbá *Mme Marie Martin* Franciaország részéről, Island *Fru Briet Asmundssont* küldte ki. Számos európai nemzeti nőszövetség és ami a legértékesebb, maga a nemzetközi nőszövetség képviseltette magát a kongresszuson. Ez bizonyítja legjobban, hogy a politikai törekvések elsőbbségét végre felismerte az egész szervezett nőmozgalom. Az I. C. of W. egyik delegáltja Mrs Ida Husted Harper azt határozottan ki is jelentette.

A kongresszus programmja óriási anyagot ölelt fel. Először is is minden ország referátumából megtudták, hogyan küzdenek az egyes országokban a politikai nőjogokért, mit értek el és mily eredményre van kilátásuk, továbbá milyen kitünő befolyással volt a női munka ott, ahol a nők már választók és választhatók. Az összes számottevő dán nőegyesületek beszámoltak politikai munkájukról. Így a dán nőszövetség, a tanítónők szövetsége, az általános nőegylet, a cselédek szakegylete, a híres női olvasókör, a nőtisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak egylete, a szabónők szövetsége és a nőiválasztójog dán ligája. A tanítónők szövetségét elnöke: *Fröken Eline Hansen* képviselte. Hansen kisasszonyt a kongresszusi munka óriási része terhelte. Ő végezte az angol, német és francia előadások dán fordítását. Kiválóan rokonszenves személyiségével megnyerte az egész kongresszus szeretetét. E sorok írója az ő vendégszeretetét élvezte kopenhágai tartózkodása alatt és csak a legnagyobb elragadtatással emlékezhetik meg a pompás, melegszívü dán tanítónőről. Ugyancsak a tanítónők szövetségének tagjai közül kerültek ki a kongresszus fáradságos külmunkájának elvégzői.

A kongresszus számos érdekes tagja közül ki kell emelni:

Reverend Anna H. *Shaw*-t, aki az oregoni választási campagne után rögtön áthajózott Európába, hogy fáradhatatlanságával is tüntessen a nők munkaképessége mellett. Ez a kiváló asszony a kopenhágai presbyt. templom szószékéről is a nők törvényes egyenjogúsítására buzdította a közönséget. Óriási érdeklődést keltett Mrs Dora B. *Montefiore*, az utóbbi időben annyit emlegetett angol nő.

Signorina Teresa *Labriola* a római egyetemen 5 év óta a jogfilozófia tanára. Az ember legfeljebb deákkisasszonyt nézne ki a karcsú, ifjú nőből.

A hollandiai küldöttség 25 tagját Dr. V. *Aletta H. Jakobs*, nálunk is ismert kiváló feminista vezeti. A hollandiai küldöttség összes inditványait a magyar delegációval pártoltatta. Utóbbi igen jelentékeny részt vett ki a kongresszus munkájából. A feministák egyesületének öt tagja képviselte Magyarországot. Bő alkalmat talált hazánk közjogi önállósága mellett tüntetni. A magyar delegáció programmszerű munkáján kívül (Glücklich Vilma egy esti nagygyűlésen ismertette a nálunk hangoztatott elvi ellenvetéseket, Schwimmer Róza, a magyar politikai nőmozgalomról referált és dr. Enyediné Nagy-Surányról a Susan B. Anthony emlékezetére rendezett ünnepélyen beszélt Magyarország nevében) minden albizottságban is helyet adtak a magyar delegációnak. Glücklich kisasszony az állandó resolutions-comité tagja lett, a négytagú ideiglenes sajtóbizottság elnökévé pedig Schwimmert választották.

A magyar delegáció indítványára lapot ad ki a szövetség, melyet Martina G. *Kramers* Rotterdamban fog szerkeszteni. Ugyancsak Kramers kisasszonyt bízták meg, hogy Mrs Foster-Avary-vel együtt szerkessze a politikai nőmozgalom történetét és állását ismertető kézikönyvet. A kongresszus elhatározta, hogy a holland nők kívánságára 1908 április vagy május havában Amsterdamban, Rotterdamban vagy Hágában tartja meg újból rendkívüli kongresszusát. Abban az időben kerül ugyanis döntés alá a választójogi reform s a holland nők a nemzetközi összejöveteltől erős hatást remélnek. Az újabb kongresszusig a mozgalom legjobb szónokai bejárják Európát, hogy a mindenfelé aktuális mozgalmakon segítsenek. *Schwimmer Róza.*

*

Előadások a női szavazatjog érdekében. Két kitünő külföldi asszony tartott előadást a Feministák egyesületének meghivására október 12-én a terézvárosi kaszinó dísztermében. Mi is tudjuk, hogy a női szavazatjogról ma már lehet komolyan beszélni, lehet arról komolyan gondolkozni; hogy lehet érte lelkesülni is, hogy lehet életcélul kitűzni a szavazatjogért való harcolást: azt látjuk a két apostol előadásából s látjuk életük példájából, mely a külföldön teljességgel nem magában álló. A fanatikusabb kettőjük között Mrs Carrié Chapman-Catt, ki szónoki hévvel s erős patosszal teli szabad előadást tartott, míg társa dr. V. Aletta Jakobs szelidebb, de határozott hangon olvasta fel megfontolt érveit s nyugodtan, de elszántan, igaz meggyőződéssel cáfolgatta azokat az ellenvetéseket, melyeket a szavazatjog megadása ellen felhozni szoktak. Előadásuk tartalmára legközelebb vissza fogunk térni, mikor egy külön cikkben méltatjuk a szavazatjog érde-

kében támadt mozgalmat. Itt csak annak a kiemelésére szorítkozunk, hogy mind a két szónok a szó szoros értelmében vonzó érdekes egyéniség, kik egyéni értékükkel is súlyt adnak azoknak az érveknek, melyeket a szavazatjog mellett kifejtenek. Finom uri nők, kikben — míg meg nem szólalnak — senki sem sejti a lelkes agitátorokat; öltözékünk egyszerű, nem tér el szokott fekete női díszruháktól, maguktartása önérzetességük mellett is szerény, példája lehet minden nyilvánosan szereplő asszonynak. Hogy kellemes társalgók is arról azon a fogadáson is meggyőződhettek a budapesti asszonyok, melyet a két kitünő asszony tiszteletére a Royal szállóban tartott gr. Batthyány Lajosné, a M. N. Sz. elnöke. Okt. 14-én a «Feministák» egyesületének közgyülésén ujra hallatta szavát a két külföldi asszony, s előadásaikat ott élénk eszmecsere követte, melyen a mi asszonyaink ajkáról is hallottunk érveket a szavazatjog mellett és ellen. Ha nem is győztek meg mindenkit arról, hogy a szavazatjogot *nálunk is* és *azonnal* meg kell adni, sok érdekes eszmét vetettek fel, sok embert gondolkodóba ejtettek, és sokban hozzájárultak ahhoz, hogy a kérdést ne taglalják ezentúl gúnyos mosollyal vagy félvállról nálunk sem.

*

Tüntetés Londonban a női választójog mellett. Október 23-án Londonban körülbelül száz mindenféle rendű és rangú nő gyülekezett össze a parlamenti palota előtt. Volt közöttük olyan, aki drága toaletet viselt, de akadt sok olyan is, akinek rongyos volt a ruhája, többen csecsemő gyermeküket is magukkal vitték. A tarka sereg nagy zajt ütött. A rendőrség mindenáron azon volt, hogy megakadályozza a tömeges demonstrációt. De a nők apróbb csoportokban beosontak a parlamenti épület középponti előcsarnokába, ahol a közönség szokta várni a képviselőket, hogy jegyet kérjen tőlük. Az asszonyak valósággal megostromolták jegyért a munkásképviselőket. Két és fél óra hosszáig leselkedtek minden emberre, akitől csak jegyet remélhettek. Fáradozásuk azonban hiábavaló volt. Délutáni ötödfél órára végre kifogytak a türelemből. Egy asszony elkezdett ríkácsoló hangon kiabálni, mire aztán éktelen lármát csaptak összes társnői. Körülbelül tíz perczig valósággal hisztérikus tombolás volt az előcsarnokban. Több tüntető asszony sikoltozott. Egyesek ezt kiáltották: Szavazati jogot a nőknek! Mi rabszolgák vagyunk! A rendőrök szép szóval akartak rendet csinálni, de senki sem hallgatott rájuk. Végül azután megragadtak egy nőt, aki egyik vezetője volt a tüntetőknek, s esernyőjével igen hevesen gesztikulált. A sikoltozó asszonyt ki akarták vezetni, de társnői segítségére siettek és ököllel, meg ernyővel agybafőbe verték a rendőröket. A míg ez az előcsarnokban történt, benn a két Ház tanácskozását is megzavarták. A képviselők kirohantak az előcsarnokba, ahol különös látványosságban volt részük. A rendőrök a földön dulakodtak a nőkkel, mint a mikor az iskolásgyermekek összeverekednek a teremben. A rendőrök végre tíz nőt letartóztattak s bekisérték őket a rendőrségre. Ott a tisztviselők szabadon bocsátották őket, de a rendőrség közcsendháborításért megindítja ellenük az eljárást. A parlamenti épületből ez alatt kiszorították a nőket, akik azonban nem távoztak el. Az utcán száz főnyi rendőrcsapat

valóságos kordont vont körülöttük, a rendőrök körül pedig oly óriás néptömeg csoportosult, hogy egy időre megakadt az utcán a közlekedés. A parlament előcsarnokában, ahol az asszonyháború lefolyt, a földön a harc után kalapokat, számos női kabátnak az újját, törött ernyőt, stb. találtak. Egy londoni távirat jelenti: Az alsóházban a nők választójoga érdekében tegnap rendezett tüntetés miatt letartóztatott tíz nő ma megjelent a rendőri bíróság előtt. A vádlottaknak választást engedtek, hogy vagy fizessenek le tíz font sterlinget fejenként biztosítékúl arra nézve, hogy további tüntetésektől tartózkodni fognak, vagy pedig két hónapi fogházbüntetésre ítélik őket. A nők valamennyien megtagadták a tíz font letétbe helyezését és megkezdték a fogházbüntetést.

*

Nőkérdés a képviselőházban. *Vajda* Sándor, román nemzetiségi képviselő sérelmesnek itélvén azon miniszteri rendeleteket, melyek az *elégséges* érettségi bizonyítvánnyal biró nőket eltiltja attól, hogy az egyetemre beiratkozhassanak, a következő — nem nagy rokonszenvre talált — interpellációt intézte a vall. és közoktatásügyi miniszterhez:

1. Hajlandó-e a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az 1895. évi 65,719., úgyszintén a 4660/903—904. rendeleti számu, a 35.138/1904., 69.630/905. számu miniszteri rendeleteket hatályon kívül helyezni és ő felségének 1895. évi november hó 18-án kelt legfelsőbb elhatározása értelmében és szellemében a nők felsőbb oktatásának teljesen szabad útat engedni?

2. Hajlandó-e a miniszter úr oly törvényjavaslatot a Ház elé terjeszteni, mely a nők függő és lealázó helyzetéből való felszabadítása céljából a képesített nőknek szabad pályaválasztási jogot és megfelelő alkalmaztatást és foglalkozást biztosít?

Az interpellációt kiadták a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

*

A kœdukáció ellen hatalmasan szól az a hír, mely szerint a *csikágói* egyetem rektora elrendelte, hogy az egyetemi hallgatók és hallgatónők a mostani félévtől fogva ne hallgassák együtt az előadásokat, hanem mind a két nembeli tanulók számára külön előadásokat tartsanak. A rektor azért tette ez intézkedést, hogy az egyetemi hallgatókat nagyobb komolyságra szoktassa.

*

Kitüntetett főiskolai hallgatónők. Még Wlassics rendelte el négy évvel ezelőtt, hogy a hazai főiskoláknak kitüntetéssel végzett hallgatóinak nevét ki kell nyomatni a Hivatalos Közlönyben. Célja ez intézkedésnek az volt, hogy a hivatalfőnökök országszerte lássák, hogy kik azok, akiket a protekciósok helyett kellene kinevezni.

Az idén 631 ilyen kitüntetettje van az ország összes főiskoláinak. Az egész alig hat százaléka az összes tanulóknak. Közülök a budapesti egyetemen 286, a kolozsvárin 178, a műegyetemen 29 és a jogakadémiákon 138 nyert kitüntetést.

Külön ki kell emelnünk a kitünő hallgatónőket. Az orvosi szakon Hamburger Erzsébet, Uj Heléna Sára, Blazsek Emilia, Győri Bella és Kubányi Melanie; a gyógyszerészeti szakon Dedinszky Erzsébet, Horovitz Irma és Masson Antónia; a bölcsészeti szakon ezuttal nincs kitüntetett.

*

Gönczy Pál emlékezete. Kegyeletes ünnep folyt le október 7-én délelőtt a budapesti református főiskola nagytermében. A budapesti református egyház ugyanis minden év október 7-én emlékünnepet szokott rendezni egy-egy jóltevője emlékezetére. Ez alkalommal *Gönczy* Pál, a volt közoktatásügyi államtitkár emlékét ujította föl az egyház, a ki a budapesti református egyháznak gondnoka és áldásos tevékenységü tagja volt. A szép ünnep *Csürös* István tanár imádkozásával kezdődött, majd *Kiss* Aron dr.-nak Gönczy Pálról irott emlékbeszédét olvasta föl Molnár Sándor főgimnáziumi igazgató. Gönczy Pál elévülhetetlen érdemei elég okot szolgáltatnak arra, hogy emlékezetét időnként a népoktatási intézetek is — főként tanító és tanítónőképző intézetek — kegyelettel felujítsák.

*

Az Erzsébet Nőiskola örömünnepe. Az intézet új szervezetének megjelenése alkalmából tartott értekezletén örömmel emlékezett meg az intézet tanári testülete arról, hogy e nagyjelentőségü esemény épen összeesik az intézet igazgatójának, Lázárné Kasztner Jankának igazgatóvá történt kinevezése 10 éves fordulójával. 1896 augusztus havában vette ő át az intézet vezetését nagynevű elődjétől, Zirzen Jankától s e tíz év alatt szerető gondossággal, kitartó munkával és elismert sikerrel törekedett az intézet folytonos fejlesztésére, felvirágoztatására. Nem ült a testület ez alkalomból hivatalos jubileumot; de a testület minden tagjának lelkében visszacsendültek azok a szavak, melyeket a testület nesztora, az azóta nyugalomba vonult Komáromy Lajos mondott az elmult tanév végén az igazgatónak a testület nevében, amikor a testület tagjai összegyűltek, hogy szeretett igazgatójukat nevenapján üdvözöljék.

«A mai iskolai ünnepünket — így szólt — jelentősebbnek tartjuk az évről évre megülni szokott *Janka napok*-nál. Úgy tekintjük ezt, mint egyszersmind a Nagyságod intézetünkben áldásosan eltöltött igazgatói működésének *tizedik évforduló*-ját; mert a közel jövőben tíz éve telik be annak, hogy vallás- és közoktatásügyi kormányunk akkori vezetője Nagyságodat ez intézetnek, a magyar nőnevelésügy e legmagosabb fokú intézetének igazgatóságára meghívta.

E napon tehát ez intézetnek nem egy évi, hanem tíz évi történetére kell visszatekintenünk s ebben a Nagyságod tíz évi, érdemekben és eredményekben gazdag igazgatói munkásságára. De hogy itteni tíz évi működését kellőleg méltányolhassuk, át kell tekintenünk a nőnevelés terén kifejtett megelőző munkálkodását is.

Kezdődik e pálya abban a győri szerény magánnevelő intézetben, melyben a 15 éves serdülő, de már erős akaratú leányka, növendéktársai sorából kilépve, segédnevelőnői állást tölt be. Itt már kezd kialakulni nevelői és tanítói egyénisége, mely majd későbbi nagyobb

terű munkálkodásában is ugyanazokkal az erőkkel fog hatni, amelyekkel itt hatott: az önképzésben való fáradhatatlanságával, munka- és emberszeretetével. Az ifjú leányka nappal tanít, éjjel olvas; olvassa a külföldön tanult s nagyképzettségű intézettulajdonosnő könyvtárának jól megválasztott tudományos könyveit.

Így telt el 5—6 év erős munkában, de a munka megfelelő örömeiben is. A fiatal tanítónő már ekkor szüleit is segíti s testvéreit, akik közt ő a legidősebb, taníttatja. De nemes becsvágya arra sarkalta, hogy a tanítói pályára magánúton tett előkészületét rendszeres iskolai tanulással egészítse ki Zirzen Janka, a magyar leánynevelés és tanítónőképzés e kimagasló alakja, szivesen vette föl a vezetése alatti budai áll. tanítónőképző intézetbe az ifjú volt nevelőnőt, akiben éles szeme azonnal fölismerte a tanítói pályára való rátermettséget; majd később maga mellé vette segédmunkásnak s már ekkor fontosabb munkakör betöltésére s nehezebb feladatok végzésére szemelte ki.

A polg. képző végzése után (1874) választútra jutott az ifjú tanárnő. A között kellett választania, hogy vagy benn marad a képző intézetben Zirzen oldala mellett segédtanítónőnek, vagy Ipolyságra megy, hogy az ottani polg. leányiskolát, mint igazgató, megalapítsa és szervezze. Nagyságod az utóbbit, a nehezebbet, a küzdelemmel teljesebbet választotta s egy év leforgása alatt derekasan megfelelt feladatának.

1875-ben már magasabb célt tűz Nagyságod elé a vallás- és közoktatásügyi miniszter bizalma: kinevezi a 25 éves ifjú leányt az akkor felállított győri tanítónőképző igazgatójává. A győriek félnek, hogyan felelhet meg az ifjú leány a nagy feladatnak. De tizenegy évi működésével az intézetet «a jó hír magas fokára emelte, hogy az nemcsak Győr városának, hanem az egész országnak büszkeségévé vált». (Győri Közlöny, 1886 szept. 19.) Midőn 1886-ban a kolozsvári tanítónőképző igazgatójává nevezték, a győriek fájdalmasan jelentik ki, hogy «Győr szegényebb lett egy drága kincsével» s felszólítják a kolozsváriakat, hogy «becsüljék és szeressék meg úgy e kincset, amint szeretve és becsülve volt náluk, mert különben visszakövetelik tőlük.» (U. o.) A kolozsvári tanítónőképzőben zűrzavarok voltak akkortájt. Ezeknek legyőzésére s az intézet régi jó hírnevének helyreállítására küldte oda az uj igazgatót közoktatásügyi kormányunk. A pálya ismét emelkedik, a feladat ismét nehezül, az eredmény ismét a legszebb. A kolozsvári tanítónőképző elsőrangú intézetté fejlődik s 1894 őszén be is hurcolkodik kényelmes, saját céljaira épült új épületébe. Az igazgatót a tanítás, nevelés és vezetés munkáin kívül az építkezés és áthelyezkedés gondja-baja is terheli; de ő, aki már Győrött is átélte ezeket, itt is fényesen megfelelt eme feladatának.

1896-ban a mi intézetünk, a magyar nőnevelés legfelső iskolája, lett a Nagyságod működési tere. Itt eltöltött tíz évi igazgatása alatt sok történt, a mi e fontos intézetet a fejlődés útján előre vitte. S ennek kivívásában nem kis része van a Nagyságod eszményi törekvésű, fennkölt lelkének.»

Majd elősorolja Komáromy az intézet fejlődésének lapunk más helyén már általunk is kiemelt mozzanatait s azt a méltó kitűntetést,

mellyel Király Ő Felsége az igazgató törhetetlen munkásságát a koronás arany érdemkereszt adományozásával jutalmazta, majd így végzi szavait: «El kellett ezeket mondanunk, hogy mai tisztelgésünk ne csak formainak lássék, hanem olyannak, mely meggyőződésünkön és az érdemtől ébresztett tiszteletünkön alapszik; és mert ez az «érdemektől ébresztett tisztelet, amellyel a tanári testület és a növendéksereg igazgatóját körülveszi: alapja és biztosítéka az intézet jövő fejlődésének és sikeres munkásságának.»

*

Nyugalomba vonuló tanárok. Komáromy Lajos, Lázár Gyula dr. és Rybár István, az «Erzsébet Nőiskola» kiváló tanárai az iskolai nagy szünet folyamán nyugalomba vonultak s a jelen tanévben már meg sem kezdték munkásságukat abban az intézetben, melynek évtizedeken át mintaszerű tanárai voltak s amely intézetnek fejesztésében olyan jelentékeny részük volt. Rybár István az ungvári gimnáziumtól 1877-ben, Komáromy Lajos a budapesti ref. gimnáziumtól 1879-ben jött az intézethez, míg Lázár Gyula, miután évtizedekig a budapesti polg., majd vidéki tanító- és tanítónőképzőknél tanároskodott, 1896 óta töltötte be a történeti tanszéket az «Erzsébet Nőiskolá»-nál. Mindenik több, mint 30 évi tanári munkásság után egészségi okokból kérte nyugdíjba helyezését s az intézet tanári testülete és növendék serege a legnagyobb fájdalommal látták távozásukat. Nemcsak kedves kartársat, kitünő tanárt veszítettek távozásukkal, hanem az intézet olyan támaszait, kiknek intenziv munkásságára, egyéni életük példájára az intézet büszkén hivatkozhatott. Buzgóságuk, szakértelmük és módszerük egyaránt kivívta úgy előljáróságuk, mint kartársaik és növendékeik nagyrabecsülését és szeretetét s nyugalomba vonulásuk tényének keserűségét csak az a gondolat enyhítheti némileg, hogy a megérdemlett pihenés egészségük visszanyerésére, megerősítésére vezet. Mi azzal a reménnyel bucsúzunk tőlük, midőn az oly kitünően betöltött tanári széktől megválnak, hogy folyóiratunk támogatására annál több időt fognak szentelhetni. Mind a három tanár buzgó, jóakaró munkatársa volt folyóiratunknak kezdettől fogva, sőt Komáromy Lajos a szerkesztés munkájában és a folyóirat adminisztrációjában is tevékeny részt vett: ő volt 27 éven át a «Nemzeti Nőnevelés» mintaszerű pontosságú pénztárosa. Reméljük, hogy jóakaró tanácsaikkal, gazdag tudásukkal és értékes tapasztalatukkal jövőben is támogatni fogják folyóiratunk törekvéseit s folyóiratunk hasábjaira szánt becses dolgozataikkal jövőre gyakrabban meg fogják örvendeztetni olvasóinkat. Midőn erre őket ez alkalommal is kérjük, kívánjuk, hogy a nagy munkásságukkal igazán kiérdemelt nyugalmukat jó egészség és lelki derültség hosszú-hosszú időn át édesítse, aranyozza meg.

*

Az O. N. E. Veres Pálné iskolája. Folyóiratunk juniusi számában bemutattuk olvasóinknak azt az érdekes tervezetet, mely szerint az Országos Nőképző Egyesület Veres Pálné felsőbb leányiskoláját 8 osztályú intézetté kibővíteni szándékozott. Örömmel vettük

hírét, hogy ez intézetet az egyesület szeptember hóban meg is nyitotta s az iskola igazgatását, melyet ideiglenesen Gombocz Miklós, a leánygimnázium igazgatója teljesített, dr. Mórótz Istvánra bizta. Az iskola felsőbb osztályaiba máris sok növendék jelentkezett s tekintettel arra a nagyobb tanulási szabadságra, mely az ifjú leányokat az osztályrendszer nyügétől felmenti, de mégis alkalmat ad a szabadon választott tárgyak tanulása által lelki műveltségük megerősítésére és mélyítésére, remélhetőleg ez lesz a kedvenc iskolája azon fiatal leányoknak, kik nem tisztán kenyérkereseti célból vágynak a továbbtanulásra. Üdvözöljük az egyesületet e kitünő kezdeményezésért s nőnevelésünk javára váló ez újabb áldozataiknak megfelelő szép sikert kívánunk.

*

A M. D. E. munkásságát az új iskolai évben szokott buzgósággal kezdte meg. Az «Otthon» hivatalos ügyeit már két ülésen tárgyalta az igazgatóság, mely a szervezeti szabályok revideálására külön bizottságot is küldött ki. E bizottság munkásságát már meg is kezdette. Az újjászervezett «rendező-bizottság» is tartott már tanácskozást, s az egyesület jövedelmének gyarapítására nagyobbszabású műkedvelői előadás rendezését vette tervbe. A terv megvalósításán egy sereg fiatal leány segítségével *Héder Sándorné* és *Csurda Andorné* úrnők fáradoznak. Az egyesület vidéki köreinek száma is gyarapodott Pancsován: A «M. D. E. Délvidéki Körének» megalakulásával. E kör védnöke: *Martin Imre*, tanfelügyelő; elnöke *Fodor József* póstaés távirda-felügyelő; titkára *Poznan Jolán*, pénztáros dr. *Kiss Endréné*, ellenőr: *Baum Amália*, jegyzők: *Beck Matild, Khier Etelka, Petkovic Ilona*; laptáros: özv. *Brünner J.-né*. A budapesti tanítónői szakosztály október hó folyamán a kedélyeket teljesen lefoglaló nagy nemzeti ünnepek miatt nem tartott ülést.

*

Nők a méhészetben. Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter ez évben is engedélyezett nők részére méhészeti tanfolyamot. A gödöllői állami méhgazdasági intézetbe 19 benlakó és 2 bejáró tanuló vétetett fel az augusztus 18-tól 31-ig terjedő tanfolyamra.

Tizennégy nap rövid idő, de ezuttal fényesen bebizonyult, hogy néhány nap alatt is sokat lehet tanulni szorgalommal, kivált amikor olyan jeles mester — mint Walló János — fáradozik azon, hogy ezt a szövevényes tudományt és változatokban gazdag gyakorlati foglalkozást jól emlékezetünkbe vésse. Két hét alatt megösmertette a tanulókkal a fáradságát nem kimélő tanító a méhészet minden csinját-binját. Mindenekelőtt a méhegyedek különböző, de egymást kiegészítő hivatását és tulajdonságait és belevezette őket az évszakok szerint felosztott és feltétlenül szükséges munkák szakszerü gyakorlatába, t. i. a tavaszi kaptár nyitás, átvizsgálás, tisztogatás, esetleg kivánatos szűkítés vagy bővítés, etetés, táplálékpótlás, valamint a nagy hordás idején, az akácvirágzáskor elmulaszthatlan figyelemmel való gondozás, rajbefogás, mézpergetés, műrajkészítés, anyanevelés, gyönge családok egyesítése, az ellenségektől való megóvás, betegség

esetén gyógykezelés, betelelés, műlép készítés, az üres lépek gondozása és végül a méz értékesítése. A felsorolt méhészeti munkákat 25-féle rendszer szerint beosztott kaptárokban, részben kasokban tanulták.

A méhest kezdetben messziről kerülgetve szemlélő tanulók csakhamar jó barátaik lettek az önzetlen szorgalommal fáradozó parányi munkásoknak egészen bátran megálltak a méhes előtt. fölnyitják a kaptárt minden arcvédő és keztyű nélkül, a méhekkel telt kereteket minden félelemtől menten rendezgetjük és csaknem megsimogatva a félelmetes kis hadat keressik az anyát, melynek biztonságban való feltalálása a méhész legfőbb öröme. Fokozta a tanulók buzgóságát *Kovács Antal* m. kir. áll. méhészeti felügyelő urnak irányukban tanusított szíves gondossága. A kitünő ellátás, melyben részesültek a buzdító, lelkesítő beszélgetések, melyben úgy a méhészet tanítója, mint a felügyelő és az intézet igazgatója a szabad időben is résztvettek, megkedveltették a foglalkozást s a 21 különböző koru és állása tanulónő szellemileg és gyakorlatilag gyarapodva hálásan bucsuzott az intézet vezetőségétől s azzal az elhatározással, hogy szorgalmasan gyakorolják, amit tanultak és tudásukat a nép között és terjesztve, igyekeznek a közelükben élő tudatlanok felvilágosítására ez által a nép anyagi jólétének emelésére.

Ferenczy Ida.

*

A Magyar Gazdaasszonyok Egyesületének gazdasági iskolája. Minden magyar nő, ki hazája sorsát figyelemmel kiséri s az utóbbi években hanyatlásnak indult női gazdálkodást szemléli, honleányi örömmel és hálás érzéssel eltelve vett tudomást «A magyar gazdasszonyok országos egyesülete» 45-ik évi közgyülésén Vargyas Endréné kezdeményezéséről egy: «Gazdasági és Háztartási Női Szakintézet» létesítése ügyében.

Hogy mennyire szükséges az ilyen átmeneti tanfolyam, mely az iskolából az életbe, hivatáskörébe vezeti a nőt csak az tudja, ki falusi gazdálkodásban nevelkedett s ott alkalma volt a néppel megismerkedni. A gazdálkodók kis birtokos osztálya nagy támaszt nyerne az említett intézet felállításával, mert az uri családok leánygyermekei is sok hasznos ismeretre tehetnének, szert s úgy családjok, mint az alsóbb néposztály anyagi jólétének előmozdítására nagyban fel tudnák használni szerzett tudásukat, egyeztetve természetesen a helyi szokásokkal.

A házi ipar fejlesztése egyes vidékeken más irányba terelődnék és sok még most talán semmi hasznot nem hajtó iparág felvirágzását eredményezhetné. A nép között különböző vidékeken megfordulva sok hasznos és szép, házilag végzett munkanemet találunk, melyről a világ semmit sem tud, a közöttük élő, már felvilágosultabb kis birtokosok pedig nem képesek azt fejleszteni, legkevésbé pedig értékesíteni a nép javára. Igaz ugyan, hogy ma már egyes vidékek házilag készített szövési és varrási termékét ösmertté tették lelkes hazafias úrnők: de még mindig nincsen kihasználva teljesen az alsó néposztály tudása.

A gazdasági leányiskolákra azonban nemcsak azért volna szük-

ség, hogy az azokban nevelt leányok a fent említett káros állapot megszüntetéséhez hozzájáruljanak, hanem azért is, mert napjainkban a megélhetés a nagy igények és a sokféle teherviselés folytán mindég nehezebbé válik és ezen intézeteknek lenne feladatuk, hogy a jelen nehéz életviszonyokkal szemben előnyös, hasznos ismereteket terjesszenek és a nőt az ő természetes hivatásának utjára terelnék azáltal, hogy szakszerü elméleti és gyakorlati képzés mellett helyes háztartási és belterjes gazdasági teendők elsajítására, gyakorlására alkalmat nyujtsanak.

Az így nevelt leányok nem rettennek meg a jövőben a gazdálkodás gondjaitól, hanem tehetségök szerint hozzájárulnának ahoz, hogy a szülők a meglevő birtokot megtarthassák s ez által bizonyára megkevesbednék azon elszegényedett urileányok száma is, kik közül napjainkban számosan vállalnak állást főuri családoknál, mint házvezetőnő vagy házikisasszony stb. Ezt az állást azonban gyakran nem becsülik többre, mint egy kényszerhelyzetet, melybe a balsors által taszíttatak s ez által tetemesen megnehezítik úgy az úrnő mint a saját helyzetöket. Ezen a bajon is lényegesen segít az, ha a szegénysoru urileány mielőtt állást foglalna megtanulhatná mindazt, mit a jólétben figyelemre sem méltatott, A felsőrangu hölgyek bizonyára örömmel vennék szolgálatba az így kiképzett nőket, mert bennök igazi támaszra találnának. Az illetők pedig képzettségöknél fogva erőt, kitartást éreznek majd magokban az állás betöltéséhez és belátják, hogy a hűségesen teljesített gazdasági munka ép oly tisztességes, mint bármely más szellemi foglalkozás.

Igaz ugyan, hogy az említett célokat szolgáló iskoláknak először csak kevés látogatója lenne, mert ma már annyira elszoktak a leányok a háztatási teendőktől, hogy csak nagy önmegtagadással kezdenek valamihez. Azonban hisszük, hggy ha a kivánalmaknak teljesen megfelelő iskola lesz hazánkban, már rövid időn belül megváltozik teljesen a helytelen felfogás. Kivánatos volna tehát, hogy a M. G. E. kezdeményezését, a gazdasági leányiskola létesítésére nézve siker koronázza. Mi szívből üdvözöljük az egyesület fenkölt lelkü elnöknőjét özvegy *Damjanich Janosnét* s az egyesület mindazon tagjait, kik ezt a kitünő gyakorlati eszmét magokévá tették. Áldást és sikert kivánunk buzgóságukhoz. *Sulyok Juliska.*

*

A «Tulipánkert szövetség» központja nagy buzgósággal látott a munkához. Felszólította a fiókokat és az egyes gyűjtőket, hogy a gyüjtött összegekről számoljanak el; kérelemmel fordult a nagyközönséghez a Tulipánjelvények vásárlása érdekében, mert a szövetség vagyonát jórészt e jelvényekbe fektette; gyönyörű képes levelezőlapokat hozott forgalomba, melyeken régi magyar vászonhimzések szép mintáihoz jut olcsó áron a szép kézimunkát kedvelő hölgyvilág. (Kaphatók Sehfelnernél, Váci utca, 12 drb ára egy korona, egy-egy lap 10 fillér.) Készíttetett a szövetség Rákóczy-jelvényeket s készül nagy *tulipánvásárra* a karácsonyi időben, mikor is magyar népmunkákat, ipari és műkedvelő-munkákat bocsátanak eladásra. E vásár iránt a társadalom előkelő köreiben már is nagy érdeklődés mutat-

kozik, mert ez elsősorban a magyar iparfejlesztésnek kíván szolgálatot tenni s csak másodsorban gondol a szövetség vagyonának növelésére. Az ipari szakbizottság Batthyány Lajosné grófné elnöklésével tartott ülésében, Komlós István előadó ismertette a Szövetség programmjából azokat a részleteket, amelyeknek sürgős végrehajtását az igazgató-tanács már elhatározta: a Szövetség védőjegyének kiadását, a magyar iparcikkek forgalmának emelése céljából a kereskedésekben magyar osztályok létesítését és a házi-iparfejlesztő akciót. Bejelentette továbbá, hogy jelenleg tanulmányozzák egy fogyasztási liga alakítását, valamint a magyar-ház létesítését. Végül Feszty Árpád ismertette röviden a házi-iparfejlesztő akciót, amelynek végrehajtása előtt javasolja, hogy szakemberekből álló ankét hivassék össze a nagy anyag szakszerű elbirálása és tárgyalása érdekében.

*

Verédy Károly. Az iskolai szünet elején, julius hó 4-én, hirtelen, váratlanul hunyt el a székesfőváros királyi tanfelügyelője, életének 61-ik évében. Halála főváros-szerte nagy részvétet keltett a tanítói körökben, mert Verédyt a munkaköréhez való önzetlen ragaszkodásáért, a tanítók igaz megbecsüléséért, a tanítók javára szolgáló intézmények buzgó istápolásáért mindenki őszintén szerette. A tanítók minden gondjába-bajába részt vett, mindeniket atyai jóindulattal segítette: tanáccsal, tettel s ha másként nem tehette, vigasztalással. A jó ember nemes, felemelő emlékezetét őrzi meg minden tanító Verédy nevével kapcsolatban s mi is, kik buzgó munkásságának éveken át tanúi voltunk, kik benne a jóakaró fellebbvalót tisztelni tanultuk s az emberbaráti intézmények iránt tanusított igaz érdeklődéseért is nagyrabecsültük, könnyel áldoztunk emlékezetének.

*

Fodor Lajos. Gyászlapot adott ki a hódmezővásárhelyi állami óvónőképző intézet, szeretett tanárának, *Fodor Lajosnak*, julius 13-án, élete 62. évében bekövetkezett haláláról. A megboldogult 40 éven át szolgálta mint mintaóvó a magyar kisdedóvás ügyét, s buzgó szolgálataiért királyi kitüntetésben is részesült. Tanítványai és kartársai hálával és szeretettel őrzik meg emlékezetét

*

Tschürtz Oktávia, a soproni m. kir. állami felsőbb leányiskola internátusának igazgatónője, szeptember hó 25-én, hosszas betegség után, 53 éves korában elhunyt. A megboldogult 1882 óta állott az intézet szolgálatában s ez idő alatt munkásságával a magyar nőnevelés terén szép érdemeket szerzett; a felsőbb leányiskola internátusát, melynek élén állott, mintaszerűvé, országos hírűvé fejlesztette. Az internátus vezetése körüli teendői mellett még a francia és angol nyelveket tanította. Mindig a legnagyobb szeretettel és gondoskodással volt tanítványai iránt, kik viszont igen szerették a kedves «igazgató-nénit». Halála mindenfelé nagy részvétet keltett s temetésén részt vettek testületileg a felsőbb leányiskola növendékei, a többi városi iskolák küldöttei s a növendékek szülői igen nagy számban. Áldás legyen emlékezetén.

*

ZIRZEN JANKA.

Siremlékvázlat. Tervezte Bory Jenő.

Zirzen Janka síremlékének eszméje egy nagy lépéssel közelebb jutott a megvalósuláshoz, amennyiben a vallás- és közoktatásügyi miniszter háromezer koronát engedélyezett az emlékmű költségeire.

Ezen összeg kiutalványozását azon feltételhez kötötte, hogy a síremlék mintája az Orsz. Képzőművészeti Tanács bírálata alá bocsáttassék. Bory Jenő szobrászművész, mint jelentettük, a Zirzen Janka-síremlék-bizottság felszólítására néhány vázlatos tervet készített az emlékmű számára s ezeket a síremlék-bizottságnak bemutatta.

Ezen vázlatok közül az, a művész által is több gonddal és nagyobb méretben elkészített síremlékterv nyerte meg a bizottsági tagoknak és a többi szemlélőknek egyhangú tetszését, melynek motivuma a Janka-napi ünnepélyből vétetett. Az elhunytnak alakját a művész abban a pillanatban ábrázolja, amikor a névnapi felköszöntések után virágokkal közeledő növendékeit szeretetteljesen magához öleli. A csoport mögött hatalmas kőlemez emelkedik, alsó része lassanként kevesebb-kevesebb kidolgozdssal a sír hatalmas födőlemezébe megy át, helyesebben mondva a csoportozat a kidolgozásának művészi fokozásával a majdnem teljesen faragatlan kőből emelkedik ki.

A sikerült terv ezet, melyet ezúttal olvasóinknak mi is bemutatunk, művészi körökben is tetszéssel találkozott, minek bizonyítéka az, hogy a «Magyar Iparművészet» című folyóirat annak sikerült képét július—szeptemberi kettős számában közzéteszi.

A művész most a végleges kivitel harmadrésznyi méretében készíti el az agyagmintát, melyet a képzőművészeti tanácsnak fog bemutatni. A kivitel anyagául a művész ruszkicai (Krassó-Szörény m.) márványt ajánl, mely ugyan nem oly tiszta fehér, mint az elsőrendű carrarai márvány, de fagyálló-képesség tekintetében éghajlati viszonyainknak jobban felel meg. Költség szempontjából is ez az anyag a legelfogadhatóbb. Ilyen márványból készült Veres Pálné szobra is. — Mivel a költség nem gyűlt még mind egybe, ez úton is kérjük azon tanítványokat és tanügybarátokat, kik még e célra nem adakoztak, küldjék be adományaikat mielőbb Zöllner Erzsébet pénztáros cimére. (István út 93.)

*

«**György Aladár**» alapra adakoztak 1906 okt. 10-ig: Fábry Erzsébet, Dobsina 10 K; Komáry Erzsébet, Budapest 20 K; Sebestyénné Stetina Ilona, Budapest 20 K; Veiszberger Antónia, Budapest 10 K; Vidéky Apollónia, Budapest 15 K. Kérjük György Aladár tisztelőit, hogy az alapítványra szánt adományaikat a «Nemzeti Nőnevelés» pénztárosának, Pischl Iduna úrnőnek címére (István-út 93.) szíveskedjenek beküldeni. Az alapítvány kamatait a M. D. E. fogja szegény tanítónők és óvónők segítésére fordítani.

IRODALOM.

Dr. Pekár Károly: A MAGYAR NEMZETI SZÉPRŐL. A magyar géniusz esztétikája. Nemzeti vonások művészetünkben, zenénkben, költészetünkben, irodalmunkban. 210 képpel. Budapest. Kiadja a «Modern Tudomány» című vállalat. 1906. 8-rét. X+474 l. Ára 7 korona.

Mit nevezünk jó könyvnek? Bizonyára azt, mely nemcsak az olvasás rövid órái alatt foglalja le érdeklődésünket, hogy utána feledésbe merüljön, hanem amely lelkünk tartalmát gazdagítva új gondolat- és érzelemkapcsolatokat kelt, elmélkedésre késztet, új fényt vet a nagy világ eddig ösmeretlen tájékaira, új dolgokat fedeztet fel saját énünknek, akár egyéni, akár nemzeti értelemben vett énünknek nem kevésbé gazdag világában. Pekár Károlynak új könyvét ép ezért jó könyvnek tartom. Igen sok gondolatot s érzést ébresztett bennem, borúsat is, derűset is. Borúsat, mert eszembe juttatja azt a roppant sok fáradozást, melyet nemzeti létünkre nézve többékevésbé meddő munkára vesztegetünk, míg idehaza annyi a tennivaló: csinálunk atlaszt a nagy világról, nem jobbat a külföldieknél, s a magyar föld atlasza még ma sincsen megcsinálva; írunk Ráfaelről, Michel-Angeloról, nem szebben és behatóbban a külföldieknél, s hány magyar művész élete, a magyar művészetnek hány érdekes része nincsen még feldolgozva; kiadjuk Brehmnek, a természetrajz remekírójának hatalmas munkáját, de hol van a magyar állatvilág, növényvilág, ásványok teljes természetrajza? Folytathatnám ezt a sort még más területeken is, de földerül a lelkem Pekár könyvének olvasásán, mert látom, hogy nincs igazuk, akik lekicsinyelik a miénket; van idehaza is sok szép, sok nagy dolog, amely megéri a fáradságot, hogy foglalkozzunk vele. Nem a Mátyás-korabeli büszke, majdnem gőgös szállóigét vallom én: «Magyarországon kívül nincsen élet, ha van is, nem olyan mint ez!», sem a parlagi Mokány Bercik vaksi nézetét, akik, mint a tormába esett féreg, nem is akarnak tudni arról, hogy mi van a háromszínű határcölöpön túl. Nem! nemes fajszeretetet szeretnék látni, amely ösmeri, s ép ezért megbecsüli a másét, de amely ösmeri, igazán ösmeri, s ezért megbecsüli, szereti az édes miénket és ha van jó eszméje, ennek javára fordítja, ha van egy fölös garasa, ennek oltárára teszi le.

Ilyen munkát végezett Pekár Károly, mikor megírta könyvét a magyar nemzeti szépről, amely tulajdonképen folytatása Positiv Aesthetikájának. Ebben a szép élettani és lélektani föltételeit és kellékeit kutatta, de már ott kimondotta, hogy ezután a szép nép-

rajzi és történeti fejtegetésének kell következnie. Micsoda hatalmas könyvet lehetett volna írni erről, ha az egész mindenséget belevonja: az emberevők hadi díszétől Segantini alpesi triptychonáig, a nádi hegedűtől Strauss Rikárd Saloméjáig, a kőkori gerencsér agyagbálványától Rodin Penseur jéig stb.! De nem ezt tette. Kereste és kutatta a szép néprajzi és történeti föltételeit a magyarság kicsi területén, megírta «a magyar lélek esztétikai tevékenységének lélektanát», amely nem ideig-óráig foglalkoztatta, hanem úgyszólván az iskola padjai óta kisérte, forrott benne, két évtizeden által. S amint végig megyünk az ő vezető kezén a «nemzeti szép» birodalmán, azon vesszük észre magunkat, hogy ez nem kicsiny, nem szegény, hanem nagy, gazdag, csak úgy ontja kincseit s hogy ez a könyv dehogy meríthetné ki mind, amit mondani lehetne, inkább csak kalauz, még pedig az *első, tudományos* kalauz a nemzeti szép gyönyörű országában. Pekár könyve — első kisérlet, mely teljes és tudományos képét adni törekedett nemzeti jellemünknek a művészi tevékenység terén.

Tizenkét fejezetbe osztja anyagát. Az első négyben a *magyar lélek sajátos nemzeti elemeit* kutatja, a magyarság lélektanát adja a képzetműködésben, gondolkodásban, érzésben és akaratban. Alapul veszi a nemzet történeti fejlődését, a földrajzi, természeti körülményeket, melyek a nemzet lelkének alakulására meghatározó befolyással voltak és vannak, s mindezt nem szépen hangzó, de üres szólamokkal, hanem adatokon és adatokkal fejti ki előttünk. Látjuk a magyar földet, a magyar embert magát, épületeit, mindennapi foglalatosságát, állatait, növényeit, amint a népies és műköltészetben, a festésben, szobrászatban, a nép egyszerű művészetében tükröződnek; előtűnnek a régi pogány felfogás és élet ránkmaradt, gyér hagyománytöredéke; szóval minden, amit a magyarság őseitől örököltünk s amit benne a környezet fejlesztett. A magyar érzésvilág elemzésében, mint gerincet a hazafias érzést, a hazaszeretetet találjuk, mely nemzeti büszkeséggel párosul; látjuk a vígsággal párosult bánatot, a humor sokféle változatát. A magyar akaratműködés elemei egyrészt az erő, szilajság, józanság, komoly méltóság, egyenesség, személyes vitézség; másrészt a maradiság, nemtörődömség, alkalmazkodni nem tudás, vállalkozás és munkaszeretet hiánya stb.

A magyar lélek elemzése után a szerző nyolc fejezetben a *műalkotásokban* keresi a nemzeti szép elemeit. Végig kalauzol bennünket az építés történetén, keresi a díszítő művészet magyar elemeit, a népviselet, bútorzat, edényművesség, vasművesség, ötvösség nemzeti sajátságait, képzőművészetünk faji vonásait; zenénk, táncunk, költészetünk jellemző tulajdonságait. Bámulatos érzékkel gyűjtött adatainak roppant sokaságát mind ez egy szempontból mutatja be; óvatosan fontolgatja, amit mástól vesz; önálló, igen sokszor eredeti felfogással mutat be eddig másképen ösmert dolgokat; részletesebb fejtegetései nem egyszer egészen új eredményekre vezetnek. Nagyon érdekes például a hatodik fejezet, mely a magyar díszítőművészettel foglalkozik (különnyomatban is megjelent); különösen hölgyeinknek ajánlható ösztönzésül és útmutatásul, soknemű kézimunkáikban igen nagy hasznát vehetik.

Nem szándékom részletesen ismertetni a könyvet, annak nem

volna sem célja, sem haszna; bírálni pedig így egészében nem lehet, azt csak pontonként lehetne. Nekem csak az volt a célom, hogy felhívjam rá közönségünk, legkivált pedig tanítónőink figyelmét erre a nagy gazdagságú, gondolatébresztő könyvre.

Ha már most valaki azt kérdezné: vajon kimerítette-e a szerző mindazt, ami tárgyára tartozik? sietve felelném: hál' Istennek, nem! Maradt még igen sok, ami feldolgozásra vár; a magyarság lelke nem olyan szegény, hogy *egy* könyvben teljesen ki lehetne aknázni. Ujjmutatás ez a könyv; ösmerd meg magadat! Tettel való buzdítás, hol és hogyan kell dolgoznunk. A magyar lélek tág mezején mindnyájan találunk munkát, csak akarjunk dolgozni: tű és toll, ecset és véső, kés és mintázófa mind alkalmas eszköz rá.

Tolnai Vilmos.

*

A KOZMA-FÉLE KÉPES ATLASZ.

Kedves kötelességet teljesítek, midőn egy, általam nagyrabecsült tanférfiú művéről mondom el saját szerény véleményemet a tisztelt szerkesztő beleegyezésével nagyrabecsült lapjában.

Kozma Gyula Kis Képes Atlasza elemi népiskolák számára az a munka, melynek megjelenését várva-vártuk mi, kiknek szabad volt néha a szerző dolgozó szobájába betekinteni és egy kis tájékozást szerezni a készülő műről. Most végre előttünk fekszik s már a címlapja elárulja a szellemet, mely művében kifejezésre jut. Jóságos, mosolygó, fiatal asszony (Hungária) beszél kedvesen tudományos dolgokról három apróságnak, kik látható érdeklődéssel figyelnek, mintha csak mesét hallgatnának. És valóban, midőn egy volt növendékem a címtáblát meglátta, azt mondta: Bizonyára mesekönyv. Nem mese ez gyermek, igen sok tudásnak, tapasztalatnak, fáradságnak a gyümölcse van itt lerakva, de bizonyosan tudom, hogy a gyermekek éppen olyan gyönyörűséggel fogják forgatni, akár a mesés könyvet. A szerzőnek meleg szeretete a tanuló ifjúság iránt nyilvánul meg e műben is, új ösvényt vág, a melyen gyöngéd kézzel vezeti a kis népet a földrajzi tudomány birodalmába. Azokat az elvont fogalmakat, mellyel már az első lépésnél találkozik, szemléltető képek segítségével magyarázza egyszerűen, világosan, fölfogásához mérten. Ilyenek mindjárt az első lapon: a világtájak, a föld felszínének görbültsége, szemhatár, látkör. Azután fokozatosan ismerteti azokat a fogalmakat, melyekkel folytonosan találkozik a tanítás felsőbb fokán is. Ha ezek nem élnek világosan az elméjében, ha azoknak csak a nevét ismeri ez a tantárgy élettelen, ellenszenves, csak száraz nomenklatura lesz számára. Kozma Atlaszának minden egyéb előnye mellett az a főérdeme, hogy a tanulót a föld felszínének alakulataival és a rajta lefolyó jelenségekkel megismerteti és e nehéz feladatot könnyűvé teszi a gyermeknek és a tanítónak egyaránt. A föld domborzati viszonyai, vízválasztó, a folyamtorkolatok, a folyóknál előforduló főbb jelenségek, csatorna, zsilip magyarázatához szükséges szemléltető képekkel a polgári iskolák sem rendelkeznek. A fali szemléltető képeknél sokkal becsesebbek ezek, mert mindig kéznél vannak, közelből láthatók és szemlélhetők a részletek is.

A térképeken előforduló szokottabb jeleket, a talaj jelzését művelési ágak szerint, ügyesen csoportosítja, világosan feltünteti és ezáltal a térképolvasást már a földrajz első fokán is lehetővé teszi. Mily nehéz volt ezt elérni az eddig használt Atlaszok segítségével, azt csak azt tudja, ki elemi iskolában évek óta tanítja e tantárgyat. A térképolvasás segítségével hozzászokik a tanuló, hogy észleljen, gondolkodjék, összehasonlítson és következtessen. Az ily Atlasz kellő magyarázattal kiegészítve fölöslegessé teszi a tanítás első fokán a tankönyvet és később pedig elejét veszi az értelmetlen magolásnak. Budapest kerületeinek térképeivel már nyilik is alkalom az összehasonlításra és következtetésre. Minden kerületnek a térképénél ott van a szélrózsa négy fő világtája, mely a tájékozódást nagy mértékben megkönnyíti, Minden kerületnek szebb utcáit, tereit, köz- és magánépületeit fénynyomatú képekben mutatja be a szerző, melyek igen tiszták, a részleteket is feltüntetők és később a polgári iskolában történelem tanításánál is felhasználhatók a különböző stilusok magyarázatánál. A többi osztályok számára készült kötetben csoportképekkel találkozunk, melyek részint színesek, részint sötétek. Ezek egyes vidékek jellegét, foglalkozását, a jellemzőbb növény- és állategyedet tüntetik fel. Ismertetik a tipikus alakokat, egyes vidékek építkezési modorát, a székelyházát például, az alföldi magyar gazdáét, az erdélyi oláhét. Bemutatja az ezredéves műemlékeket érdeklődést keltve, hazafias érzést ápolva, a természet szeretetét élesztve. A képek sorozatát a Magyar Korona országainak egyesített címere nyitja meg és Budapestnek gyönyörű kivitelű fénynyomatú látóképe zárja be. Az elsővel a nemzeti öntudat fejlesztését, az állami jelvények tiszteletben tartását célozza a szerző, a másikban pedig Budapest bűbájos szépségéről ad fogalmat, fölkelti az érdeklődést a részletek iránt is. Nem közli sem az első, sem az utolsó képet egy másik Atlasz sem. Kogutevicz Atlaszának legújabb kiadásában ad ugyan Budapest középületeit, tereit ábrázoló képeket, de kisebb arányokban és kevésbé ügyes elrendezésben. Igyekezett ő is az új irányt szolgálni, s a mennyiben ez sikerült neki ez, ezzel is inkább csak a középiskolák céljait szolgálja.

Kozma Atlaszában a térképek plasztikusak, jól rajzoltak; hegy és folyamrendszereket vastagabb vonású rajzokban ad vissza és összhangba hozta azokat a fali térképekkel. Szövegét helyes didaktikai érzéssel és kellő takarékossággal állította össze. A nevek a szokottnál nagyobb betűkkel vannak írva. A földrajzi nevek írásában a berni nemzetközi kongresszus által megállapított rendszert követi. Kozma Gyula az elemi iskolai tanulónak kezébe a régi Atlasz helyébe, mely csak középiskolákban van helyén, olyat adott, melyet érdeklődéssel fognak nézegetni a szülők és gyönyörűséggel használni a tanulók maguk. Nagy szolgálatot tett a szerző nemcsak a tanuló-ifjúságnak, de a tanítóságnak is. Elérte, amit célul tűzött ki magának, életet, lelket, elevenséget önteni a földrajz tanításába, eleget tett az új tanterv utasításának, midőn «az elemi iskolás gyermeket nem a politikai földrajz megszokott mesgyéin vezeti, hanem az állandóság jellegével biró természeti viszonyok megismerésére utalja, mely azt kivánja, hogy a földet oly nyitott lapként állítsa a tanít-

ványa elé, melyből az kiolvashatja a felszínen történt változások alapokát, kutathatja az ok és az okozat közti összefüggést, mely azt kívánja, hogy a földrajztanítás keretébe a tanító hazafias érzelmeket csepegtessen tanítványa lelkébe». Érdeme még az Atlasznak, hogy minden ízében magyar munka. Okmányokkal beigazolt, hogy magyar anyagból, magyar földön, magyar munkások által készült. Az egész Atlasz, mely 80 színes és 96 fénynyomatú képet és 24 oldalt elfoglaló térképet tartalmaz 80 f és 1 K 60 f, összesen a két kötet 2 K 40 f-ért kapható.

Kozma műve, mely az új irányt szolgálja, méltán lett pályanyertes. A kritika elismeréssel, dicsérettel nyilatkozott róla, azonban rosszakaratú támadásoknak ő is ki volt téve. De a gáncs nem árthat az igazán jónak, életrevalónak; igazságot fog majd neki szolgáltatni az idő, fáradságának legszebb jutalmát pedig a szerző a tanuló-ifjuság hálás szeretetében és a tanítóság tiszteletében fogja aratni.

Cserháti Irma.

*

RÁKÓCZI-SZÍNMŰVEK az ifjuság számára szerkesztette *Eötvös Károly Lajos.*

Az iskolai ünnepélyoknek évről-évre növekvő nagy száma azoknak nevelő hatását kockáztatja, ha csak nem gondoskodunk a vezető tanerőkre és növendékeikre egyaránt lelkesítőleg ható változatosságról. Főként az erredéves iskolai ünnepek sínylik már az egyformaság-szülte kedvetlenséget. Ennek elkerülésére két eszköz kínálkozik. Egyik, hogy ezeréves történetünknek ne az egész mezejét száguldja be emlékezésünk, hanem áttekintő bevezetés után mindegyik milleniumi ünnepen történetünknek más-más, azon évben épen legidőszerűbb kimagasló eseményét s annak hősét ünnepeljük. Másik, hogy az iskolai ünnepek sorozatába illesszük be a növendékek képzelő és alkotó tehetségének legjobban megfelő s így érdeklődését, lelkesedését leginkább szító «iskolai színjátékot», dialógot, mely a multban oly népszerű és üdvös eszköze volt az ifjuság nevelésének.

Ime például a most folyó évek szinte fölkinálják, hogy II. Rákóczi Ferencz fejedelem páratlan történeti alakját állítsuk az iskolai ünnepek homlokterébe. És a Rákóczi-kornak alakjai is, eseményei ts oly drámaiak, hogy a színszerűség hajhászása nélkül, sőt a drámai cselekmények bonyolításának tervszerű kerülésével is, csupán a dialógnak a korhoz és egyénekhez alkalmazkodó, egyszerűen nemes és hiven jellemző voltával a multnak megjelenítése, az ifjak elé varázslása s ezzel a nagy példák élő hatása drámai erővel és igazsággal neveli a magyar ifjúságot történeti öntudatra és nemzeti önérzetre — ami pedig az iskolai ünnepeknek fő célja. Ily meggyőződéssel rendezte Eötvös Károly Lajos kir. tanfelügyelő az ifjúság számára sajtó alá a «*Rákóczy-színművek*»-nek Lampel R. könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai) részvénytársaság kiadásában megjelent kötetét, elsősorban iskolai ünnepek céljára, de másodsorban iskolán kívüli ifjusági működvelő színielőadásokra, sőt a színházak ünnepi előadásaira is alkalmas történeti színművekkel. II. Rákóczi Ferenc egész szereplése, a hivatására ébredés nagy mozzanatától a leveretés ka-

tasztrófájáig, sőt történetünk legideálisabb alakjának a nemzeti kegyeletben megdicsőüléseig az ifjuság elé tárul e színművekben.

Az első történeti színmű «*Rákóczi hivatása*». Irta Eötvös Károly Lajos. Ebben a 10 éves Rákóczi Ferke nevelését, munkácsi életét, anyjához Zrinyi Ilonához bensőséges viszonyát és a munkácsi vár elestének megrázó hatása alatt megnyilatkozott hivatásérzetét ismeri meg drámai jelenetekből ifjuságunk. Időrendben második színműve a kötetnek a Zorkóczi Gyula által irt «*Bujdosók*». II. Rákóczi Ferencnek Lengyelországból zászlóbontó betörését és a sárosi brigád viszontagságos megalakulását ismerteti, romantikus szövevényü drámai drámai cselekmény keretében. Színtér a lengyel határ; idő 1703. évi junius hó. A következő ifjusági színmű, Kassán 1704 októberben, II. Rákóczi Ferenc feledelmi dicsősége teljében, az erdélyi trón elfogadásakor mutatja. E «*II. Rákóczi Ferenc*» című drámát Eötvös Károly Lajos irta. Dikciója jámbikus emelkedésü. Alakjai történeti hűséggel jellemezvék. «*Kuruc játék*» a címe az Istvánffyné Márki Gábriella által irt ifjusági színműnek, mely 1707 körül a kuruc gyermekek által Rákóczi fejedelem udvarában ellesett és a jelenet utánzásával eljátszott amaz eseményt tárja elénk, mikor I. L.pót Amália hercegnőt, II. Rákóczi Ferenc nejét és kis fiukat Rákóczi Györgyöt a sárospataki várba küldte, hogy lemondásra birják a fejedelmet.

Szegszárdon az apátság várkastélyában, meg a csatári erdőben zajlik le az 1710. év nyarának ipizódszerü fegyverténvével az «*Utolsó kuruc brigadéros*» című dráma. A helyzetet igy tünteti fel Petrás labanc tábornok követe; «Pécs már kapitulált, Simontornya bevéve, Kalocsától Kecskemétig a császári had ütött tábort: mily kilátást nyujthat a szegszárdi fölkelők bekerített hadállása? Rákóczy, Bercsényi eoérutat vettek, Károlyi már Debrecenben alkudja a békekötést: fogadják hát Önök is el a császári békejobot.» De Béri Balogh Ádám kuruc brigadéros visszautasítja az ajánlatot és a diákok nagy csatával tőrbe ejtik a labanc táborkart. Am a labanc lovasság bekeríti s elfogja a kurucokat s köztük az «utolsó kuruc brigadérost», ki a labanc kapitánynyal hősi mérkőzésben szíven találva, elesik. Mérey apátur elsiratja a «hősök hősét, hívek leghívebbjét», de látása is támad: hogy a magyar király még visszahívia bujdosásából Rákóczit. «*Rákóczi-játék*» címmel Szentimrei Mártha már nem ifjusági színjátékot, hanem az ifjuság apraja-nagyja által bármikor és bárhol gyakorolható «háborusdi labdajatékot» szerzett. Kuruc és labanc tábor alakul: az a várvivő, ez a várvéoő ellenfél. Több kuructörténeti vonatkozásu jelszó és mondóka elhangzása után megkezdődik (sok labdával) az ostrom, melynek diadalmas befejeztekor hazafias dikcióval és énekkel végződik az igen élénk menetű labdajáték. Végül «*Rákóczi megdicsőülése*» élőképnek rendezését találjuk leírva a «Rákóczi-színművek» kötetében, amely apotheózis akár önállóan, akár a felsorolt színművek egyikének záradékául bemutatható.

A «*Rákóczihivatása*» és a «*Kurucz-játék*» főleg a leányiskoláknak, az «*Ütolcó kuruc brigadéros*» a fiúiskoláknak, a többi történeti színmű, valamint a «*Rákóczi-játék*» mind a két nembeli ifjúságunknak alkalmas. Elemi iskolai fokon leginkább a «*Rákóczi-játék*» ajánlható, bár ez minden más iskolafokozaton is érvényesülhet. A többi

Rákóczi-színmű a polgári, közép- és szakiskolák ifjúsága számára és az ifjúsági egyesületeknek készült, s akár előadásra, akár olvasmányúl ajánlandónak mutatkozik. *A könyv ára csinos vászonkötésben 2 korona.*

*

A modern rajzoktatás vezérfonala. Szűts Izsó nagyváradi rajztanár érdekes kötetet adott ki. Elemi iskolák-, középiskolák alsó osztályai- és tanító-képzők használatára megírta az újszerű rajzoktatás vezérfonalát. Az ízléses, illustrált kötet a következő részeket tartalmazza: *a)* «Előtanulmányok.» *b)* «Ösztönszerű rajzolgatás.» *c)* Rajzolás szemlélet alapján emlékezetből.» Ezen kötet útbaigazítást ad a tanítónak arra, hogy hogyan irányítsa a gyermeket 6 éves korától 14-ik életéveig öntevékenységében, hogy az ösztönszerű rajzolgatás az élvezetes, könnyű játékszerű foglalkoztatás dacára is képző hatását el ne veszítse. Befejezésül használati tárgyak és természetes elemek rajzaiból mintalapokat mutat be leckeminták kiséretében. Ily alapvető foglalkozáson épül fel a későbbi rendszeres rajztanítás, mellyel a szintén sajtó alatt lévő II-ik kötet foglalkozik a beszéd- és értelemgyakorlatok-, a kézügyesítő rajzgyakorlatok- és a kézi ügyességi (kézi) munkák keretében. A rajzoktatás új tanterve c legközelebbi tanévben kötelezően lép érvénybe. Az újszerű rajzoktatást kimerítően tárgyaló ily munkára tehát valóban égető szükség volt. A Sebő Imre kiadásában Nagyváradon megjelent I. kötet bolti ára 6 korona.

*

Beküldött könyvek:

Barátosi Balogh Benedek «*Dai Nippon*» című nagy erkölcsi sikert ért könyvét ajánljuk olvasóink figyelmébe. Megrendelhető a szerzőnél. VIII. István-tér 7. szám.

Tóth József. Küzdelem a magyar szóért. Schmidl Sándor könyvnyomdája. VI. Új-utca 3.

Dr. Wángel Jenő. Az ujonnan szervezett országos pædagogiai könyvtár és tanszermuzeum első tanácsülésén tartott elnöki megnyitó beszéd.

Kárpáthy Gusztáv. Magyarország összerakható térképe. Miniszterileg engedélyezett taneszköz. Kiadja Neuzíl Ferenc Nagyszeben.

Komáromy Lajos. Magyar nyelvi példatár, az elemi iskola II—VI. osztálya számára. Az új tantervhez alkalmazta Szabó Dezső. Singer és Wolfner kiadása.

Sztankó Béla Daloskönyvei. Az elemi iskolák I—VI. osztálya számára, az új tanterv és utasítás szerint. Kiadja a Franklin-Társulat.

A kaposvári áll. segélyzett polgári leányiskola jótékonycélú kézimunka kiállításának tárgymutatója. Kiadja az iskola «Erzsébet» ifjúsági önképző- és segítő-egyesülete.